

ЗИНОВІЙ КНИШ

УСТРІЙ

ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

(ПОРІВНЯЛЬНА СТУДІЯ)

Вінніпег

Буенос-Айрес

1952

diasporiana.org.ua

ЗИНОВІЙ КНИШ

УСТРІЙ

ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

(ПОРІВНЯЛЬНА СТУДІЯ)

Вінніпег

Буенос-Айрес

1 9 5 2

Дякую інж. Степанові Куропасеві з
Чікаго, США, за те, що своєю мате-
ріальною допомогою уможливив по-
яву цієї книжки.

Автор

У С Т Р І Й
О Р Г А Н І З А Ц І
У К Р А І Н С Ь К И Х
Н А Ц І О Н А Л І С Т І В

Того самого автора:

1. Шануймо наше минуле, але не засмічуймо традиції. (Бібліотека українського націоналіста "За що ми боремося?", 1947)
2. Природа українського націоналізму, (Бібліотека українського націоналіста "За що ми боремося", 1947)
3. Пояснення до "Програми Організації Українських Націоналістів" затвердженої на III Великому Зборі Українських Націоналістів, (Бібліотека українського націоналіста "За що ми боремося" 1947)
4. Міжнародне політичне положення та українська справа, Роттердам 1948
5. Організація Українських Націоналістів та Українська Національна Рада, На чужині 1948
6. Бунт Бандери, На чужині 1950
7. Варшавський Договір в світлі націоналістичної критики, Вінніпег 1950
8. Дух, що тіло рве до бою. (пам'яті Головінського) Вінніпег — 1951 р.

В і д а в т о р а .

Організація Українських Націоналістів здобула великий досвід за більше, як двадцять літ свого існування. Досвід політичний та організаційний — особливо цей останній. Бо була вона завжди і надалі залишилася частиною великого і живучого українського націоналістичного руху, що простягає свої дії на найширші українські маси, стараючись їх опанувати ідеологічно та оформити організаційно. Цей великий досвід в організаційній ділянці узмістовлюється в Устрої ОУН, що за час діяння організації переходив різні зміни та вдосконалювався щораз більше.

Я поклав собі за ціль дати перш усього пояснення та інтерпретацію тепер обов'язного Устрою ОУН і звернути увагу на його розвоєві тенденції на тлі давніших Устроїв. Наскільки мені відомо, це перша того рода праця в українській націоналістичній політичній літературі, тому я приготований на те, що буде в ній чимало недоліків. Трудність полягає в тому, що не можна Устрою ОУН трактувати, як писаного закону, і стосувати до нього міри такі, до яких ми звикли у відношенні до інших законів з ділянки публічного чи приватного корпоративного права. Це твір своєрідний, де логіка права і досвід життя тісно з собою сплетені та перемішані для найбільш практичних і змінливих умов існування бойової людської спільноти. Як правник з однієї, та організаційний практик з другої сторони, старався я знайти правильний посередній підхід — знайти Устрій таким, яким його витворила тверда життєва дійсність в умовах найважчої революційної боротьби: живий і гнучкий закон для мінливої революційної стихії.

Може зацікавляться тим інші, більше до того покликані. Їхні завваги будуть цінним вкладом у нашу спільну працю, що з неї буде черпати майбутній Великий Збір Українських Націоналістів.

В с т у п

ОУН — це політично - революційна організована форма українського націоналізму, передовий загін українського народу в боротьбі за його національне і соціяльне визволення.

ОУН — це спадкоємець і носій духових і збройних змагань українського народу в боротьбі за здобуття і закріплення своєї Суверенної і Соборної Держави.

ОУН — в своїй побудові і своїм духом спирається на історичні традиції українських формацій, що в тягу історії були носіями волі українського народу до самостійного життя.

Устрій ОУН — це внутрішній закон, що визначає функцію поодиноких складових частин ОУН і їх взаємовідношення.

У С Т Р І Й
О р г а н і з а ц і ї У к р а ї н с ь к и х
Н а ц і о н а л і с т і в
(Затверджений на III. Великому Зборі Українських
Націоналістів 30-го серпня 1947 р.)

Ч А С Т И Н А І.

ВЛАДА і ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ОУН

Р О З Д І Л А.

Великий Збір Українських Націоналістів

1. ВЗУН — це найвища і законодавча установа ОУН.
2. Членами ВЗУН є:
 - а) Голова ПУН,
 - б) Головний Контрольний ОУН,
 - в) Генеральний Суддя ОУН,
 - г) Члени ПУН,
 - г) Референти ПУН,
 - д) По одному делегатові від крайових областей,
 - е) По одному делегатові від еміграційних теренів,
 - є) Члени ОУН, покликані Головою ПУН — як відзначені за свої спеціальні заслуги в боротьбі за Українську Державу і в поширюванні ідеології українського націоналізму та розбудові ОУН — з власної ініціативи чи на пропозицію членів ПУН, Генерального Судді та Головного Контрольного.
3. В обсяг завдань і компетенцій ВЗУН входять:
 - а) Визначення ідеологічних засад ОУН та затвердження, змін і доповнень програми ОУН,
 - б) Прийняття устроєвих норм ОУН,

- в) Прийняття засад стратегії ОУН,
 - г) Вибір Голови ПУН,
 - г) Вибір Головного Контрольного і його Заступника,
 - д) Вибір Генерального Судді і його Заступника,
 - е) Прийняття судового правильника ОУН,
 - е) Прийняття правильника Головної Контролі ОУН,
 - ж) Прийняття правильника ВЗУН,
 - з) Заслухання, обговорення і схвалення звітів членів Проводу Українських Націоналістів,
 - и) Вибір членів ПУН на пропозицію Голови ПУН в кількості, встановленій кожночасно на ВЗУН,
4. ВЗУН скликає Голова ПУН що три роки. В разі потреби скликає Голова ПУН надзвичайний ВЗУН з власної ініціативи або на пропозицію Головного Контрольного чи 2/3 членів ПУН.
 5. Ухвали ВЗУН приймаються одностайно, у випадку ж неодностайності — більшістю 3/4 голосів, коли на ВЗУН присутні щонайменше понад половина управнених членів ВЗУН.
 6. ВЗУН проводить обрання Президія в складі керівника, двох заступників і двох секретарів.

Р О З Д І Л Б .

Голова Проводу Українських Націоналістів

1. На чолі ОУН стоїть Голова ПУН.
2. Голова ПУН — це найвищий керманіч Українського Націоналістичного Руху, який творять ОУН і всі кермовані нею організації в Україні й на чужині.
3. За свою діяльність відповідає Голова ПУН перед ВЗУН.
4. Голова ПУН призначає свого заступника.
5. Голова ПУН призначає і відкликає референтів ПУН

- з-поміж членів ПУН. В разі потреби Голова ПУН призначає референтів з-поза членів ПУН.
6. Голова ПУН призначає на пропозицію Організаційного Референта ПУН Крайового Провідника ОУН та Теренових Провідників ОУН.
 8. Голова ПУН призначає свого наслідника, подаючи це до відома Генеральному Судді, Головному Контрольному та найстаршому віком членові ПУН. У випадку смерті або уступлення Голови ПУН, Наслідник стає першим кандидатом при виборі Голови ПУН.
 9. Голова ПУН має право уласкавлювати від присудів Головного Революційного Трибуналу.
 10. На випадок смерті або уступлення Голови ПУН, його заступник перебирає негайно керму ОУН, з усіма належними прерогативами влади, з обов'язком скликати ВЗУН до шости місяців для вибору Голови ПУН.
 11. На випадок смерті Голови ПУН, якщо заступник не може перебрати влади, агенди Голови ПУН перебирає Генеральний Суддя, або, на випадок його смерті чи наявної неможливості виконувати цю функцію, найстарший віком член ПУН, з тими самими прерогативами та обов'язком, як у точці 10.

Р О З Д І Л В .

Провід Українських Націоналістів

1. ПУН є виконавчим органом ОУН, очоленим Головою ПУН.
2. Членами ПУН є:
 - а) Заступник Голови ПУН,
 - б) Вибрані на ВЗУН члени ПУН,
 - в) Крайовий Провідник.
3. Члени ПУН та іменовані референти ПУН відповіда-

ють за свою діяльність перед Головою ПУН.

4. Члени та референти ПУН складають зобов'язане для них в їх праці приречення.
5. Розподіл і означення функцій окремих членів ПУН та референтів ПУН нормуються окремими рішеннями Голови ПУН.

Р О З Д І Л Г.

Членство ОУН

І. Загальні постанови

1. Членом ОУН може стати кожен українець і українка, що понад усе ставить добро і славу української нації, визнає ідеологію українського націоналізму, програму ОУН і готовий брати активну участь в діяльності ОУН та має високі особисті, моральні і громадські прикмети.
2. **Обов'язки членів ОУН:**
 - а) постійно працювати над скріпленням своїх високих духових прикмет, особистої культури, загальної політичної освіти та фізичної справності,
 - б) своїм зразковим життям і діяльністю зміцнювати авторитет ОУН серед української суспільності і здобувати для ОУН ролю провідного чинника в українському громадському і політичному житті,
 - в) безоглядно повинуватися наказам організаційної влади,
 - г) бути вірним ОУН та зберігати організаційні таємниці.
3. **Права членів ОУН:**
 - а) Права членів ОУН стоять у прямому відношенні до їх обов'язків і відповідальности,

- б) Перед членами ОУН, незалежно від їхнього звання й походження, стоїть відкритий шлях до найвищих керівних постів у гієрархії ОУН, якщо вони цього гідні і мають потрібні для цього особисті прикмети.
- в) Члени ОУН мають право через свої надрядні органи вносити пропозиції на покращання праці ОУН,
- г) Покараний член ОУН має право відклику до найвищих судових органів ОУН гієрархічним шляхом.

ІІ. Юнацтво ОУН

1. Юнацтвом ОУН є українська молодь, юнаки і юначки, до вісімнадцяти років життя, що проходять націоналістичний вишкіл і підготову до праці в умовах революційної боротьби за найвищий ідеал нації.
2. Організація і дії юнацтва ОУН визначаються окремим правильником.

ІІІ. Розподіл членства ОУН

1. Кандидатами в члени ОУН є особи, старші за вісімнадцять років, що заявляють бажання стати дійсними членами ОУН і складають кандидатське приречення.
Час кандидатства триває впродовж шости місяців. Керівні органи ОУН використовують період кандидатства як для всебічного вияву особистих прикмет і придатности кандидата, так і для його ідеологічного і політичного підготування.
Керівні органи ОУН можуть скорочувати чи продовжувати термін кандидатства.
2. Члени ОУН поділяються на:
 - а) дійсних членів,

- б) присяжних членів.
3. Дійсним членом ОУН можуть бути особи, що скінчили 18 літ життя та:
- а) пройшли кандидатський або юнацький стаж,
 - б) виявляють ідеологічну і практичну підготованість до активної праці в ОУН,
 - в) визнані за гідних бути членами ОУН на ухвалу відповідних керівних органів ОУН,
 - г) мають за поручителів двох дійсних членів ОУН,
 - г) зложили зобов'язуючу в ОУН присягу дійсного члена ОУН перед уповноваженим Крайового чи Теренових Провідників ОУН.
4. Вихід дійсного члена із ОУН може наступити:
- а) на власне бажання за згодою крайових чи теренових керівних органів ОУН,
 - б) у випадках органічної непридатності дійсного члена ОУН до праці в твердих революційних умовах через звільнення зверхніми крайовими чи тереновими органами ОУН,
 - в) правосильним засудом революційних, крайових чи теренових трибуналів.
5. Після виходу з ОУН дотична особа зобов'язана і надалі додержувати таємниці ОУН. На випадок зламання цього обов'язку ОУН застерігає за собою право санкції.
6. Присяжними членами ОУН можуть стати дійсні члени, що на це заслужили:
- а) високими особистими прикметами та заслугами перед ОУН, з тим, що ті особи мають не менше 25 літ життя та були не менше п'яти років дійсними членами ОУН,
 - б) за виїмкові заслуги у визвольній боротьбі українського народу і перед ОУН без огляду на членський стаж і вік.
7. Заприсяження — це урочистий акт, що при ньому даний дійсний член складає зобов'язуючу для присяжних членів ОУН присягу, яку переводить Голо-

- ва ПУН або в його заступництві один з членів ПУН.
8. У надзвичайних, виняткових випадках звільнити від присяги присяжного члена ОУН може лише Головний Революційний Трибунал, рішення якого затверджує Голова ПУН.
 9. З числа присяжних членів вибирається та іменується Голова ПУН, члени ПУН, Генеральний Суддя і його Заступник та Головний Контрольний і його Заступник.

Р О З Д І Л Д.

Побудова ОУН в краю і на чужині

1. ОУН діє на рідних землях і на чужині.
2. Діями ОУН на рідних землях керує визначений на пропозицію Організаційного Референта ПУН Головою ПУН Крайовий Провідник ОУН.
3. Крайовий провідник є Намісником Голови ПУН в краю.
4. За свою діяльність відповідає Крайовий Провідник перед Головою ПУН.
5. Не друкується з конспіративних причин.
6. Не друкується з конспіративних причин.
7. На чолі ОУН на чужині в окремих державах і комплексах держав стоять Теренові Провідники ОУН, визначені Головою ПУН на пропозицію Організаційного Референта ПУН.
8. Не друкується з конспіративних причин.
9. Не друкується з конспіративних причин.

Ч А С Т И Н А І І .

К о н т р о л я О У Н

1. Контрольними Установами ОУН кермує Головний

Контрольний ОУН.

2. Контрольні Установи ОУН складаються з:
 - а) Головної Контрольної Установи ОУН,
 - б) її Експозитур.
3. Головна Контрольна Установа ОУН незалежна в своїй діяльності.
4. Головний Контрольний ОУН не може сполучати свого посту з несенням інших постійних функцій в ОУН.
5. Структура, склад і компетенції Контрольних Установ ОУН встановлюються окремим правильником, затвердженим ВЗУН.
6. Контроля ОУН має за завдання перевіряти всю діяльність ОУН і наслідки своєї праці подавати до відома Голові ПУН і ВЗУН-ові.

Ч А С Т И Н А І І І .

С у д і в н и ц т в о О У Н

1. Судовими Установами ОУН кермує Генеральний Суддя ОУН.
2. Судові Установи ОУН складаються з:
 - а) Головного Революційного Трибуналу ОУН,
 - б) Крайових і Теренових Революційних Трибуналів,
 - в) Судів ОУН.
3. Судівництво ОУН спирається на засаді незалежності своєї дії від інших органів ОУН.
4. Генеральний Суддя ОУН не може сполучати свого посту з несенням інших постійних функцій в ОУН.
5. Структуру і компетенції окремих судових установ ОУН окреслює окремий судовий правильник, затверджений ВЗУН.
6. Судівництво ОУН побудоване на тому принципі, що санкція мусить відгравати, насамперед, вихов-

ну роллю. Карний характер санкції виступає на перший плян тоді, коли суд має справу з навмисним злочинством.

У С Т Р І Й

О р г а н і з а ц і ї У к р а ї н с ь к и х Н а ц і о н а л і с т і в

Ухвалено II. Великим Збором Українських
Націоналістів у серпні 1939 року.

Влада й організаційна структура керівних органів ОУН

Ч А С Т И Н А І .

Р О З Д І Л А .

Г о л о в а П р о в о д у У к р а ї н с ь к и х Н а ц і о н а л і с т і в

1. На чолі ОУН стоїть Голова Проводу Українських Націоналістів
2. Голову ПУН проголошує Великий Збір Українських Націоналістів на підставі:
 - а) вказання чи тестаменту попереднього Голови ПУН,
 - б) своєї ініціативи, у випадку відсутності такого вказання чи тестаменту.
3. Голова ПУН має всю повноту влади в кермі Українським Націоналістичним Рухом, що складається з ОУН і всіх кермованих нею Організацій на землях Соборної України і на чужині.
4. Голова ПУН — як керманіч і репрезентант визвольних змагань Української Нації — є її Вождем.
5. За свою діяльність і рішення, Голова ПУН відповідає перед Богом, Нацією і власним сумлінням.

6. Голова ПУН скликає Великий Збір Українських Націоналістів, призначає членів ПУН, Генерального Суддю й Головного Контрольного — подаючи це до відома ВЗУН.
7. Голові ПУН прислугує законодавча влада в міжчасі сесій ВЗУН.

Р О З Д І Л Б .

В е л и к и й З б і р У к р а ї н с ь к и х Н а ц і о н а л і с т і в

1. Великий Збір Українських Націоналістів є законодавчою установою ОУН. Він зосереджує провідні елементи націоналістичного активу України і репрезентує еліту Нації.
2. В обсяг завдань і компетенцій ВЗУН входить:
 - а) Проголошення Голови Проводу Українських Націоналістів,

Примітка:

У випадку смерті чи уступлення Голови ПУН, його наступник негайно перебирає керму з усіма належними Голові ПУН прерогативами влади, з обов'язком скликати ВЗУН до 6 місяців. У випадку невказання Головою ПУН свого наступника — агенти Голови ПУН перебирає останній Керівник ВЗУН із обов'язком скликати ВЗУН до 6 місяців у його останнім персональним складі.

- б) Приняття до відома складу Проводу Українських Націоналістів,
- в) Вислухання звідомлень Голови ПУН,
- г) Затвердження, зміни й доповнення Устрою та Програми ОУН,
- г) Затвердження, зміни й доповнення Судового Правильника,

- д) Затвердження, зміни й доповнення Правильника Головної Контролі ОУН.
3. Членами ВЗУН є:
- а) Члени Проводу Українських Націоналістів;
 - б) Генеральний Суддя ОУН,
 - в) Головний Контрольний ОУН,
 - г) Провідники еміграційних теренів,
 - г) Особи, покликані Вождем, у признання їх за-слуг чи кваліфікацій.

Примітка:

Особам, вказаним в пункті г), гідність членів ВЗУН надає Голова ПУН із власної ініціативи, або на пропозицію членів ПУН.

- 4. ВЗУН скликає Голова ПУН що два роки. У надзвичайних випадках Голова ПУН продовжує чи прискорює реченець скликання ВЗУН.
- 5. Ухвали ВЗУН приймаються не голосуванням, а одностороннім рішенням його членів. Якщо немає односторонності при ухвалях ВЗУН — рішає становище відносної фахової комісії, за винятком випадку, вказаного в т. 2. а).
- 6. Ухвали ВЗУН, щоб стати зобов'язуючими ОУН законами, вимагають підпису Голови ПУН.
- 7. ВЗУН проводить його Керівник, покликаний пленумом ВЗУН на пропозицію Голови ПУН.
- 8. Крім Керівника ВЗУН, Президію ВЗУН складають два його Заступники, яких покликає Керівник. Керівник покликає теж двох Секретарів ВЗУН.
- 9. Праці ВЗУН у фахових комісіях і на пленумі відбуваються на підставі затвердженого Головою ПУН окремого Правильника.

Р О З Д І Л В .

Провід Українських Націоналістів

1. Провід Українських Націоналістів є дорадчим і виконавчим органом при Голові ПУН.
2. Членами ПУН є:
 - а) Особи, що кермують окремими ділянками праці ПУН,
 - б) Провідники Країв.
3. Членів ПУН призначає і звільняє Голова ПУН, повідомляючи про те своєчасно ВЗУН.
4. Члени ПУН за виконання своїх обов'язків відповідають лише перед Головою ПУН.
5. Доручення членів ПУН, видані ними на підставі приділених їм Головою ПУН компетенцій, зобов'язують підлеглі керівні органи і членство ОУН.
6. Кількісний склад ПУН визначає Голова ПУН відповідно до потреб і доцільности.

Р О З Д І Л Г .

Провідники Країв і їм підчинені керівні органи

1. а) В організаційній схемі і праці ОУН українські землі поділяються: (не публікується з конспіративних причин).
 - б) Кількість, величину й обсяг вищезазначених одиниць адміністративного розподілу на українських землях, визначають керівні органи відповідно до існуючих умов та доцільности.
2. На чолі Країв стоять їх Провідники.
 - а) Провідників Країв призначає і звільняє Голова ПУН, перед яким вони відповідають за свою діяльність.
 - б) Провідники Країв кермують усією діяльністю ОУН в даному Краю.
3. Не публікується з конспіративних причин.
4. Не публікується з конспіративних причин.
5. Не публікується з конспіративних причин.
6. Не публікується з конспіративних причин.

7. Не публікується з конспіративних причин.
8. Не публікується з конспіративних причин.

Р О З Д І Л Г .

Керівні Органи на чужині

1. На чолі націоналістичного активу в поодиноких державах, чи в комплексі держав, стоять Провідники еміграційних теренів.
2. Організацію націоналістичного активу на чужині та керівних органів — опреділює окремий, затверджений Головою ПУН, Правильник.

Ч А С Т И Н А І І .

ОУН і організаційна карність

1. Судові Установи ОУН складаються з:
 - а) Головного Революційного Трибуналу ОУН,
 - б) Крайових Революційних Трибуналів ОУН,
 - в) Судів ОУН.
2. Судовими Установами ОУН кермує Генеральний Суддя ОУН.
3. Структура, склад і компетенції судових установ ОУН, як також роди злочинів і проступків, належних їх розглядові, порядок процесуального поступовання і виконання присудів — встановлюються затвердженням ВЗУН Судовим Правильником, (Ч. І. Розділ Б. т. 2 г).

Ч А С Т И Н А І І І .

К о н т р о л я

1. Контрольні Установи ОУН складаються з:
 - а) Головної Контрольної Установи ОУН і

- б) її Експозитур.
2. Контрольними Установами кермує Головний Контрольний ОУН.
 3. Структура, склад і компетенції Контрольних Установ ОУН встановлюються затвердженими ВЗУН Правильником Головної Контролі (Ч. I. Розділ Б. т. 2 д).

Ч А С Т И Н А І V .

Ч л е н с т в о

Р О З Д І Л А .

З а г а л ь н і п о с т а н о в и

1. Членом ОУН може бути кожен українець та українка, що задовольняє наступним вимогам:
 - а) ставить понад усе добро Української Нації та визнає націоналістичну ідеологію,
 - б) посідає високі особисті й громадські моральні вартості,
 - в) творчо працює й сумлінно виконує доручені обов'язки,
 - г) підпорядковується владі ОУН.
2. Права й обов'язки членів ОУН:
 - а) права членів ОУН стоять у прямому відношенні до обов'язків і відповідальности, які вони на себе перебирають.
 - б) членство в ОУН зобов'язує до постійної праці над поглибленням своєї особистої культури й освіти.
 - в) приналежність до ОУН зобов'язує виконувати провідні функції в національно - громадському житті.
 - г) перед членами ОУН, незалежно від їх звання й походження, стоїть відкритим шлях до найви-

щик в гієрархії ОУН керівних постів, коли вони цього гідні.

Примітка:

Члени - жінки засадничо здатні до виконання тих завдань, що зобов'язують членів - чоловіків, але, згідно з природнім розподілом функцій, роля членів - жінок полягає насамперед у виховній діяльності.

Р О З Д І Л Б .

Р о з п о д і л ч л е н с т в а О У Н

1. Члени ОУН поділяються на:
 - а) дійсних
 - б) присяжних.
2. Дійсними членами ОУН можуть бути особи, що скінчили 18 років життя.
 - а) Особи, що заявляють бажання стати дійсними членами ОУН, вважаються впродовж шести місяців кандидатами, виконуючи пробні праці й завдання. Період кандидатства керівні органи ОУН використовують як для всебічного виявлення особистих прикмет і придатності кандидата, так і для його ідеологічного і політичного підготування.

Примітка:

Провідник даної організаційної клітини, чи вищі від нього керівні органи ОУН, можуть скорочувати вказаний термін кандидатства.

Відповідальність за перехід кандидата в дійсні члени ОУН несуть керівні органи, що його затверджують. До часу затвердження кандидата дійсним членом ОУН, відпові-

дальність за нього несуть ручителі.

- б) При затвердженні дійсним членом ОУН, кандидат складає зобов'язане в ОУН приречення.
- в) Вихід дійсного члена ОУН відбувається за згодою керівних органів.

Примітка:

В випадках, коли виявиться органічна непридатність до праці дійсного члена ОУН в твердих революційних умовах — дотичний член може бути звільнений із ОУН в організаційному порядку безпосереднім провідником, який подає мотиви свого рішення на апробату зверхнім керівним органам.

- г) Після виходу з ОУН, дотична особа не може належати до угруповань і брати участь в акціях, що поборюють ОУН.

Примітка:

Карні санкції ОУН стосуються й осіб, що вийшли з її складу.

3. Присяжними членами ОУН можуть стати дійсні члени, що заслуговують на ту честь.

- а) Про перехід дійсного члена ОУН в категорію присяжних членів рішення високі особисті прикмети даної особи та її заслуги перед ОУН, з тим, що та особа має не менше 25 літ та була не менше три роки дійсним членом ОУН.

Примітка:

У виїмкових випадках і за виїмкові заслуги перед ОУН, присяжними членами ОУН можуть стати й дійсні члени нижче 25 років життя, якщо були щонайменше 3 роки дійсними членами ОУН.

- б) Номінацію присяжних членів ОУН переводить.

Голова ПУН по власній ініціативі, або на пропозицію членів ПУН.

Примітка:

У випадку неможливості персонально перевести акт присяження, Голова ПУН може доручити це членові ПУН.

- в) Присяження є урочистим актом, що підтверджує вже заслужене право даної особи бути присяжним членом ОУН. При цьому акті складає вона зобов'язану в ОУН присягу, згідно з устійненим ритуалом.
- г) Приналежність до присяжних членів ОУН є до смертна. При надзвичайно виняткових обставинах звільнити від присяги може тільки Головний Революційний Трибунал, рішення якого затверджує Голова ПУН.
- г) Виключення присяжного члена з ОУН може наступити тільки на підставі рішення Головного Революційного Трибуналу, затвердженого Головою ПУН.

Р О З Д І Л В .

Формації націоналістичної молоді

1. В цілях ідейного, націоналістично - державницького й суспільно - організаційного виховання українського молоді існують при ОУН окремі формації доросту та юнацтва обох полів.
 - а) до груп доросту входять діти від 6 до 14 років життя.
 - б) організаційні форми згаданих формацій націоналістичної молоді визначають — відповідно до умов та обставин опрацьовані керівними органами ОУН — окремі, затверджені Головою ПУН правильники.

ВИТЯГ З УСТРОЮ

**Організації Українських Націоналістів
схваленого на Конгресі Українських Націоналістів
в днях 28. 1. — 3. 2. 1929**

ІІ. РОЗДІЛ

1. Членами доросту ОУН можуть бути українці та українки в віці від 8 до 15 років.
2. Членами Юнацтва ОУН можуть бути українці та українки в віці від 15 до 21 років.
3. Членами ОУН можуть бути українці та українки, яким скінчився 21. рік.
4. Кожний бажаючий вступити в ОУН подає до одного з відділів писану заяву з порукою двох дійсних членів ОУН.
5. Новий член впродовж шости місяців вважається кандидатом.
10. Обов'язком членів є підлягати приписам Устрою, правильників, постановам і наказам усіх кермуючих органів ОУН, ширити ідеологію українського націоналізму, притягати нових членів і своєчасно платити членські вкладки.

ІІІ. РОЗДІЛ

1. ОУН на території України ділиться на 10 країв.
2. ОУН на чужині ділиться на 10 теренів.
3. Край ділиться на 5 округ.
4. Терен ділиться --- відповідно до політичних кордонів — на держави.
5. Кожна округа й держава ділиться на відділи.

ІV. РОЗДІЛ

1. Відділ складається з членів ОУН, що перебувають в одній місцевості.
2. Відділ має гурти Доросту та Юнацтва.

3. На чолі Відділу стоїть Управа в складі Голови й двох членів.
4. Голову обирають Загальні Збори Відділу. Членів Управи затверджують Загальні Збори на пропозицію Голови.

V. РОЗДІЛ

1. На чолі Округу чи Держави стоїть Секретар, якого призначає Провідник Краю чи Терену.

VI. РОЗДІЛ

1. На чолі Краю чи Терену стоїть Провідник, якого призначає Провід Українських Націоналістів.

VII. РОЗДІЛ

1. Законодавчим органом ОУН є Збір Українських Націоналістів
2. Членами Збору є всі Секретарі Округу чи Держав, усі Провідники Країв чи Теренів, усі члени Проводу, всі члени Суду, Головний Контрольний і всі члени ОУН, що виконують ті чи інші самостійні завдання.

VIII. РОЗДІЛ

1. Виконавчим органом ОУН є Провід Українських Націоналістів.
2. Провід складається з Голови, якого покликують Збір, і вісьмох членів, яких на пропозицію Голови затверджує Збір.
3. Кожний член Проводу, що стоїть на чолі Референтури, зветься Референтом.

IX. РОЗДІЛ

1. Фінансово - технічну контролю ОУН проводить Головний Контрольний, якого покликують Збір Українських Націоналістів.

Х. Р О З Д І Л

1. Голова Проводу, Провідники, Секретарі й Голови Відділів мають право накладати кари на членів ОУН.
2. Суд ОУН складається з Головного Судді, якого покликає Збір Українських Націоналістів, і двох членів, яких іменує Провід з-поміж фахово підготованих членів ОУН.
4. Правильник Організаційної Карности встановлює норми дисциплінарної влади керівників і діяльності Суду ОУН.

3. Книги

У С Т Р І Й

ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

I.

Устрій ОУН — це її конституція, що регулює все внутрішнє життя організації, її будову, взаємовідносини між окремими органами, права й обов'язки членів, методи діяння.

За двадцять літ існування ОУН перейшов він велику еволюцію, що знаходило свій вислів у кожному з великих Великому Зборі Українських Націоналістів: одною з центральних проблем усіх дотеперішніх Великих Зборів була саме проблема Устрою ОУН та його достосування до сучасних і майбутніх умов діяння організації.

Перший Устрій ОУН схвалено на основнім Конгресі Українських Націоналістів, що відбувся в дні від 28. січня до 3. лютого 1929 року. Носить він на собі всі позначки первотвору, без опертя на досвід організаційної практики, але вже в ньому криються деякі основні первні, що протривали до сьогодні і мабуть ще залишаться надовго.

Цей Устрій обов'язував десять літ і був до ґрунту змінений на II. Великому Зборі Українських Націоналістів при кінці серпня 1939 року, напередодні другої світової війни.

Вісім літ пізніше III. Великий Збір Українських Націоналістів схвалює останній, досі обов'язний Устрій ОУН з дня 30 серпня 1947 року.

Кожний з тих Устроїв відзеркалює духа своєї доби, що не залишився без впливу на ОУН, як і на кожен інший живий політичний організм. Це надзвичайно повчальне й цікаве соціологічне явище чекає ще свого пера в нашій політичній літературі. Обмежений розмір цієї праці не дозволяє нам заглибоко входити в розгляд цієї справи. Проте заторкнемо її тут і там, де це буде потрібне для кращого зрозуміння Устрою, його духа та його коріння в традиції ОУН.

II.

Устрій ОУН складається з вступу і з трьох частин. Вступ містить загальні постанови про те, чим є Організація Українських Націоналістів, що вона перейняла в спадку і що таке Устрій ОУН.

ОУН — це політично - революційна організована форма українського націоналізму, передовий загін українського народу в боротьбі за його національне і соціальне визволення.

ОУН — це спадкоємець і носій духових і збройних змагань українського народу в боротьбі за здобуття і закріплення своєї суверенної і соборної держави.

ОУН — в своїй побудові і своїм духом спирається на історичні традиції українських формацій, що в тягу історії були носіями волі українського народу до самостійного життя.

Устрій ОУН — це внутрішній закон, що визначає функцію поодиноких складових частин ОУН і їх взаємовідношення.

Як бачимо, ОУН — це організований вияв українського націоналізму, як світоглядowego і політичного руху. Методами революційними і політичними виконує вона своє завдання бути передовою силою в боротьбі українського народу за його національне і соціальне визволення.

Вона продовжує дотеперішні духові і збройні змагання українського народу і прямує до виборення йому власної, незалежної і соборної держави. Тим самим українські націоналісти не зачинають історію України від себе, вони уважають себе переємниками тої історичної традиції та тих патріотичних і незалежницьких сил в історії нашого краю і народу, що виявляли собою в минулому незломну волю українського народу до незалежного життя у власній державі.

Устрій ОУН визначає ролю і завдання та діяння окремих складових частин організації і їхнє взаємне до себе відношення.

Три частини Устрою обговорюють три головні ділянки в ОУН:

Частина перша займається побудовою організації та владою в ній. Вона найдовша, бо тут властиво й вичерпується все те, що складається на організацію.

Частина друга трактує про контрольну владу в ОУН, а частина третя містить у собі загальні постанови про судівництво в ОУН.

Перша частина має чотири розділи:

Розділ А. — говорить про Великий Збір Українських Націоналістів, цебто про законодатню владу в ОУН.

Розділ Б. — про Голову Проводу Українських Націоналістів, як фактичного керівника організації.

Розділ В. — про Провід Українських Націоналістів, що під кермою Голови ПУН здійснює завдання ОУН.

Розділ Г. — трактує про членство в ОУН і розділ Д. — про будову організації на рідних землях і на чужині.

Друга і третя частина мають тільки по одному розділові.

Другий Устрій ОУН має значні різниці в своїй будові в порівнянні з теперішнім, цебто третім Устроєм ОУН. Складався він з ось таких чотирьох частин:

- I. Влада й організаційна структура керівних органів ОУН,
- II. ОУН та організаційна карність,
- III. Контроля,
- IV. Членство.

Перша частина мала 5 розділів, а саме:

- A. Голова Проводу Українських Націоналістів
- Б. Великий Збір Українських Націоналістів,
- В. Провід Українських Націоналістів,
- Г. Провідники країв та їм підчинені органи,
- Г. Керівні органи на чужині.

Вже саме чергування розділів у першій частині має своє вимовне значення. На першому місці стояв Голова Проводу, щойно на другому Великий Збір, а далше Провід Українських Націоналістів, (в скороченні: ПУН). Про ті різниці, що заходять у самому змісті влади Голови ПУН і ВЗУН, будемо говорити далше.

Частина друга, про ОУН та організаційну карність, обговорює властиво судівництво тобто роди судів ОУН та способи їхнього діяння.

Для членства була виділена окрема частина, чого нема в новому Устрою і чого не потрібно, бо членство з його правами й обов'язками належить по суті до тої частини, що обговорює організаційну будову ОУН.

В той спосіб новий Устрій дещо уліпшений та упрощений по своїй формі.

Те саме упрощення бачимо і в окремих розділах першої частини: в Устрою другому є окремий розділ про керівні органи ОУН на рідних землях і окремий про такі ж самі органи ОУН на чужині, в Устрою новому все те охоплено одним розділом, що упрощує організаційну схему.

III.

Частина перша

Влада й організаційна структура ОУН

Р О З Д І Л А .

Великий Збір Українських Націоналістів

1. ВЗУН — це найвища і законодавча установа ОУН.

Цей параграф постановляє, що вся законодавча влада в ОУН спочиває в руках ВЗУН. Крім того підкреслює він, що ВЗУН є не тільки законодавчою, але й найвищою владою в ОУН, значить вищою від Голови ПУН, від Проводу Українських Націоналістів, від усіх Контрольних і Судових Органів, що свій початок беруть і джерело своєї влади виводять з Великого Збору Українських Націоналістів.

В другому Устрою того не було. Там у розділі В. параграф І. передбачено, що:

“Великий Збір Українських Націоналістів є законодавчою установою ОУН. Він зосереджує провідні елементи націоналістичного активу України і репрезентує еліту нації”.

Надто в часі між одним і другим Великим Збором прислужувала законодавча влада Голові ПУН, чого новий Устрій не знає.

2. Членами ВЗУН є:

- а) Голова ПУН
- б) Головний Контрольний ОУН
- в) Генеральний Суддя ОУН
- г) члени ПУН
- г) референти ПУН
- д) по одному делегатові від крайових областей

- е) по одному делегатові від еміграційних теренів
- є) члени ОУН, покликані Головою ПУН, як відзначені за свої спеціальні заслуги в боротьбі за українську державу і в поширюванні ідеології українського націоналізму та в розбудові ОУН — з власної ініціативи, чи на пропозицію членів ПУН, Генерального Судді та Головного Контрольного.

Новий Устрій дуже докладно окреслює, хто може брати участь у ВЗУН з повними правами. За постановами Другого Устрою членами ВЗУН були:

- а) члени ПУН
- б) Генеральний Суддя ОУН
- в) Головний Контрольний ОУН
- г) Провідники еміграційних теренів
- г) особи, покликані Вождем в признанні їхніх заслуг чи кваліфікацій.

Впадають в око дві постанови:

1. Нема згадки про Голову ПУН. Це тому, що Голова ПУН займав становище зовсім окреме, він міг бути навіть незалежний від ВЗУН, як це побачимо пізніше, при обговорюванні розділу, що відноситься до Голови ПУН. Тепер Голову ПУН обирає Великий Збір, може його перевибрати, або й ні, тому Голова ПУН мусить бути його членом і не може стояти поза чи понад Великим Збором.

2. Нема згадки про делегатів з Краю. В іншому розділі сказано було, що всі Провідники Країв були членами ПУН і як такі мали право до участі у Великому Зборі. Країв було стільки, скільки займанщин. Тепер є тільки один край у тому розумінні і через те треба було подбати про можливість брати участь у ВЗУН більшій кількості його представників. Це тим більше було потрібне, що після II. ВЗУН, коли постало роздвоєння в ОУН і деяка її частина під проводом Степа-

на Бандери створила собі окрему організацію, пробувано пояснювати цей крок між іншим також і тим, що на II. ВЗУН не було достатньої кількості представників Краю і що вони не могли там брати участі з одного боку тому, що їх на час не повідомлено, а по-друге, що навіть в Устрою не було про те виразних постанов. Це не відповідало правді, бо делегати з Краю на Зборі були і проти його переведення не протестували, але, щоб на майбутнє виключити такі демагогічні аргументи та щоб у цій справі в Устрою не залишити діри і щоб не було щодотого ніякого сумніву в нікого, в новому Устрою виразно застережено відповідне місце для представників Краю. Це і справедливо і зрозуміло і навіть конечне. Інікше не може й не повинно бути, бо ОУН — це організація не української еміграції, тільки українського народу на українських землях і тому важний голос не представників еміграції, тільки представників Краю.

Дальша різниця між Устроєм старим і новим у тому пункті полягає на тому, що тепер ПУН може покликати до участі у Великому Зборі членів ОУН за їхні заслуги, чи то в боротьбі за українську державу, чи то в поширюванні ідеології українського націоналізму або в розбудові ОУН. Натомісць на підставі Устрою попереднього міг він покликати заслужені особи, отже неконечно членів організації. Підставою до того були їхні заслуги чи кваліфікації, а якого рода ці заслуги чи які кваліфікації повинна мати ця особа, того не було ближче окреслено. Отже новий Устрій приносить зміни на ліпше, бо:

а) тільки членів ОУН можна покликати до участі у ВЗУН, виключене, щоб у Великому Зборі брали участь особи з-поза організації,

б) докладно означено, за що можна покликати тих членів до участі в Зборі, а саме за троякого рода заслуги:

1. заслуги в боротьбі за українську державу, (от-

- же військовики, бойовики, партизани і т.д.),
2. заслуги в поширюванні націоналістичної ідеології, (отже пропагандисти, публіцисти, теоретики націоналізму і т.п.),
 3. заслуги для розбудови ОУН, (отже організаційні практики).

Члени Великого Збору беруть у ньому участь у рамках Правильника нарад ВЗУН, можуть промовляти, виголошувати реферати, брати участь у дискусії, у нарадах комісій і на пленарних засіданнях, мають активне і пасивне виборче право, т. зн. можуть вибрати і бути вибраними до всіх керівних органів ОУН. Щодо таких членів Великого Збору, як Голова ПУН, Головний Контрольний ОУН, Генеральний Суддя ОУН, члени і референти ПУН — непотрібно окремих пояснень. Всі ці особи беруть участь у Великому Зборі на підставі свого становища в організації. Якщо їх виберуть поновно, або поновно будуть покликані до своїх функцій Головою Проводу, тоді будуть теж членами наступного Великого Збору. Коли ж не будуть ані вибрані Великим Збором, ані покликані Головою ПУН, тоді їхнє членство у Великому Зборі вигасає з хвилиною, коли ВЗУН покінчить свої наради.

Дещо складніша справа, коли йде мова про делегатів з Краю та від еміграційних теренів. Перш усього нема тут сказано, звідки ті делегати беруться, себто, чи їх вибирають, а коли так, то хто і як, чи їх призначають, а коли так, то хто це робить. Дальше, нема сказано ані тут, ані дальше, скільки областей в краю. Їх може бути дві або й двадцять, це значить від різних обставин, а головно від потреб доцільности та можливостей ведення революційної роботи. Трудно сказати наперед, що в Україні має бути стільки то й стільки областей, бо тоді деякі з них існували б тільки на папері, якби не було там можливости розбудувати організаційної мережі. Очевидно, в спокійніших умовах можна було б це зорганізувати, як слід, але в умовах

Большевицької дійстности та всіх зв'язаних з тим небезпек підпільного життя трудно говорити про якийсь сталий адміністративно - територіяльний поділ України на області чи райони. Тому й неможливо окреслити кількості делегатів з Краю. В практиці це не має великого значення. Великий Збір може відбуватися тільки поза межами України і на нього з Краю незвичайно трудно приїхати. Ніколи не зможе появитися більша делегація з Краю, як довго триватимуть теперішні відносини. Але коли б їх приїхало якимсь чином дуже багато, будуть вони радо привітані і своєю приязністю піднесуть вартість і повагу Великого Збору.

Також тяжко подумати про те, щоб в умовах конспіративного життя, де члени себе не знають, не можуть і не повинні себе знати, переводити якісь вибори. Делегати ніколи не будуть вибрані загалом членства ОУН, вони будуть призначувані і висилані Крайовим Провідником, що одинокий має зв'язок з ПУН і через те тільки він один може людей висилати. А в підборі людей треба йому брати до уваги різне:

- а) здібність і політичне вироблення,
- б) певність і відданість справі,
- в) вік і фізичну справність, бо не легка це справа продиратися крізь большевицькі кордони.

При тій нагоді для ліпшого зрозуміння справи можна підкреслити, що організація наша не спирається на повній і виключній засаді виборности. Виробилася в ній мішана система виборности і призначування, подиктована конечностями життя. Що вище вгору, то більше виборности, що нижче в долину — панує призначення. Організація побудована на взірцях військових, де нижчого провідника призначає вищий і де обов'язує безоглядний послух догори. Колись, як умовини нашої праці зміняться і буде можливість вільніше вести організаційну працю, дуже можливо, що один з Великих Зборів займеться знову зміною Устрою, відповідно до тодішніх потреб організації.

Коли йде про участь делегатів з еміграційних теренів, то хоч тут справа куди легша, ніж з делегатами крайовими, все ж еміграційні терени висилають своїх делегатів аналогічним способом. Кожен еміграційний терен має свою Теренову Екзекутиву з Провідником Теренової Екзекутиви на чолі і цей Провідник, на підставі порозуміння й обговорення справи з Тереновою Екзекутивою, призначає і висилає делегата на Великий Збір.

Вставляючи уступ про покликування членів Великого Збору Головою ПУН, Третій Великий Збір мав надумці дати можливість узяти в ньому участь найчільнішим націоналістам, представникам націоналістичної думки й чину, що не входять у склад ПУН ані не є референтами ПУН ні не займають провідних становищ в організаційній схемі ОУН, але мають заслуги і представляють собою високі якості з моральної і фахової точки погляду. Бо вислані делегати з Краю чи з еміграційних теренів не завжди мусять мати всі прикмети чи якості, коли йде про їхнє знання й фаховість. Голова ПУН, мавши кожночасно перегляд більшости майбутніх членів ВЗУН, дістає таким чином змогу доповняти його знавцями різних ділянок націоналістичної теорії і практики, дбаючи про високоякісний склад Великого Збору.

Кількість покликаних Головою ПУН членів ВЗУН на підставі заслуг і кваліфікацій не обмежена ніякими постановами. Отже Голова ПУН може покликати до Великого Збору стільки членів, скільки потрібно чи скільки захоче. В той спосіб, хоч і залежний він від ВЗУН, що може його вибрати або й не вибрати, має він великі можливості впливати на склад ВЗУН через підбір його членів і так може завжди запевнити собі більшість у Зборі.

Покликувати членів ВЗУН може Голова ПУН або з власної ініціативи, або на пропозицію Головного Контрольного ОУН, Генерального Судді ОУН, членів

ПУН і референтів ПУН. Голова ПУН не може і не му-
сить знати всіх, кого потрібно покликати, йому пома-
гають в тому вилічені вгорі особи. З другого боку Го-
лова ПУН не є в'язаний тими пропозиціями і може з
них користати, або й ні.

Само собою, членство покликаних до ВЗУН осіб
кінчиться з хвилиєю закінчення самого Великого Збору.

В І. Устрою законодавчий орган називався Збір
Українських Націоналістів. Переіменування на Вели-
кий Збір Українських Націоналістів, чи радше домаган-
ня зміни тієї назви прийшли значно пізніше.

Склад його членів був з одного боку доволі обме-
жений і постійний, з другого — неозначений доклад-
но і міг залишати деякі сумніви відносно управління
гих чи інших членів ОУН уважатися членами Збору.

Ось дослівні постанови І. Устрою в цій ділянці:

VII. Розділ.

1. Законодавчим органом ОУН є Збір Ук-
раїнських Націоналістів.
2. Членами Збору є всі Секретарі Округ
чи Держав, Проводу, Головний Конт-
рольний і всі члени ОУН, що виконують
ті чи інші самостійні завдання.

Коли взяти під увагу, що було 10 Країв і кожен
Край мав 5 Округ, що держав, де жили українці в ча-
сі обов'язування І. Устрою було кільканадцять, (Авс-
трія, Німеччина, Бельгія, Люксембург, Франція, Швай-
царія, Італія, Сербія, Болгарія, Туреччина, Манджурія,
США, Канада, Бразилія, Парагвай, Аргентина), що Те-
ренів або іншими словами комплексів держав могло
бути не більше п'яти, що ПУН складався з дев'ятох,
а Суд ОУН з трьох членів — максимальне число менш-
більш постійних членів Збору Українських Націона-
лістів замикалося цифрою між 80 і 90 осіб. Всі ті осо-
би були членами Збору з титулу їхнього становища.

Нема ніяких делегатів, персональний склад Збору міг бути майже повністю відомий ще перед тим, як він був скликаний.

Трудність була в тому, як інтерпретувати “самостійні завдання” членів ОУН, що давали право брати участь у Зборі. Ці завдання могли бути тривалого або проминального, часового характеру. Устрій давав право брати участь “членам ОУН, що виконують ті чи інші самостійні завдання”. Питання, який момент виконання “самостійних завдань” рішав про те право, чи момент скликання Збору, чи фактичного його початку? Бо могло статися так, що член ОУН виконував якесь самостійне завдання і на тій основі його повідомлено, що має він право чи обов’язок взяти участь у Зборі. На кілька днів перед початком Збору він перестав виконувати свої самостійні функції нпр. через те, що дотичний орган ОУН його з того становища відкликав і на його місце настановив другого члена. Котрий з них мав право брати участь у Зборі? З буквальної інтерпретації Устрою, як теж на підставі аналогії до права участі в Зборі інших осіб, що займають деякі означені становища в ОУН впливало б, що право те залишається тільки за тими особами, що те становище займають чи свої функції виконують в моменті, коли починається Конгрес. Устрій нічого не згадує про бувших Секретарів, Провідників, членів ПУН і т.д. тільки про таких членів, що в моменті, коли Конгрес зачинається і відбувається своє становище займають і свої завдання виконують. Зате слід прийняти, що хто в такому чи іншому характері став членом Збору і почав брати участь в його нарадах і працях, — залишався членом Збору до скінчення його сесії, хоч би в міжчасі втратив своє становище чи перебрав інші функції на підставі рішення керівних органів ОУН. Бо в той спосіб була б дана змога позбуватися немилих собі осіб зі складу Збору та впливання в той спосіб виконних органів ОУН на її законодавчу установу.

Вправді це можливе ще перед тим, заки Збір почався, але не повинно буди допущене в часі самого Збору. Перед початком Збору може бути невідома така чи інша постанова його майбутніх учасників, зате вона стає ясна в часі тривання Збору. Зміни в його складі адміністративними органами ОУН мали б характер репресії і заколючували б нормальний біг праці Збору. Тому членам Збору мусів би бути запвенений імунітет, як довго вони діють на Зборі і як довго Збір не закінчився.

Куди більша заковика, кого слід уважати членом, що “виконує ті чи інші самостійні завдання”, що давали право участі в Зборі Українських Націоналістів. Питання, хто про те вирішує, можна розв’язати відповіддю: той, хто має право скликувати Збір Українських Націоналістів. Але якими він має руководитися критеріями? Слід би прийняти, що “самостійні завдання” виконує особа, що для тієї цілі вилучена з нормально-го організаційного зв’язку і відповідає за свою діяльність перед якимсь вищим керіним органом. Це може бути нпр., редактор газети, керівник пресової агенції, представник ОУН на якомусь відтинкові зовнішнього світу, людина, що дістала доручення організувати спеціальну формацію, науковий чи політичний або економічний дослідник з рамени і на доручення ОУН і т.п. Дальше слід було б прийняти, що ці “самостійні завдання” мусять бути вищого порядку, принаймні мусять стояти на такому рівні і бути такого значення, що до їх виконування потрібно осіб менш-більш такого членського стажу, здібностей і віддання для ОУН, як того вимагають інші становища, що дають право участі в Зборі. Бо навіть провідник кожної з найнижчих організаційних клітин може вилучити з організаційного зв’язку одного з членів і дати йому спеціальні й самостійні завдання, нпр., розвідки в чужому середовищі, або піонерського промощування терену для ОУН в деяких околицях, де ще вона не діяла, або де

порвалися всі її зв'язки і треба працю зачинати наново. Це ще саме по собі не кваліфікує його на члена Збору Українських Націоналістів.

• В Устроях пізніших, як було виказано, ця проблема, цебто участь у Зборі людей поза вищим організаційним апаратом ОУН розв'язана правом Голови ПУН покликати на членів ВЗУН різних членів ОУН за їхні заслуги чи то перед ОУН, чи то для визвольної справи взагалі.

3. В обсяг завдань і компетенцій ВЗУН входять:

- а) визначення ідеологічних засад ОУН та затвердження змін і доповнень програми ОУН,**
- б) прийняття устроєвих норм ОУН,**
- в) прийняття засад стратегії ОУН,**
- г) вибір Голови ПУН,**
- г) вибір Головного Контрольного і його Заступника,**
- д) вибір Генерального Судді і його Заступника,**
- е) прийняття судового правильника ОУН,**
- є) прийняття правильника Головної Контролі ОУН,**
- ж) прийняття правильника ВЗУН,**
- з) заслухання, обговорення і схвалення звітів членів Проводу Українських Націоналістів,**
- и) вибір членів ПУН на пропозицію Голови ПУН в кількості, встановленій кожн часно на ВЗУН.**

В той час, як уст.2. займався тим, хто може брати участь у Великому Зборі, уст. 3. постановляє, чим займається Великий Збір і що належить до його компетенцій. Отже сюди належать завдання такі:

- а) Визнання ідеологічних засад ОУН та затвердження змін і доповнень програми ОУН.**

Організація Українських Націоналістів визнає націоналістичну ідеологію, ідеологію українського націоналістичного руху, — це вже з самої назви впливає. Однак ідеологія націоналізму, це поняття дуже широке і не все точно означене. Ми вже переживали й бачили таке, що до націоналізму признавалися такі організації, що поборювали ОУН, заперечували їй право називатися націоналістичною організацією і вважали тільки себе єдиними правдивими визнавцями найчистішої української націоналістичної ідеології. Бо в кожній, не тільки націоналістичній ідеології, можливі різні її пояснювання, різні відхили в один чи другий бік. Під впливом розвою життя та його потреб нераз може заходити непевність, яким саме шляхом повинна іти ОУН. Єдиний Великий Збір покликаний про те рішати Ідеологічні засади сприймає він у різних видах, з яких найважливіші:

тези, — на підставі опрацьованих рефератів, **резолюції**, — зібрані в якусь цілісну систему і схвалені на ВЗУН.

політична програма ОУН.

Два перші види визначення ідеологічних засад різняться від себе тим, що в той час, як тези приймають тривкіші, більше загальні та обов'язуючі на довшу мету засади, резолюції трактують більше про справи на ближчу мету, біжучі і такі, що можуть скоріше мінятися.

Тези й резолюції може схвалювати не тільки Великий Збір Українських Націоналістів, але й інші З'їзди та Конференції з тим, що вони не сміють противорічити основним ідеологічним заложенням, прийнятим на Великому Зборі, можуть їх тільки доповняти, чи ближче пояснювати.

Політична програма розроблює ті політичні цілі організації, що їх ставить собі ОУН в своїй практичній діяльності, виходячи зі своїх ідеологічних залогень і прямує до основної своєї мети. Вона обіймає всі

ділянки національно-суспільного життя і нею будемо займатись окремо. Які небудь зміни, доповнення чи обмеження програми можливі тільки на Великому Зборі, ніякий інший орган ОУН не має до того права.

Ідеологічні засади — це поняття ширше від політичної програми. Вони відносяться не тільки до тактичного здійснювання цілей організації, але також до всього духового життя нації, визначають його напрям та основні ідейні заложення. Це одна з найважливіших справ у нашій організації, що надає їй спеціальний характер і в багатьох пунктах різнить нас від усіх діючих та існуючих українських політичних середовищ. В попередніх Устроях справа устійнення основних ідеологічних засад поминалася мовчанкою, приймалося за samozрозуміле, що націоналістична організація ніякої іншої програми та ніякої іншої ідеологічної основи, як націоналістичної, мати не може, включалися ті ідеологічні засади в текст самої програми і схвалювалися на Великому Зборі разом з цілою програмою. Так нпр. в II. Програмі ОУН ідеологічним справам призначений окремий I. Розділ п.н.: “Ідеологічні засади”, а також багато про те говорить в “Передмові до Політичної Програми й Устрою ОУН”. В III. Програмі того розділу нема, є тільки устійнені основно-програмові заложення на самому вступі. Позатим розробленням ідеологічних тез зайнялася, з доручення III. Великого Збору, спеціальна Ідеологічна Конференція в 1948 році, що висліди своїх праць опублікувала в “Тезах Ідеологічної Конференції ОУН”.

Новий Устрій ОУН, підкреслюючи в своєму змісті право й обов'язок Великого Збору визначувати ідеологічні засади ОУН, кладе в той спосіб натиск на вагу і значення для організації точного визначення її ідеології.

б) Прийняття устроєвих норм ОУН.

Це значить, іншими словами, схвалення, зміни і доповнення Устрою ОУН. Устрій, як основний закон

існування і діяння організації, може бути схвалений тільки найвищою владою в організації, цебто Великим Збором Українських Націоналістів. Навіть в Устрою попередньому, що признавав значно більші управління Голові ПУН і звужував круг діяння ВЗУН, справа схвалення Устрою та його зміни були застережені Великому Зборові.

в) прийняття засад стратегії ОУН.

Це новість, що її в попередніх Устроях не було. Прямуючи до своєї мети та здійснюючи свої завдання в рамках прийнятих основних ідеологічних засад та схваленої програми, організація накреслює собі загальний стратегічний план своєї діяльності. Цей план обов'язує в загальних рисах всю ОУН та всі її органи. В його здійснюванні можна приймати різні міри і братися до різних способів — це вже називається тактикою. Тактичними питаннями займаються виконні органи в ОУН, себто в першу чергу ПУН, а в меншій мірі Крайові й Теренові Керівництва. Одначе загальну стратегію, або, як це до деякої міри інакше можна назвати, "генеральну лінію" всієї організації визначає тільки Великий Збір.

Воно має свої добрі і злі сторони. Добре те, що в розгойданих і розхитаних часах післявоєнної і може в майбутньої воєнної дійсности, заходила б небезпека, що діяльність організації зійде на манівці, а так мусить вона держатися раз визначеної лінії, як довго вона зобов'язує і не буде змінена. Невигідне знову те, що Великий Збір скликати тяжко, може зайти така ситуація, що це навіть буде неможливо, а тоді хоч-не-хоч треба буде устійнювати стратегічні засади ОУН поза Великим Збором, цебто в Проводі Українських Націоналістів. Цей пункт Устрою правдоподібно буде підданий ревізії на найближчому ВЗУН, покищо він обов'язує, як теж і схвалені на останньому Великому Зборі стратегічні засади, зібрані в окремому рефераті, якого-

частини були опубліковані. Решта мусить бути збережена в тайні перед ворожою розвідкою.

г) вибір Голови ПУН.

Ось тут одна з найважливіших змін, що зайшла в нашій організації від першої хвили її заснування. Перший Устрій постановляє:

Розділ VIII. уст. 2.

“Провід складається з Голови, яког о поклик у е Збір, і вісьмох членів, яких на пропозицію Голови затверджує Збір”.

В Устрою Другому було сказано:

Розділ II. уст. 2.

“В обсяг завдань і компетенцій ВЗУН входить:

а) проголошення Голови Проводу Українських Націоналістів;” і т.д.

Отже: в Першому Устрою ВЗУН покликає Голову ПУН, в Другому його проголошує, в третьому — вибирає. Всі три способи між собою різняться засадничо і в найглибших основах.

Спершу Збір покликував Голову Проводу. Покликання не є рівнозначне з вибором. Хоч нема того виразно сказано, але в самому акті покликання відчувається ось такі два характеристичні моменти:

1. однозгідність,

2. відсутність інших кандидатів.

Покликувати не можна голосуванням, в якому одна кількість членів ВЗУН буде за, дехто проти, а дехто може стриматися від голосування. Так само не можуть змагатися між собою два чи три кандидати на Голову ПУН, з яких один дістав би більшу кількість голосів і в той спосіб уважався б “покликаним”. Ішло про те, щоб якраз уникати виборів і в зв’язку з тим різних махінацій та комбінацій, що бувають завжди при виборах. Покликується особа, щодо якої не може бути ніякого сумніву, що тільки вона, а не хто інший, є гідна бути Головою ПУН, і що саме тільки вона, а не хто інший, буде Великим Збором покликана. Це вимагає поперед-

нього порозуміння між членами Великого Збору, після чого настає сам урочистий акт "покликання".

Подібним способом, що був ні то "покликанням", ні то проголошенням, ні то вибором, доходили до свого уряду кошові на Січі. Хоч в дійсності збиралася Запорозька Рада, щоб кошового вибрати, хоч подавалися там різні назвища, бо кожен мав до того право, хоч відбувалося це нераз в супроводі великого галасу й крику, але кінець-кінців січове товариство покликувало кошового отамана, погодившись на одного з викрикуваних кандидатів, а покликування відбувалося через те, що всі викрикали його назвисько і підкидали шапки вгору. Тут порозуміння відбувалося не перед Козацькою Радою, тільки підчас неї, звичайно в той спосіб, що найактивніша чи найчисленніша група січового товариства просто перекричала всіх інших і накидала Раді свого кандидата. Отже тут мала місце одностійність і відсунення в тінь інших кандидатів, нераз дуже бурхливим способом і серед великого крику.

Були можливі змагання в часі Великого Збору, або й перед ним за те, кого покликати на Голову Проводу, але саме покликування повинно відбуватися з виключенням усякого голосування.

Покликають звичайно окремі особи, а не збори людей. Вміщуючи постанову про покликання Голови ПУН, Устрій хотів підкреслити, що цілий Великий Збір діяв однодушно, як один чоловік, і своєю однодушною волею покликав до уряду Голову Проводу Українських Націоналістів.

Подібно, але трохи інакше, виглядає справа з "проголошенням" Голови ПУН. В першому Устрою Голова ПУН доходив до влади тільки з волі Великого Збору, висказаної в акті "покликання". Все таки в тому відношенні містилася надрядність Великого Збору, його вище становище, без Збору не могло бути Голови ПУН.

В Другому Устрою Голова ПУН міг дійти до влади і виконання свого уряду без ніякого на те впливу

Великого Збору. Розділ А. уст. 2. Другого Устрою постановляв, що:

“Голову ПУН проголошує Великий Збір Українських Націоналістів на підставі:

- а) вказання чи тестаменту попереднього Голови ПУН,**
- б) своєї власної ініціативи, у випадку відсутності такого вказання чи тестаменту.”**

Отже першим способом, і головним, яким ОУН дістала нового Голову ПУН, були вказання чи тестамент попереднього Голови ПУН. Щойно коли того вказання чи тестаменту не було, ВЗУН проголошував Голову ПУН з власної ініціативи. В тому другому випадку проголошення було майже рівнозначне з покликанням, по суті речі, хоч обидва слова мають деякий інакший, дуже тонко відчутий зміст. Коли ми когось покликаємо, то значить, на підставі нашої влади і нашого права призначаємо йому якийсь пост. Коли ж ми проголошуємо когось Головою, то тут кладеться менший натиск на наше право, і нашу владу, ми тільки стверджуємо факт, що хтось займає уряд, не конечно з нашої волі.

В часі обов'язуючої сили Другого Устрою могло бути так, що цілими роками Великий Збір, а тим самим і загал націоналістичного активу, могли не мати впливу на прихід до уряду Голови ПУН. Коли Голова ПУН залишив тестамент і в ньому призначив, хто має бути Головою Проводу після його смерті, не лишалось Великому Зборові нічого іншого, як проголосити його Головою ПУН. Великий Збір був до того обов'язаний виразною постановою Устрою і не міг брати ніякого іншого рішення. Так могло бути “од рода в род”. Щобільше, в Устрою було сказано, що не тільки тестамент, але й саме вказання попереднього Голови ПУН зобов'язувало Великий Збір проголосити нового Голову ПУН. Коли тестамент вимагає для своєї важности деякої форми, цебто або мусить бути складений пи-

семно, або в прихвності свідків так, щоб не було ніякого сумніву щодо того, хто своє завіщення формулює і як це робить, то "вказання" крило в собі багато небезпек для внутрішнього правопорядку в організації. Бо "вказання" могло відбуватися різними способами: на тому самому Великому Зборі, що проголосив Голову ПУН, на засіданні ПУН, але й у прихвності зовсім випадкових членів ОУН, чи то навіть у приватних розмовах. Могли постати сумніви, кого саме 'вказано', бо одні свідки могли покликатися на одне, другі на інше і тоді Великий Збір міг найтися в клопоті.

Така постанова Устрою була доволі невігідна, але вона буде нам ясна, коли зрозуміємо, в яких умовах складався Другий Устрій і якими мотивами руководився Великий Збір, коли його схвалював.

Другий Великий Збір відбувся рік і три місяці після того, як у Ротердамі большевицька рука позбавила життя полк. Євгена Коновальця, першого Голову ПУН. На підставі його завіщення тимчасовий провід в ОУН перейняв полковник Андрій Мельник і виконував його аж до II. Великого Збору в серпні 1939 року, який і проголосив його Головою ПУН вже на основі новоприйнятого Устрою, беручи до уваги завіщення покійного полк. Коновальця. Цей період поміж смертю одного і проголошенням на Великому Зборі другого Голови ПУН, відкрив перед ОУН небезпеки, що могли загрожувати її внутрішньому порядку на випадок несподіваної смерті Голови ПУН. Великий Збір не скликається ані легко, ані скоро. А тимчасом організація не може залишатися без Голови, хтось мусить її вести і тримати в своїх руках. Ця небезпека була тим більша, що світ стояв напередодні другої світової війни, що й справді почалася зараз наступного дня після того, як Великий Збір покінчив свої праці. Було ясно, що ворожі удари по організації будуть в першу чергу направлені на її Голову і треба було не допустити до того, щоб через неможливість скликання Великого Збору в

часі війни організація не залишилася без правного Голови, що давало б можливість різним амбітникам з-поміж самих її членів, а навіть ворожим агентам, що могли б у неї втиснутися, сіяти хаос і дезорганізацію. Треба було вмістити в Устрої такі постанови, що це унеможливили б. І це зроблено в той спосіб, що дано право Голові Проводу назначати на підставі завіщання, чи просто вказання свого наступника. До уст. 2. в Розділі Б. було встановлено ось таку примітку:

“В випадку смерти чи уступлення Голови ПУН, його наступник негайно перебирає керму з усіма належними Голові ПУН прерогативами влади, з обов’язком скликати ВЗУН до 6 місяців. У випадку невказання Головою ПУН свого наступника — агенди Голови ПУН перебирає останній Керівник ВЗУН із обов’язком скликати ВЗУН до 6 місяців у його останнім персональнім складі”.

До самої справи наступника Голови Проводу ще повернемось пізніше, тут іде тільки про ствердження, що П. ВЗУН взяв до уваги сумний досвід останніх років і з метою охоронити організацію перед внутрішніми потрясеннями в разі несподіваної смерти Голови ПУН подбав, щоб в Устрою найшлася перед тим безпека.

Треба сказати, що в тому часі в ОУН взагалі була тенденція скріпити якнайбільше становище Голови ПУН і надати йому якнайбільше влади, поваги й авторитету. Це будемо мати нагоду ближче пізнати, обговорюючи той розділ Устрою, що відноситься до Голови ПУН. Тож не диво, що також продуманий був відповідно і сам спосіб, яким Голова ПУН приходив до влади.

г) вибір Головного Контрольного і його Заступника,

д) вибір Генерального Судді і його Заступника.

Другий Устрій не передбачав — ані Заступника Головного Контрольного, ані Заступника Генерального Судді. Ці пости могли бути передбачені хіба в Правиль-

нику Головної Контролі і в Судовому Правильнику. Третій Устрій вставив виразну постанову, що Заступник Головного Контрольного і Заступник Генерального Судді вибираються на Великому Зборі таким самим способом, як Головний Контрольний і Генеральний Суддя. Це дуже потрібне, бо Головний Контрольний чи Генеральний Суддя можуть померти чи в інший спосіб бтуй нездатними виконувати свій уряд і тоді постає порожнеча, треба скликувати наново Великий Збір.

Попередній Устрій постановляв, що Головного Контрольного і Генерального Суддю не вибирав ВЗУН, тільки призначував Голова ПУН. Це впливало з духа Устрою, що весь тягар уваги прив'язував не до Великого Збору, але до Голови Проводу. Очевидно, в такому випадку не треба було в Устрою згадувати про Заступника Головного Контрольного і Генерального Судді, бо коли б один з тієї чи іншої стратив своє становище, Голова ПУН відразу призначував другого на підставі своєї влади. Було неясним, чи Голова ПУН міг так само кожної хвилини відкликати Головного Контрольного і Генерального Суддю з їх постів, чи, раз призначені, виконували вони своє урядування до смерти, чи до часу скликання наступного Великого Збору.

е) прийняття судового правильника ОУН,

е) прийняття правильника Головної Контролі ОУН,

ж) прийняття правильника ВЗУН.

Правильник Судових Установ, або іншими словами судова процедура, як теж Правильник Головної Контролі, схвалюються на Великому Зборі. Те саме було і в попередньому Устрою, в тому пункті змін нема.

Зате впроваджена новість, коли йде про правильник ВЗУН, що його тепер схвалює сам Великий Збір, а давніше це належало до Голови ПУН. Розділ Б. уст. 9. говорив про це так:

“Праці ВЗУН у фаховій комісії і на пленумі відбуваються на підставі затвердженого Го-

ловою ПУН окремого Правильника”.

Ясне тут було тільки те, що рішальне слово в цій справі мав Голова ПУН, бо він затверджував правильник. Натомість не було сказано, хто правильник виготовляє. Його міг схвалити Великий Збір, але важність свою він діставав щойно з моменту його затвердження Головою ПУН. Але так само добре Голова ПУН міг доручити випрацювати такий правильник котрому небудь з членів ОУН, або навіть не-членові ОУН, тільки фахівцеві, потім його затвердити і так надати йому обов'язну силу.

Тепер є виразна постанова, що тільки самий ВЗУН схвалює свій правильник. І так мусить бути, бо коли Великий Збір на підставі нового Устрою набуває великі права, яких досі ніколи не мав, коли він, а не Голова ПУН чи сам ПУН рішає про найважливіші справи в організації, спосіб його нарад і постанов не може окреслювати ніхто інший, крім нього самого.

- з) заслухання, обговорення і схвалення звітів членів Проводу Українських Націоналістів.

Постанова нова, в попередньому Устрою незнана. В цей спосіб підкреслена відповідальність членів ПУН перед Великим Збором, який їх вибирає, а тим самим жадає звіту з їхньої діяльності. Звіт може бути схвалений, цебто прийнятий до відома, а в той спосіб член ПУН неначе дістає абсолюторію зі своєї діяльності, але Збір може теж не прийняти звіту до відома. Що діється в такому випадку, коли Великий Збір не оправдає діяльності члена ПУН, не сказано в Устрою. Догадуватися треба, що при меншій вині члена ПУН справа скінчиться на неприхильній критиці або й на тому, що його другий раз членом ПУН не виберуть, а при більшій вині міг би він бути притягнений до відповідальности.

- и) вибір членів ПУН на пропозицію Голови:

ПУН в кількості, встановленій кожночасно на ВЗУН.

Тепер членом Проводу Українських Націоналістів можна стати тільки з вибору на Великому Зборі. В Устрою попередньому членів ПУН призначав і відкликав сам Голова ПУН. В Устрою Першому членів ПУН затверджував Великий Збір на пропозицію Голови ПУН.

Є різниця поміж “вибранням” члена ПУН на Великому Зборі і “затвердженням” його на тому ж Зборі. В першому випадку членом ПУН можна стати щойно з тою хвилею, коли його вибере Великий Збір, передбаченим в Устрою та в Правильнику ВЗУН способом. В другому, Голова ПУН може покликати його поза Великим Збором і член ПУН може якийсь час виконувати свої функції, доки його Великий Збір не затвердить.

Ближче про членів ПУН буде в розділі “Провід Українських Націоналістів.”

4. ВЗУН скликає Голова ПУН, що три роки.

В разі потреби скликає Голова ПУН надзвичайний ВЗУН з власної ініціативи, або на пропозицію Головного Контрольного чи 2/3 членів ПУН.

Великий Збір може бути звичайний, або надзвичайний. Звичайний Великий Збір скликається раз на 3 роки і тоді він полагоджує нормально всі застережені йому Устроєм справи.

В Першому Устрою не було зазначено, як часто має бути скликуваний Великий Збір, за постановами Устрою Другого Збір скликувався що два роки. Само собою, що частіше скликається Великий Збір, то краще для організації. Вона робить тоді перегляд своєї діяльності, накреслює пляни на найближче майбутнє, має частішу нагоду їх міняти, доповняти. Коли Великий Збір скликається рідко, організація костеніє, її органи відчужуються від організаційних кадрів, бюрократизуються. Та на жаль ОУН діє в таких умовах,

що їй неможливо скликати Великого Збору щороку, що було б найкраще. Навіть що два роки трохи затяжко скликати Великий Збір, куди мусіли б приїжджати делегати з Краю і з цілого світа. Получене те з великими труднощами комунікаційними, паспортними і фінансовими, а для делегатів з Краю — з величезною небезпекою. Знову ж скликати Великий Збір раз на 5 літ теж недобре, бо це задовгий час, щоб не затратити зв'язку з організацією. Устрій вибрав три роки між одним і другим Великим Збором. Авже ж, невідомо, чи й та постанова може бути дотримана. Ось між II. і III. Великим Збором минуло аж 8 літ, через воєнні події і розірвання контактів з націоналістами по всьому світі неможливо було скликати скорше.

Крім звичайного Великого Збору, скликуваного періодично що три роки, можна кожної хвили, в разі потреби, скликати надзвичайний Великий Збір, напр. в разі смерті або уступлення Голови ПУН, його Заступник перебирає владу, але обов'язаний до шести місяців скликати Великий Збір для обрання нового Голови ПУН.

Так само можна скликати Великий Збір в кожній іншій справі, якщо того буде потрібно. Нпр. треба рішитися на зміну політики організації, Голова ПУН і ПУН хочуть перед тим засягнути думки всієї ОУН і в тій цілі скликають ВЗУН.

Великий Збір скликає тільки Голова ПУН. Звичайний трирічний Збір скликає, коли на те приходить час, а надзвичайний може скликати або з власної ініціативи, або на пропозицію Головного Контрольного чи двох третіх членів Проводу. Ніхто інший не може домогтися скликання Великого Збору. Що діється, коли Голова Проводу не скликає Великого Збору помимо домагання Головного Контрольного або двох третіх членів ПУН. Устрій не говорить. Треба прийняти, що тоді Великий Збір скликаний не буде, бо Устрій говорить, що скликується він "в разі потреби" і "на пропо-

зицію” Головного Контрольного чи двох третіх членів ПУН, але нема сказано, хто рішає, чи є така потреба. З того, що Великий Збір скликає Голова ПУН, можемо заключати, що тільки він буде рішати, чи є потреба його скликати, чи її нема. А “пропозиція” не є рівнозначна з “домаганням”. З пропозиції можна скористати, або й ні, і Голова ПУН буде тут мати вільну руку, чи взяти пропозицію до уваги чи ні.

5. Ухвали ВЗУН приймається одноголосно, в випадку неоднозгідности — більшістю 3/4 голосів, коли на ВЗУН присутні щонайменше понад половина управнених членів ВЗУН.

Від коли тільки заіснувала Організація Українських Націоналістів, прямувала вона до того, щоб рішення її Великого Збору приймалося однозгідно. Другий Устрій у Розділі Б. уст. 5. постановляв у тій справі ось так:

“Ухвали ВЗУН приймаються не голосуванням, а однозгідним рішенням його членів. Якщо не має однозгідности при ухвалях ВЗУН — рішає становище відносної фахової комісії, за виїмком випадку, вказаного в точці 2. а), (цебто проголошення Голови ПУН, прим. автора).

Ця постанова Другого Устрою була доволі незручна, в деяких випадках неясна, а що найважніше, тяжко її було проводити в життя. Прямування до однозгідности зрозуміле. Прийняте в той спосіб рішення має далеко більше значення, моральну вартість, ніж рішення прийняте нпр. більшістю одного голосу. Але його дуже тяжко осягнути, а в деяких випадках неможливо, тоді треба було б взагалі обходитися без ніякого рішення. Це випрактиковано в міжнародніх організаціях. Нпр. довоєнна Ліга Націй мусіла рішати тільки одноголосно. Через те в дражливих справах не доходило до ніякого рішення. І коли по другій світовій війні прийшлося будувати нову міждержавну організацію, “Органі-

зацію Об'єднаних Націй", треба було закинути засаду однодушности, як таку, що її неможливо досягнути, хіба в надзвичайно рідких випадках.

Тому Устрій мусів відразу передбачати, що діяти, коли однодушности не буде. Через те вміщено постанову, що в разі браку однодушности рішає те становище, що його в даній справі зайняла відносна фахова комісія. (Як відомо, Великий Збір проводить свої праці на спільних, т. зв. пленарних засіданнях і в різних фахових комісіях, нпр. організаційній, політичній, резолюційній, економічній і т. д.) Розв'язка не дуже щаслива. Перш усього може статися таке, що думки будуть поділені на дві або три частини: з того за становищем фахової комісії заявиться меншість, проти неї велика більшість. Тоді постає дивна ситуація, що Великий Збір, який прямує до схвалення своїх постанов одноголосністю, приймає їх навіть не більшістю, тільки меншістю голосів. Або інший випадок: приходить до рішення справа, що взагалі не була обговорювана ніякій комісії і через те невідомо, яке становище дотична комісія була б зайняла. Однозгідности досягнути неможна, становища фахової комісії нема, отже рішення не можна взагалі прийняти. Поминаємо вже факт, що нема сказано, в який спосіб приймаються рішення на засіданнях фахових комісій. Коли вистачає там більшість голосів, тоді виходить дивне явище, що думка нпр. 4 людей буде зобов'язувати весь Великий Збір, а тим самим всю Організацію Українських Націоналістів.

В Устрою Третьому бачимо великий поступ. Натиск на однодушність кладеться теж, але коли її нема, тоді вистачає більшість трьох четвертих голосів, при чому потрібна приявність щонайменше одної особи понад половину управнених членів Великого Збору. Тут ясно, в який спосіб приймається рішення: голосуванням приявних учасників Великого Збору, при чому до важности рішення потрібно щонайменше трьох четвер-

тих голосів. Але рівночасно виринає нова трудність: як устійнити кількість управнених членів Великого Збору, щоб обрахувати половину плюс одну особу, як т. зв. кворум, цебто мінімальну кількість учасників, яких приявність конечна, щоб рішення ВЗУН були важні. Бо членами Великого Збору є не тільки особи з титулу свого становища чи з титулу вибору чи десигнації на делегатів до Великого Збору, але також особи, покликані Головою ПУН. Це число покликаних Головою ПУН осіб необмежене, на кожному Великому Зборі може бути інакше. Отже для устійнення кворуму Великого Збору необхідно, щоб Голова ПУН ще перед початком нарад Великого Збору подав до відома, скільки осіб і кого саме покликав він до участі в Великому Зборі і тоді відразу ствердити, хто з них на Збір прибув.

Куди трудніше устійнити кількість делегатів від крайових областей, бо невідомо, скільки їх є. Треба передтим порозумітися з Краєм через Організаційного Референта ПУН або через Реферат Зв'язку з Краєм, щоб ствердити, скільки на той час є областей в організаційній структурі краю.

В кожному разі, ця справа, цебто устійнення кворуму, повинна бути розв'язана ще перед початком Великого Збору. Правильник Великого Збору передбачує, хто його підготовляє і скликає: з доручення Голови Проводу робить це Комісія Підготовки Великого Збору. Її завданням є всесторонньо ВЗУН підготувати так під оглядом організаційним, як і мериторичним, цебто все те, що має бути обговорюване і рішене на Зборі. Сюди входить теж устійнення кворуму кожногочасного Великого Збору.

В обидвох попередніх Устроях справа кворуму була зовсім не заторкнена. Це належало до одної з слабших їх сторінок і між іншим, дало підставу до підважування важности постанов II ВЗУН табором пізніших т. зв. бандерівців. Якщо нема ніякої згадки про кворум, тоді можна і треба прийняти, що важність Збору залежна

від кількості його повноправних учасників під умовою своєчасного їх повідомлення при скликуванні Великого Збору. Отже до важности II. Великого Збору вистачало повідомлення Секретарів Округ і Держав, Провідників Країв і Теренів, членів Проводу, членів Суду і Головного Контрольного, не враховуючи "членів ОУН, що виконують ті чи інші самостійні завдання". При тому слід прийняти пресумпцію — в браку виразної інакшої постанови та з огляду на утруднені, непотрібні, а навіть шкідливі безпосередні зв'язки Секретарів з Головою ПУН, що скликає Збір — що не потрібно особистого повідомлення кожного Секретаря Округу чи Держави, що вистарчить це зробити способом посереднім, через їхніх організаційних зверхників, себто Крайових і Теренових Провідників.

До важности III. Великого Збору потрібно було повідомлення членів ПУН, Генерального Судді ОУН, Головного Контрольного ОУН, Провідників Еміграційних Теренів і, само собою, тих осіб, що їх Голова ПУН в признанні їхніх заслуг і кваліфікацій на членів ВЗУН покликав. Покликання на членів ВЗУН майже з правила було рівнозначне з повідомленням, хоч обидва акти могли бути від себе часово відділені. Знову ж до важности IV. Великого Збору потрібно буде не тільки повідомлення всіх осіб, управнених до участі в ньому на підставі Частини I. Розділ А. уст. 2. тепер обов'язного Устрою — при чому також треба прийняти пресумпцію, що делегатів від крайових областей та еміграційних теренів повідомляють їхні організаційні зверхники, себто Крайовий і Теренові Провідники — але й фактичної приявности на Великому Зборі більше як половини управнених до участі в ньому членів, без чого Великий Збір не буде важним, а його постанови не будуть правно-обов'язними в організації.

Другий Устрій вимагав т. зв. контраcигнатури Голови Проводу до важности рішень Великого Збору, т. зн. що кожне рішення Великого Збору було важне що-

йно тоді, коли було підписане Головою ПУН. В Устрою Третьому, де Великий Збір поставлений на перше місце, як найвища влада в ОУН, це само собою мусіло відпасти. Великий Збір приймає рішення і воно обов'язує відразу, хіба що реченець та спосіб виконання того рішення відсуває його обов'язну силу на пізніше, або узалежнює її від деяких додаткових обставин. Рішення Великого Збору записуються до протоколу ВЗУН, що його підписує Керівник Президії і Секретар.

6. ВЗУН проводить обрання Президія в складі Керівника, двох Заступників і двох Секретарів.

Великий Збір обирає свою Президію в ось такому складі. Внесення на вибір Президії може ставити кожен член ВЗУН, бо нема тут ніяких обмежень ні застережень. Устрій Другий дещо відмінно про цю справу рішав:

ВЗУН проводить його Керівник, покликаний Пленумом ВЗУН на пропозицію Голови ПУН. Крім Керівника ВЗУН, Президію ВЗУН складають два його Заступники, яких покликає Керівник. Керівник покликає теж двох Секретарів ВЗУН.

Перша різниця, що впадає в око, це те, що в Устрою новому Збором проводить Президія, а в попередньому — Керівник. Вправді при ньому теж є Президія, якої роля точно не означена. Зате сказано виразно, що Збором проводить не Президія ВЗУН, тільки Керівник ВЗУН.

Друге, в Третьому Устрою Великий Збір не має ніяких обмежень у виборі своєї Президії. В Другому не мав він вільного вибору, міг покликати тільки особу, запропоновану Головою ПУН і то тільки одногосно, бо ніяка комісія до тої справи не має ніякого відношення, до того Керівник Збору вибирався на самому початку його нарад, ще заки почали діяти його комісії, отже не можна тут покликатися на становище котроїсь з комі-

сій в разі браку однозгідности. Дуже легко могли зайти великі труднощі вже на самому початку Збору, при виборі його Керівника.

По-третє, тепер Збір вибирає всіх без виїмку членів своєї Президії, а в Устрою Другому покликав тільки Керівника, решту Президії, цебто двох Заступників і двох Секретарів покликав сам Керівник.

Другий Устрій старався, де тільки це було можна, обмежити значення і ролю Великого Збору, перекидаючи тягар влади, рішення і відповідальности на індивідуальні особи: Голову ПУН і Керівника Великого Збору. В Устрою Третьому завважуємо еволюцію в напрямі противному — від Голови ПУН до Великого Збору. Це становище Великого Збору, як основного джерела влади і волі Організації Українських Націоналістів, Устрій теперішній проводить дуже консеквентно в усіх своїх постановах.

IV.

Р О З Д І Л Б .

Голова Проводу Українських Націоналістів.

1. На чолі ОУН стоїть Голова ПУН.
2. Голова ПУН — це найвищий керманіч Українського Націоналістичного Руху, який творять ОУН і всі кермовані нею організації на Україні і на чужині.

В жодному органі ОУН не відзеркалювалися так течії й тенденції внутрішнього життя організації, як в окреслюванні становища Голови Проводу Українських Націоналістів. В Устрою Першому він навіть не виступає самостійно, його функції не окреслені докладно, є тільки відчуття, що йому належить окреме положення:

У І І І Р О З Д І Л

2. Провід складається з Голови, якого покликуює Збір, і з вісьмох членів, яких на пропозицію Голови затверджує Збір.

Отже Голова є тут тільки частиною Проводу, хоч найважливішою, до того різниться він у своєму становищі тим, що його покликуює Збір, а решту членів ПУН він сам пропонує до затвердження.

Зате в Устрою Другому означення і становище Голови Проводу росте кольосально: із звичайного, хоч першого своїм значенням члена Проводу Українських Націоналістів, виростає він відразу на перше і найважливіше місце в цілій ОУН, майже незалежне від Великого Збору. Щобільше, йому надається значення, що виходить далеко поза межі організації Українських Націоналістів і простягається на всю українську націю, як це бачимо з наступних постанов Другого Устрою:

Р О З Д І Л А .

- 1. На чолі ОУН стоїть Голова Проводу Українських Націоналістів.**
- 3. Голова ПУН має всю повноту влади в кермі Українським Націоналістичним Рухом, що складається з ОУН і всіх кермованих нею організацій на землях Соборної України і на чужині.**
- 4. Голова ПУН, як керманіч і репрезентант-визвольних змагань української нації — є її Вождем.**

Ось так у Другому Устрою Голова ПУН мав у своїх руках усю повноту влади в кермі націоналістичним рухом, а Третій Устрій його становище обмежив, визнаючи його тільки найвищим керівником українського Націоналістичного Руху. Різниця полягає на тому, що можна бути найвищим керівником, але не мати в

своїх руках повноти влади. Керівник веде організацію в рамках законів, виданих Великим Збором, як найвищою і законодавною владою в ОУН, він їх виконує, стоїть на їхній сторожі. Самому йому не прислуговує право видавати законів, але другий Устрій йому це право частинно признавав:

Р О З Д І Л А .

7. Голові Проводу прислуговує законодавна влада в міжчасі сесій ВЗУН.

Коли взяти до уваги, що Великий Збір мав скликатися що два роки, а в практиці це показалося зовсім неможливе і можна було його скликати всього раз на 8 літ, стане ясне, що властиво вся влада в ОУН спочивала в руках однієї особи, наділеної виїмковим становищем, в руках Голови ПУН. Бо на другий день після Великого Збору, який триває всього кілька днів, міг він із обов'язною силою для всього українського націоналістичного руху видавати такі закони, що їх уважав потрібними. В такій ситуації роля Великого Збору зводилася властиво до того, що він збирався раз на два роки тільки на те, щоб вислухати інформацій, прийняти до відома те, що поза ним постановлено, і назад роз'їхатися. Навіть, якби видав якусь постанову, вона не мала важности доти, доки не поклав під нею свого підпису Голова Проводу.

В тому часі український націоналізм висував претенсії на те, щоб його Керівник, Голова Проводу, був рівночасно Вождем всієї української нації. В тому багато наших противників добачували чужі впливи, фашистівські і націонал - соціалістичні. Бо в фашистів вождь, по-італійськи "іль дуче", яким був Беніто Муссоліні, був провідником італійського народу, по-мимо того, що на чолі італійської держави стояв король. Так само в німців Гітлер був "фірером" німців, небто їх вождем, і мав у своїх руках найвищу держав-

ну владу, ніким не обмежений і перед ніким не відповідальний. З тих зовнішніх подібностей старалися противники українського націоналізму викувати проти нього зброю. В дійсності нема тут ніякої аналогії. Український нарід стояв напередодні страшних подій, що їх прочував увесь світ, але тоді ще ніхто не міг відгадати всього жаху грядучої війни. В такий переходовий і переломовий час ніхто не може думати про вибори, парламенти, президентів і т. д. Навіть народи й держави, що вважаються найбільш "демократичними", мусять з тими справами виждати до мирних часів. А Україна мирних часів не має, вона ввесь час у боротьбі, на її терені ввесь час існує виїмковий, воєнний стан і всі організаційні засади мусять бути підпорядковані його вимогам. Додаймо, що в тому часі не було ніякої іншої організованої сили, і сліду не лишилося з різних політичних партій вже давно, а в інших займанщинах, де грали вони не дуже почесну ролю угодовців і примирялися з ворожою Україні владою, теж нічого не осталося вже в перших днях війни. На горизонті лишилася єдина українська політична сила: Організація Українських Націоналістів. Вона взяла на себе ввесь тягар дальшої визвольної боротьби, вона єдина мала відвагу прийняти всі обов'язки, що з того випливали. Тим самим стала вона відповідальна не тільки за свою власну долю і за своє внутрішнє українське життя, але й за долю і життя всього українського народу. Мусіла це зробити, хочби й не поохочувала того, бо не мала ні одного суперника, лишилася сама одна на полі бою. Через те мусіла вийти поза свої власні організаційні рамки і подумати про те, як організувати український нарід і його владу. Означила те в своїй політичній програмі.

Р О З Д І Л І І .

Державний лад.

6. В часі визвольної боротьби та переходових етапів державного будівництва України — лише диктатура Вождя Нації забезпечить державі внутрішню силу й відпорність.
7. На чолі держави стане покликаний організованою волею нації Голова Держави — Вождь Нації.

А в Устрої ОУН Вождем Нації уважався Голова Проводу Українських Націоналістів. Було не тільки зрозуміле, але й конечне, щоб у переходовому часі воєнному й післявоєнному, коли здобута державна незалежність ще не була закріплена і була наражена на великі небезпеки з-зовні і з-нутра, передбачити можливість твердої і певної влади. Про те подбала ОУН і з тим виступила явно в своїй програмі і в Устрої.

Але таке було в різних народів ще далеко до того, заки появилися на політичному овиді Гітлер і Муссоліні. Таке було і в нас, українців, за часів влади тих що тепер найбільше горляють “Геть з фашизмом”, за часів Директорії УНР, коли вся влада спочивала в руках горстки людей, а фактично в одних руках Головного Отамана і за часів Уряду Західньо - Української Народньої Республіки, де знову вся влада скупчилася в одних руках Диктатора Петрушевича. Якось це тоді було зрозуміле всякої породи “демократам” і соціялістам, в очі їх почало це колоти щойно тоді, коли життя перейшло над ними до денного порядку і зложило їх до архіву.

Голова Проводу Українських Націоналістів керує не тільки ОУН, але й іншими організаціями, що стоять на ґрунті ідеології українського націоналізму і разом з ОУН працюють і боряться за одну ціль. Вони не мусять стояти в стислому організаційному зв'язку з ОУН, цебто не мусять бути залежні від органів ОУН, але в'я-

зані є генеральною політичною, ідеологічною і стратегічною лінією ОУН. Через те й називається він Голова Проводу Українських Націоналістів.

Не завжди доцільно кожен політичну акцію в'язати безпосередньо з ОУН. Дехто не має відваги в'язатися з революційною організацією і не чується в силі витримати вимоги дисципліни та ін., що їх до своїх членів ставить організація. Часом краще йти різними шляхами і спільно бити ворога. Тому ОУН залишає собі можливість тісної співпраці з іншими своїми посестрами, націоналістичними організаціями, в'яжучи їх з собою тільки ідейно.

3. За свою діяльність відповідає Голова ПУН перед ВЗУН.

Ось тут найголовніша зміна в становищі Голови ПУН у порівнянні з попереднім Устроєм. Там Великий Збір і Голова ПУН були від себе незалежні, тут Голова ПУН залежить від ВЗУН не тільки тим, що Великий Збір його вибирає, але й тим, що перед Великим Збором він за свою діяльність відповідає. А коли обов'язаний він до відповідальності, то значить, що Великий Збір може його до цієї відповідальності притягнути. Ось що каже в тій справі Другий Устрій:

Р О З Д І Л А .

5. За свою діяльність і рішення Голова ПУН відповідає перед Богом, Нацією і власним сумлінням. 11

Значить, що ніхто з ОУН не сміє притягнути до відповідальності Голови ПУН, перед ніким не був він обов'язаний здавати звідомлень. Великий Збір мав тільки право "вислухати звідомлення Голови ПУН", не забираючи до нього ніякого становища. Його діла могли осудити колись історія і пам'ять в українському народі, але як довго він жив і виконував свій уряд, так довго

1) але не варто відом перед злеством і косядом —

ніхто не міг і не мав права жадати від нього розрахунку.

Очевидно, це було логічне в цілій системі Другого Устрою, але ставало зовсім неможливе в Устрою Третньому, де Голову ПУН вибирає Великий Збір і де Великий Збір висувається на чільне місце в організації.

4. Голова ПУН призначає свого заступника.

Другий Устрій не знав посту Заступника Голови Проводу. Голова ПУН міг тільки урегулювати справу свого наступника, визначивши його в своєму завіщанні, або іншим способом.

Нема сказано, коли це Голова ПУН має зробити. Він може подати це до відома зараз же на тому самому Великому Зборі, що його вибрав, але може відложити це на пізніше.

Виникає питання, чи Голова ПУН повинен призначити свого заступника, і що станеться, коли він його не призначить.

Призначити Заступника Голова ПУН мусить, бо до того його зобов'язує Устрій. Устрій не каже, що "Голова ПУН може призначити свого заступника", тільки, що "Голова ПУН призначає свого Заступника". Отже в той спосіб на Голову ПУН наложений є обов'язок визначити свого заступника і коли він того не зробить, черговий Великий Збір може його покликати до відповідальності за невиконання наложеного на нього Устроєм обов'язку.

Трудно припустити, щоб Голова ПУН не призначив свого заступника. Відповідальна за долю організації людина зробить це напевно, бо цього вимагає добро організації. Тим більше, що Голова ПУН у тому ніким і нічим не в'язаний, може визначити кожного, кого захоче, має тут вільну руку до вибору його з-поміж своїх співпрацівників. Але якби заступника не було призначено, тоді в організації того посту не буде. Як довго буде свої функції виконувати Голова ПУН сам,

так довго того не буде можна відчутти, а в разі його смерті тимчасову керму ООН перейме Генеральний Суддя ООН.

5. Голова ПУН призначає і відкликає референтів ПУН з-поміж членів ПУН. В разі потреби, Голова ПУН призначає референтів з-поза членів ПУН.

Референт ПУН не є рівнозначний з членом ПУН. Можна бути референтом ПУН і не бути членом ПУН, як теж навпаки, член ПУН не мусить бути референтом ПУН. Референт ПУН веде якусь ділянку праці Проводу Українських Націоналістів, нпр. Організаційний Референт, Фінансовий Референт, Політичний Референт, Суспільно - Громадських Справ, Ідеологічний Референт, Референт Розвідочний, Референт Військовий, Референт Молоді, Референт Зв'язку з Краєм. Референт Зв'язку з Заокеаном, Секретар ПУН і багато інших. Не сказано, скільки тих референтів має бути, це залежить від потреби. Тому число їх міняється, раз може їх бути більше, другий раз менше.

Членів ПУН вибирає Великий Збір. Тільки Заступника Голови ПУН і Крайового Провідника не вибирає Великий Збір. Покликаючи референтів ПУН, Голова Проводу в першу чергу бере до уваги членів ПУН, які звичайно вибираються на його пропозицію. Одначе може зайти таке, що поміж членами ПУН не буде відповідного фахівця чи людини з потрібними кваліфікаціями, тоді Голова ПУН може референтом покликати іншого члена ООН з-поза ПУН. Вправді не сказано тут виразно, що якраз члена ООН треба б покликати бо вислів "в разі потреби Голова ПУН призначає референтів з-поза членів ПУН" можна інтерпретувати так, що покликати можна теж кандидата на члена або й прихильника. Одначе на підставі аналогії з Розділом А, § 2, уст. 3) про покликання Головою ПУН членів ВЗУН з-поміж членства ООН треба прийняти і тут, що на референта не можна покли-

кати особи з-поза ОУН. Це суперечило б найосновнішим організаційним засадам ОУН.

Другий Устрій не знає референтів ПУН. Вправді постановляв він, що деяка категорія членів ПУН “кермує окремими ділянками праці ПУН”, що властиво є те саме, але тут більше йшло про те, щоб визначити функції, а не становища членів ПУН.

6. Голова ПУН призначає на пропозицію Організаційного Референта ПУН Крайового Провідника ОУН та Теренових Провідників ОУН.

На чолі всієї організаційної мережі і всіх установ ОУН в Україні стоїть Крайовий Провідник. Його іменує Голова Проводу на внесення Організаційного Референта ПУН, до якого належать усі особові справи в організації, підбір людей на різні становища і функції.

Це саме відноситься і до Провідників еміграційних Теренів. В Устрою Другому це належало теж до Голови ПУН з тим, що не було там згадки про пропозицію Організаційного Референта. В цей спосіб підкреслена була безпосередність відношення між Крайовими і Тереновими Провідниками з одного, та Головою ПУН з другого боку. Одначе порядок в організації, широко розгалуженій і міцно розбудованій, вимагає, щоб уся організаційна структура збігалася в руках Організаційного Референта і коли він має за неї бути відповідальний, мусить теж на неї мати свій вплив, тому й Устрій признає за ним право пропозиції на Крайового і Теренових Провідників.

7. Голова ПУН іменує присяжних членів ОУН з власної ініціативи чи на пропозицію членів ПУН.

Ближче про присяжних членів, їхнє значення в організації та їхні обов'язки буде мова нижче, тут важно тільки підкреслити, що лише Голова ПУН покликає присяжних членів ОУН, від яких потім відби-

рається святочна присяга, і робить це він або з власної ініціативи, або на пропозицію членів ПУН.

Тут нема різниці між Другим і Третім Устроями. Перший Устрій інституції присяжних членів не знав.

- 8. Голова ПУН призначає свого Наслідника, подаючи це до відома Генеральному Судді, Головному Контрольному та найстаршому віком членові ПУН. У випадку смерті або уступлення Голови ПУН, Наслідник стає першим кандидатом при виборі Голови ПУН.

Устрій хоче зберегти тяглість керівництва ОУН і запобігти наглим змінам політики з хвилею приходу до влади нового Голови ПУН. Тепер, коли рішальний голос в ОУН має не Голова ПУН, тільки Великий Збір, трудніше, щоб зміна на пості Голови ПУН принесла за собою теж різку зміну політичного курсу ОУН, бо як один так і другий Голова ПУН ведуть організацію по лінії загальних напрямних, устійнених Великим Збором. Всежтаки, коли на становищі Голови ПУН стане людина сильної індивідуальности, вплив її дуже скоро позначиться в кожній ділянці організаційної праці. Тому Устрій впроваджує постанову, що Голова ПУН повинен призначити свого Наслідника; само собою, Голова ПУН призначатиме Наслідником людину, з якою тісно співпрацює і яка втаємничена в його наміри, так, що прийшовши на становище Голови ПУН, буде продовжувати політику свого попередника. Авже ж, наслідник не перебирає влади відразу, він лише стає першим кандидатом на Голову ПУН в часі найближчого Великого Збору. Вибрати його не мусять, але все таки він має дуже поважні вигляди на вибір, як муж довір'я попереднього Голови ПУН.

Особа наслідника Голови ПУН не подається до відома широкого загалу ОУН, її прізвище знають тільки три особи, що виконують найвищі функції в ОУН, це — Генеральний Суддя, Головний Контрольний і

найстарший віком член ПУН. Причиною того є по-части конспірація перед ворогом, по-части за тим промовляє те, щоб передчасним виявленням особи Наслідника Голови ПУН не дати підстави до невдоволь і до заздрости в людей з незадоволеними амбіціями.

В Другому Устрою Наслідник ставав відразу на місце Голови ПУН, т. зн. Великий Збір мусів його проголосити Головою ПУН. В Третьому Устрою Наслідник стає тільки першим кандидатом при виборі нового Голови ПУН.

9. Голова ПУН має право уласкавлювати від присудів Головного Революційного Трибуналу.

Цієї постанови не було в попередньому Устрої.

Але вона виконувалася в практиці так, що при схваленні Устрою нового виринула потреба вмістити її там виразним способом.

Устрій не займається ближче тим, в який спосіб відбувається сама процедура уласкавлення: чи кожний присуд Головного Революційного Трибуналу має бути поданий Голові ПУН до затвердження, чи бодай до відома. Бо в який спосіб зможе Голова ПУН виконати право ласки, коли йому невідомий самий присуд? І чи саме виконання права ласки не прийшло б запізно, нпр., у випадку смертного присуду? Ці речі, їх вияснення та встановлення дуже точного порядку судового поступовання належать до Судового Правильника і мусять бути затвержені Великим Збором. Устроєві йшло тільки про виразне зазначення, що присуди Головного Революційного Трибуналу не остаточні, вони можуть бути змінені рішенням Голови ПУН.

Однак через поміщення цієї короткої постанови можуть виринути різні неясності. Коли Голові ПУН прислуговує право ласки від присудів Головного Революційного Трибуналу, то це можна розуміти різно:

б) Голова ПУН може зовсім дарувати кару, т. зн..

скасувати присуд Головного Революційного Трибуналу;

б) Голова ПУН може тільки змінити рід кари, т. зні. присуд злагіднити.

Натомісць стилізація цього уступу виключає підвищення кари Головою ПУН: в разі, коли присуд Головного Революційного Трибуналу найдеться перед Головою ПУН, він може або скористати, або не скористати з застереженого для нього права ласки, але не може присуду лагіднішого замінити на строгіший.

При дуже стислій інтерпретації того параграфу можна б прийняти, що Голова ПУН має право ласки тільки в найвужчому значенні цього слова, себто має право дарувати кару смерти. Інші присуди Головного Революційного Трибуналу залишалися б незмінні.

Питання, чи доцільним було вставляти такий уступ? Це право звичайно застерігається головам держави в конституціях (президентам, королям, тощо), а в організації революційного типу ОУН це могло б бути зайве, ускладнювати тільки судову процедуру та опізнювати організаційну справедливість. Проте така постанова потрібна з різних причин. По-перше, Революційний Трибунал судить і діє тайно, в конспірації. Через те, навіть при дуже великій сумлінності суддів і при великій увазі та дбайливості трудніше йому так повністю і з докладністю розглянути справу, як це робить суд явний. В разі сумніву чи різниці думок серед самих суддів Голова ПУН все має змогу дарувати кару. По-друге, дуже часто Революційний Трибунал, що стоїть і мусить стояти на сторожі організації і бути строгим та безжалісним у своїх присудах, як виразник революційного сумління організації, мусить винести строгий присуд без огляду на різні злагіднювальні обставини. Сумління організації в революційних справах мусить бути тверде і не може собі дозволити ніякі слабості. Але Голові ПУН можна в окремих випадках зробити те, чого ніяким чином не сміє до-

пуститися Революційний Трибунал. Суд Революції му сить винного засудити, невинного увільнити. Винного звільнити йому не вільно. Інакше перестав би він бути судом. За те Голова ПУН у виняткових випадках, що на те заслуговують, може скористати зі свого права ласки і дарувати кару, наложену судом.

10. На випадок смерті або уступлення Голови ПУН, його Заступник перебирає негайно керму ОУН, з усіма належними прерогативами влади, з обов'язком скликати ВЗУН до шести місяців для вибору Голови ПУН'

Інституцію Заступника Голови ПУН впроваджено до Устрою на те, щоб забезпечити безперервність найвищого проводу в ОУН. Організація не може ні на один день лишитися без свого Голови. І коли б цей з яких небудь причин перестав виконувати свою владу, на його місце автоматично і негайно вступає Заступник Голови ПУН з усіма правами й обов'язками Голови ПУН. Але те місце займає він тільки тимчасово, до найближчого Великого Збору, що його обов'язаний він скликати до шести місяців від дня, коли перейняв свій уряд.

Цікаве, що в такому випадку не відіграє ніякої ролі Наслідник. Він може і надалі лишитися незнаний широкому загалові членства ОУН і виявитися шойно за шість місяців, коли буде скликаний Великий Збір для вибору Голови ПУН.

Чи може Заступник Голови ПУН бути теж рівночасно і Наслідником? Авже ж, що може. Устрій того ніде не забороняє. Щобільше, можна сподіватися, що Голова ПУН, призначаючи свого Заступника, з ним співпрацюючи та обговорюючи всі справи ОУН, нікого іншого тільки його вкаже на свого Наслідника, бо саме він найкраще буде обізнаний з життям ОУН та з його потребами.

Другий Устрій в цій справі рішив інакше. В примітці до уст. 2. Розділу Б. каже він:

У випадку смерті чи уступлення Голови ПУН, його Наступник негайно перебирає керму з усіма належними Голові ПУН прерогативами влади, з обов'язком скликати ВЗУН до шести місяців. У випадку невказання Головою ПУН свого Наступника — агенди Голови ПУН перебирає останній Керівник ВЗУН з обов'язком скликати ВЗУН до шести місяців у його останньому персональному складі.

Другий Устрій не знав Заступника Голови ПУН, тому тут скрізь говорить тільки про Наступника. Він теж обов'язаний був скликати Великий Збір до шести місяців, однак це скликання Збору було тільки формальністю, бо Великий Збір був зв'язаний волею останнього Голови Проводу і нікого іншого на те становище вибрати не міг.

Але цікава була ситуація у випадку, коли Голова ПУН не вказав свого Наступника. Тоді на його місце ставав останній Керівник ВЗУН і теж мав скликати Великий Збір до шести місяців для вибору Голови ПУН. Тільки дуже невігідна була вимога Устрою щоб Великий Збір скликати в тому самому складі, в якому він відбувся останнім разом. Це надзвичайно утруднювало справу. З Краю мусіли б приїжджати ті самі делегати, з різних теренів — не ті, кого потрібно в даний момент вислати, чи кому легше і вигідніше поїхати, тільки якраз ті, що були останнього разу. Не треба хіба згадувати, що такий Великий Збір ніколи не міг би досягнути свого комплекту: дехто міг померти, чи загинути в боротьбі, дехто виїхати в дальшу країну. За таким складом Великого Збору промовляла б тільки одна причина: тільки Голова ПУН може призначати членами ВЗУН особи за їхні заслуги для ОУН. Коли ж у цьому випадку на його місце стає останній Керівник ВЗУН, цього права він виконати не може і тоді ВЗУН був би дуже нечисленний: мала група делегатів, з яких не всі змогли б приїхати. Про те,

що Керівник ВЗУН з тимчасовими прерогативами Голови ПУН не мав такого права, не було ніякого сумніву. Бо Устрій признавав йому тільки “перебрання агенд Голови ПУН”, в той час як Наступник був обов’язаний “перебрати керму з усіма належними Голові ПУН прерогативами влади”.

11. На випадок смерти Голови ПУН, якщо заступник не може перебрати влади, агенти Голови ПУН перебирає Генеральний Суддя, або, на випадок його смерти чи наявної неможливості виконувати цю функцію, найстарший віком член ПУН, з тими самими прерогативами й обов’язками, як у точці 10.

Устрій консеквентно елімінує Наслідника. Бо навіть, коли Заступник не може з яких небудь причин перебрати влади після Голови ПУН, Наслідник далі залишається в тіні, а на чоло виходить Генеральний Суддя. Він має теж обов’язок скликати до шести місяців Великий Збір для вибору Голови ПУН. До ВЗУН може він покликати теж інші особи, поза делегатами з краю та з еміграційних теренів, бо йому при слугують ті самі прерогативи влади, що й Голові ПУН.

Якби Генеральному Судді з яких небудь причин було неможливо перебрати на себе цей обов’язок, на місце вступає найстарший віком член ПУН з такими самими правами і обов’язками.

Нема тут згадки про Головного Контрольного. Він займає в організації окреме становище і мусить стояти з боку від всякого виконання влади. Коли його завдання полягає на тому, щоб контролювати інших, не може він сам входити в склад виконних органів ОУН, бо тоді контролював би сам себе.

Закінчуючи розділ про Голову ПУН приходиться сказати, що вправді Третій Устрій, в порівнянні з Другим, звузив його владу, узалежнив її більше від

Великого Збору, за те окреслив докладно його функції і тим самим дав йому змогу вільніше діяти в почутті меж своєї відповідальності. Помимо всього Голова ПУН і надалі залишається найважливішою особою і найбільш впливовим органом в ОУН. Великий Збір збирається вряди-годи, а Голова ПУН діє постійно. ОУН буде завжди такою, яким є її Голова ПУН, він витисне свій знак на всьому житті ОУН підбором своїх співпрацівників, своєю індивідуальністю, повагою своєї особи і свого становища. Буде Голова ПУН спокійний і повільний у ділах і постановах — ОУН буде діяти повільніше і спокійніше. Буде він більш темпераментний і рухливий — ОУН буде йти жвавішим темпом. Буде він легаліст чи революційний — буде ОУН більш бюрократична або революційна. Бо організацію творять люди, а не параграфи. Ці останні мають своїм завданням зберегати рами правопорядку в організації, але зміст її життя визначуватимуть завжди тільки її провідні члени, а серед них на першому місці Голова ПУН.

У

Р О З Д І Л В.

Провід Українських Націоналістів

1. ПУН є виконним органом ОУН, очоленим Головою ПУН.

Всю працю в організації веде властиво Провід Українських Націоналістів, або в скороченні ПУН. Називається він тому Провід Українських Націоналістів, а не Провід Організації Українських Націоналістів, бо керує він не самою тільки ОУН, але й усіма іншими організаціями, що стоять на платформі українського націоналізму та залічують себе до українського націоналістичного руху.

Великий Збір схвалює генеральну лінію ОУН, а виконує її в практиці ПУН, на чолі зі своїм Головою.

Відношення Голови Проводу до решти ПУН мінялося три рази від часу заіснування ОУН. В Першому Устрою навіть не було окремого розділу про Голову ПУН, його становище, права й обов'язки. Там він просто входив у склад ПУН, що складався з Голови і 8 членів. Дехто з членів ПУН був ще й референтом, якщо провадив якусь ділянку праці. Ці постанови були дуже короткі. Ось вони:

Розділ VIII.

1. Виконавчим органом ОУН є Провід Українських Націоналістів.
2. Провід складається з Голови, якого покликуює Збір, і вісьмох членів, яких на пропозицію Голови затверджує Збір.
3. Кожний член Проводу, що стоїть на чолі Референтури, зветься Референтом.

Число членів ПУН було обмежене до 8. В дальших Устроях це обмеження зникло і тепер членів ПУН може бути стільки, скільки того вимагатиме потреба організації.

В Устрою Другому становище ПУН міняється круто. В Розділі В. уст. 1. сказано:

1. Провід Українських Націоналістів є дорадчим і виконавчим органом при Голові ПУН.

Це впливало з духа тогочасного Устрою, у якому члени ПУН не вибиралися Великим Збором, тільки призначалися Головою ПУН, що їх теж міг кожної хвили відкликати. Тоді їхнім завданням було тільки служити радою Голові ПУН, крім того вони були виконавцями волі і доручень Голови ПУН, існували тільки при ньому і не мали ніякого відношення до Великого Збору поза тим, що були його членами.

В теперішньому Устрою, як бачимо, ПУН уже не є виконним органом Голови Проводу, тільки виконним органом всієї ОУН, значить Устрій завернув до

самих початків, коли створено було перший ПУН і признано йому теж ролю бути виконним органом у всій ОУН.

2. Членами ПУН є:

- а) Заступник Голови ПУН**
- б) Вибрані на ВЗУН члени ПУН**
- в) Крайовий Провідник**

Устрій впроваджує засаду, що членів ПУН вибирає Великий Збір, на пропозицію Голови ПУН. Від тієї засади є два винятки: двоє осіб є членами ПУН помимо того, що не були вибрані на Великому Зборі, а це Заступник Голови ПУН, якого покликає Голова Проводу сам з власного права і який зараз з хвилею покликання стає автоматично членом ПУН, і Крайовий Провідник, якого визначає Голова ПУН на пропозицію організаційного референта ПУН. Є тільки один Крайовий Провідник, бо тепер увесь край є під однією большевицькою окупацією. В часі, коли схвалювався Другий Устрій, Україна була під чотирма окупаціями, а саме: большевицькою, польською, румунською і чехо-словацькою, тому були чотири краї і чотири крайові провідники.

3. Члени ПУН та іменовані референти ПУН відповідають за свою діяльність перед Головою ПУН.

В засаді член ПУН повинен бути відповідальний перед тим органом ОУН, що його до тієї функції покликав, у нашому випадку перед Великим Збором. І справді Устрій посередніми словами признає ту відповідальність, коли постановляє у Розділі А. уст. 3 з), що "Великий Збір заслухує, обговорює і схвалює звіти членів Проводу Українських Націоналістів". Одначе ВЗУН скликається рідко, а члени ПУН виконують біжучу політичну працю і мусить бути хтось, перед ким вони були б кожночасно відповідальні, бо інакше така відповідальність була б у практиці безвідповідальністю. В часі між одним і другим Великим Збо-

ром ніхто не мав би права притягти члена ПУН до відповідальності за його роботу. Тому вміщено в Устрою постанову, що члени ПУН, як теж і референти ПУН, відповідають за свою діяльність перед Головою ПУН. Очевидно, що це їх не звільняє від відповідальності перед Великим Збором і коли скликаний буде черговий Великий Збір, член ПУН буде обов'язаний скласти перед ним звіт зі своєї праці.

Як далеко сягають межі відповідальності члена ПУН перед Головою ПУН? Цього не сказано, треба на підставі логічної інтерпретації Устрою ставити собі здогади.

Коли член ПУН відповідає за свою діяльність перед Головою ПУН, то це значить у першу чергу, що він:

- а) зобов'язаний виконувати всі доручення Голови ПУН, зокрема перебрати на себе кожен ділянку праці, до керівництва якою призначить його Голова ПУН,
- б) з тієї праці мусить він складати звіт перед Головою ПУН,
- в) Голова ПУН може його кожної хвили звільнити з виконання його функцій,
- г) Голова ПУН може, незалежно від органів Контролі в ОУН, перевірювати всю працю і діяльність члена ПУН.

Чи може Голова ПУН позбавити члена ПУН його становища? Як довго член ПУН не вчинив нічого, що було б каригідне, або приносило шкоду чи сором для ОУН, так довго Голова ПУН може щонайвище не приділювати йому ніякої праці і залишити його на боці. Тоді він буде тільки титулярним членом ПУН. Коли ж член ПУН виконає вчинок, що підпадає під розгляд судових органів ОУН, тоді Голова ПУН повинен поступити з членом ПУН так само, як з кожним іншим членом ОУН: віддати його під Суд і до часу ви-

дання присуду завісити' в усіх функціях, становищах і постах.

4. Члени та референти ПУН складають зобов'язуюче для них в їх праці приречення.

В давніших Устроях не було про те згадки, хоч у практиці здебільша члени і референти ПУН таке приречення складали. Тепер, щоб уникнути всяких сумнівів, вставлено про те в Устрій постанову виразну:

5. Розподіл і означення функцій окремих членів ПУН і референтів ПУН нормуються окремими рішеннями Голови ПУН.

Голова ПУН членів ПУН не призначає, але має вільну руку в тому, кому з них яку функцію призначити, яке становище приділити. Може ці призначення в міру потреби міняти, не позбавляючи члена ПУН його характеру, але через неприділення йому праці та не запрошування до поради фактично його зовсім на бік усунути.

В Устрою пропущено, мабуть, як samozрозумілу, давнішу постанову ось такого змісту:

Розділ В.

5. Доручення членів ПУН, видані ними на підставі приділених їм Головою ПУН компетенцій, зобов'язують підлеглі керівні органи і членство ОУН..

В дійсності вже з самого факту, що Провід виконує волю організації, себто є виконним органом ОУН, впливає обов'язок повинуватися його дорученням. Тут є можливі всякі непорозуміння та недорозуміння і їх прийдеться вигладжувати чи спільно рішати на засіданнях ПУН, рішенням Голови ПУН або порозуміннями між дотичними членами чи референтами ПУН. Для прикладу подамо тут кілька найважливіших:

* а) спір компетенційний негативний: ніхто з референтів не хоче зайнятися даною справою, кожен уважає, що вона до нього не належить. Це може трапитися в референтурах, подібних до себе змістом діяль-

ности, нпр., референтура суспільно-громадських справ і референтура внутрішньо-політичних справ. Коли обидва референти між собою не можуть дійти до порозуміння спір рішає Голова ПУН, або з його доручення той член ПУН, що виконує надрядні функції, нпр., Секретар ПУН чи Керівник Політичного або Організаційного Ресорту ПУН.

б) спір компетенційний позитивний: два референти, уважають, що якась справа до них належить, кожен хоче нею зайнятися сам і відмовляє другому до того права. Це також доволі часто може трапитися, бо життя має багато подій, що їх годі наперед передбачити і призначити до обсягу діяння котроїсь із референтур ПУН. В таких випадках також мусить рішати нарядний орган.

в) спір поміж територіяльним провідником і референтурою. Заходить дуже часто в нижчих органах, нпр. в Тереновій Екзекутиві є її Провідник і Референти. Референти в Тереновій Екзекутиві, як буде сказано нижче, покликаються Провідником і тільки затверджуються вгорі. Кожний Референт в Тереновій Екзекутиві чи в ще нижчій, нпр. в Обласній, виконує доручення свого Провідника, але водночас виконує завдання на підставі вказівок свого фахового референта вгорі, нпр. пропагандивний референт Теренової Екзекутиви обов'язаний теж стосуватися до інструкцій Референта Пропаганди ПУН. На тому тлі можуть постати непорозуміння. Або може зйти випадок, що Провідник підбирає собі якогось члена на референта даної ділянки праці, а референт ПУН хотів би на тому місці мати людину іншу.

Коли вживаємо тут слова "спір", то не значить це, що це справжній спір у значенні процесування, тільки цим словом означаємо різницю думок між окремими референтами чи іншими відповідальними особами в організації. Якщо йде про вияснення взаємовідносин між референтами і Провідником, встанови-

лася на основі життєвої приктики засада, що референти безумовно підлягають Провідникові, а стоять тільки в ділових зв'язках із своїми фаховими референтурами вгорі. Рішальним для них є слово їхнього Провідника. Коли референт вищого ступня хоче свою волю переперти вниз, мусить удатися до організаційного референта, якому підлягають провідники, і через нього вийде відповідне доручення, що буде зобов'язувати даного провідника.

Це справи доволі замотані і подрібні, що ними Устрій займатися не може. Він подає тільки загальні й основні засади, що на них спирається життя організації. Речі подрібні, якщо вони не суперечать Устроєві чи Програмі ОУН, рішення в наказах Голови ПУН чи в інструкціях ПУН, а тут ми тільки для прикладу навели кілька випадків, щоб мати поняття, якого рода справи можуть виринути, що їх треба буде вирішити.

VI.

Р О З Д І Л Г.

Ч л е н с т в о О У Н

I. Загальні означення.

1. Членом ОУН може стати кожен українець і українка, що понад усе становить добро і славу української нації, визнає ідеологію українського націоналізму, програму ОУН і готовий брати активну участь в діяльності ОУН та має високі особисті, моральні і громадські прикмети.

Постанова Устрою ясна: членом ОУН може бути тільки українець, або українка, чужинець ніколи до ОУН не може належати. Він може бути прихильником українського націоналістичного руху, може

ставитися з симпатією до його змагань, але навіть, якби він великі заслуги для нього поклав — членом стати не може.

Постає питання, кого слід уважати українцем та україркою. Тут рішає приналежність національна, а не державна. Українець, є не та особа, що народилася в Україні, бо українець може народитися і деінде, не той, хто проживає на українській території, чи має або мав державну приналежність, але той, хто почуває себе до кровного і культурного пов'язання з українським народом. В тому випадку якась особа могла колись належати до іншої національності, але коли вона пристала до українського народу, перейнявши його мову, звичаї і культуру, коли почуває себе частинкою українського народу з усіми обов'язками, які з того випливають — вважається українцем і може стати членом ОУН. Ми відкидаємо принцип територіальний, що вважає, в нашому випадку, українцем кожного, хто живе в Україні і має в ній право громадянства. На такому становищі стоїть ідеологія гетьманського руху. Московський чи польський землевласник, що живе в Україні і має там свій маєток, на підставі теорії Вячеслава Липинського, вважається українцем. Таке саме в большевиків: нераз доводиться стрічатися з жидами чи москалями, що подають себе за українців з того тільки титулу, що народилися і жили в Україні. Це покривається до деякої міри з поняттям Західного Світу, що означає людей не по тому, якої вони культури, якого національного походження, але по тому, якої держави вони громадянами. Німець, що виховався в культурі німецькій і вживає німецької розговірної мови, але живе у Франції і має французьке громадянство — вважається французом. Той самий німець є швайцарцем або австрійцем, залежно від того, в котрій з тих держав живе і чийм громадянством користується. Вправді теперішнє правне положення людей, що народилися і

живуть в Україні, не в усьому відповідає такому поняттю, бо немає окремої державної української приналежности, так само як немає державної приналежности російської — всі є громадянами Советського Союзу. Але формально існує Українська Советська Соціалістична Республіка і через те дехто може себе вважати українцем на підставі того факту, що живе в Україні.

З другого боку ми не обмежуємось тільки до закону крові, т. зн., для нас українцем не є тільки той, хто уродився від батьків українців. Поперше, можна мати українських батьків і бути ренегатом, перекинчиком; що відцурався свого краю і народу, а з другого боку, можна уродитися в народі чужому, але зжитися з народом українським, полюбити його, його мову й культуру, прийняти його за свій нарід. Український націоналізм ніколи не стояв на принципі чистого расизму. Уважаємо вправді, що основою українського народу є люди української крові, українського походження, але на тому поняття української національної приналежности не вичерпується, воно поширюється на всіх, хто українську культуру, українську народність прийняв за свої, готовий працювати для них і за них боротися.

Не кожен, хто почуває себе українцем, може стати членом ОУН. Він мусить відповідати ще й іншим вимогам, зокрема:

а) понад усе ставити добро і славу української нації, т. зн., бути українським патріотом, свідомо любити свою Батьківщину-Україну і вважати її добро, її славу важнішим і ціннішим над своє власне добро, своє життя, над усі земські блага. Хто українець тільки з назви, але не має свідомости приналежности до української нації та всіх обов'язків, що з того випливають, того треба перше освідомити, виховати і підготувати, заки він буде почуватися українським націоналістом і зможе стати членом ОУН.

З другого боку, навіть коли хтось є свідомим українцем, т. зн. підкреслює свою приналежність до української нації, навіть буде в дечому помічним і корисним для свого народу, але не буде його добра і слави ставити вище всього в світі — націоналістом не є і членом ОУН бути не може.

З цього й зродився клич “Нація понад усе”, що давав притоку до атаки на ОУН і взагалі на український націоналізм з усіх боків, а особливо зі сторони релігійних угруповань. Націоналізмові закидали безбожництво, атеїзм, бо фалшиво інтерпретували цей клич, пояснюючи його так, що коли нація понад усе, то значить і понад Бога. Авторитетні чинники ОУН не раз уже давали вияснення і висвітлювали цю справу на сторінках націоналістичної преси: “Нація понад усе” — це значить, що треба її ставити вище всього в дочасному світі, справ релігійних і життя на другому світі це не торкається і не має до того ніякого відношення. Націоналістами були нерідко люди глибоко релігійні, а Вождь — Основник ОУН, покійний полковник Євген Коновалець, не розставався ніколи з малим розп'яттям Христовим, возив його з собою скрізь і після трагедії в Роттердамі найдено це розп'яття в його готелевій кімнаті.

Тому тільки люди злобні і ворожі націоналістичному рухові висувають таке пояснення клича “Нація понад усе”. Правдивий націоналіст завжди буде притримуватися тієї вимоги і це нічого йому не перешкоджатиме в його релігійному житті.

Противники націоналізму намагаються понизити цей шляхетний клич українських націоналістів ще й тим, що вказували на його подібність з німецьким державним гімном. (“Дойчлянд, Дойчлянд і бер аллес, і бер аллес ін дер вельт” — “Німеччина, Німеччина понад усе, над усе у світі”). Мовляв, цей клич, це німецький винахід, продукт германського руху, для українців він чужий, запозичений з німецької ідейної

скарбниці. Це не відповідає правді. З того, що німці мають подібний державний гімн, зовсім не виходить, що українці мусять закинути клича, що для них гарний, корисний і добрий. Якби ми так дуже вважали на те, щоб відрізняватися під кожним оглядом від чужинців, мусяли б ми нпр. відкинути всі чужі слова з нашої мови, мусяли б закинути багато звичаїв тому, що інші народи теж такі самі звичаї мають, мусяли б відпекатися навіть від деяких українських національних святощів тому, що їх нпр., большевики теж за свої уважають. Ось ми шануємо пам'ять Тараса Шевченка і вважаємо його українським національним пророком, одним з ідейних батьків українського націоналізму, а большевики зробили собі з нього співця соціальної революції. Чи ми через те маємо покинути культ Шевченка? Мало нас обходить, чи щось подобається або чи потрібне воно німцям. Коли це потрібне українським націоналістам, будуть того триматися без огляду на те, чи комусь подобається, чи ні.

б) визнавати ідеологію українського націоналізму. Щоб стати членом ОУН, треба бути націоналістом з переконання, думати й відчувати по-націоналістичному, сприймати націоналістичний світогляд.

в) бути готовим брати активну участь у діяльності ОУН. Можна почувати себе націоналістом, бути українським патріотом, мати націоналістичний світогляд, але... нпр. не мати відваги взяти на себе ризика діяльності в лавах ОУН, або з інших причин держатися осторонь організаційного життя. Така людина членом ОУН не може бути, бо членство потягає за собою різні зобов'язання супроти організації.

г) мати високі особисті, моральні і громадські прикмети. Бути членом ОУН — це почесність, і щоб її досягти, треба мати вартісні прикмети характеру. Може хтось бути людиною освіченою, здібною і справедливою патріотичною, але рівночасно, нпр., налоговим п'я-

ницею, розпусником, картограєм чи злодієм, — ніколи не стане він членом ОУН. А коли б виявилось це пізніше, після того, як він якимсь чином до членства був допущений, він мусить бути негайно виключений.

Другий Устрій ставив до членства вимоги дуже подібні, тільки трохи інакше устилізовані:

Частина IV. Членство.

Розділ А. Загальні означення.

1. Членом ОУН може бути кожний українець і українка, що задовольняє наступним вимогам:
 - а) ставить понад усе добро української нації та визнає націоналістичну ідеологію,
 - б) посідає високі особисті й громадські моральні вартості,
 - в) творчо працює і сумлінно виконує доручені обов'язки,
 - г) підпорядковується владі ОУН.

Два останні пункти властиво сюди не повинні належати, бо виконання доручених обов'язків і підпорядкування владі ОУН починаються щойно з хвилиною, коли людина ввійде в якесь організоване відношення до ОУН, т. зн. стане нпр., кандидатом на члена ОУН. До того часу вона може тільки заявляти готовість творчо працювати (розуміється в лавах ОУН), сумлінно виконувати доручені обов'язки і підпорядковуватися владі ОУН.

2. Обов'язки членів ОУН:

- а) постійно працювати над скріпленням своїх високих духових прикмет, особистої культури, загальної політичної освіти та фізичної справності.
- б) своїм зразковим життям і діяльністю зміцнювати авторитет ОУН серед української суспільності і здобувати для ОУН ролю провідного чинника в українському громадському і політичному житті,

- в) безоглядно поцинуватися наказам організаційної влади,
- г) бути вірним ОУН і зберегати організаційні таємниці.

Обов'язки членів поділяються на дві категорії:

- а) обов'язки супроти себе самих, як членів ОУН,
- б) обов'язки супроти ОУН.

ОУН зацікавлена не тільки в тому, щоб мати членів багато, але в першу чергу в тому, щоб ці члени були добрі і справні. Іншими словами, ОУН звертає увагу не так на кількість, як головно на якість своїх членів. Безперечно, того рода масова політична організація, як ОУН, мусить мати членів багато. Що з того, що буде вона гуртувати людей найкращих, найрозумніших і найвартісніших, коли їх буде замало, щоб охопити життя і подолати всі ті завдання, що їх ставить перед собою ОУН. Отже буде вона змагати до того, щоб своїм впливом огорнути якнайбільше українців і прив'язати їх до себе по-часті ідейно, по-часті організаційно. Для того створено різні роди відношення до ОУН і ми їх обговоримо трохи дальше. В тій погоні за чисельним людським матеріалом мусить бути якась границя, щоб не набрати людей непотрібних, що своїм перебуванням в рядах організації будуть тільки перешкоджати, а то й шкодити. Тільки Ленін говорив колись, що "в революції всяка наволоч пригодиться". Для ОУН це не підходить, хоч вона не проти того, щоб використати кожную людську одиницю для добра української визвольної справи.

Але коли вже знайдеться хтось в рядах організації, мусить він дбати про те, щоб поліпшувати свої фізичні, духові й умові якості і ставати вартіснішою одиницею, бо в той спосіб принесе більше користі своїй організації і тим самим справі, за яку вона бореться. І так член обов'язаний:

а) дбати про своє здоров'я. Треба вправляти спорти і відбувати руханку, щоб піднести свою загальну фізичну справність, бо невідомо, які труди в майбутньому прийдеться переносити. Над членом ніхто не буде стояти з батоном, ніхто не буде жадати від нього звіту, що він зробив для свого здоров'я. Це й перевірити трудно, тут треба здатися на чесність і сумлінність кожного члена, його моральне відчуття обов'язку.

ОУН не йде аж так далеко, щоб забороняти своїм членам алькогольних напунків і курення тютюну. Здає собі справу з того, що в деяких випадках напружене, нервові і небезпечне життя її членів буде вимагати свого заспокоєння і що в таких випадках неможливо заборонити курити чи підкріпитися алькоголем. Одначе треба вважати, щоб не вживати того забагато, бо тоді людина не тільки нищить своє здоров'я, але може впасти в наліг, що зломить її волю і залишить її моральною руїною.

Це саме відноситься теж і до полового життя.

В історії націоналістичного українського руху стрічаються випадки, коли ОУН забороняла курити. Це було в Західній Україні перед другою світовою війною, нпр., після засуду на смерть Біласа і Данилишина, Крайова Екзекутива ОУН на Західніх Землях України видала заборону курити на деякий час, щоб завдати дошкульні втрати польському державному скарбові, що черпав доходи з продажу тютюну і горілки. Так само в тюрмах з легким режимом ОУН видала заборону курити в'язням, своїм членам, щоб у той спосіб піддержати їхне здоров'я і зберегти його до часу виходу на волю.

б) член обов'язаний дбати про свою особисту культуру. Це значить, він повинен здобувати собі знання загальне і фахове, бо людину освічену шанують, вона має більший вплив на своє оточення і через те здобуває впливи і значення для організації, до якої

належить. До особистої культури належить також уміння поводитися з людьми, знайтися в кожному товаристві так, щоб нас любили і шанували. Це має дуже велике значення особливо для тих членів, що перебувають поза межами Батьківщини, не беруть участі в безпосередній боротьбі і перебувають часто в чужому оточенні. Треба пам'ятати про стародавню правду, що "як тебе видять, так тебе пишуть". Чужий світ пильно нас обсервує і на основі нашого поведіння, особистої культури наших членів, виробляє собі поняття про всю Україну.

Цей обов'язок тяжить не тільки на членах ОУН. Про нього повинні пам'ятати всі українці, але члени ОУН, як передовики в суспільній, політичній і взагалі визвольній діяльності, обов'язані до того більше, як хто. Тільки тоді можемо вимагати від інших, щоб слухали нас, повинувалися нам і йшли під наш провід, коли нам самим ніхто не зможе нічого закинути.

в) одним з найважливіших обов'язків члена — це підносити свою політичну освіту. Член ОУН повинен краще, як хто інший, визнаватися в складних питаннях міжнародньої та української політики, він повинен бути готовий дати відповідь на кожний запит і пояснити кожне питання з ділянки політики. Того вимагає не тільки його власна амбіція і честь організації, до якої він належить. Це основна потреба, без якої не може обійтися ніхто, хто стоїть у ближчому чи дальшому відношенні до ОУН.

Це правда, що ОУН хоче виховувати людей чину, а не балакунів. Але, щоб бути здатним до чину, треба не тільки знати, за що ми боремося і до чого прямуємо. Треба вміти розрізняти, чим ми кращі за інших, чим ми від них різнимся. Треба пізнати політичний світ, що нас окружає, треба знати, які сили в ньому діють, звідки вони взялися, яким шляхом вони ідуть, як зорганізований довкруги нас державно-політичний світ, як родиться і розвивається сус-

пільство, які в ньому діють рухи і т.д. і т.д., безліч питань, що про них кожен націоналіст знає і повинен мати бодай загальне поняття. Але не вистачить тільки поняття мати, чи навіть добре це знати. Треба вміти це знання другому передати, переконати його про свою правду, загітувати його, пропагувати націоналістичну ідеологію, програму і тактику ОУН.

Ось чому то ОУН надзвичайно велику увагу до таких справ присвячує і присвячувала від самого початку. Кожного її члена обов'язує політичний вишкіл, що його він обов'язково мусить перейти. І цей вишкіл, по-правді, ніколи не кінчиться, — члени мусять його безнастанно доповняти і продовжувати. Для тієї цілі ОУН видала безліч брошур, нелегальних і явних видань, з тією метою видаються журнали й газети. Для того теж у Проводі Українських Націоналістів діє Вишкільна Референтура з Вишкільним Референтом на чолі, якого обов'язком є дбати про вишкільні матеріяли, доповняти їх завжди свіжими, видавати інструкції про вишкіл і навчання в ОУН, організувати і провадити курси, розділяти політично-вишкільний матеріял поміж усі терени і пристосовувати його до перероблювання і виучування на сходах.

Ніхто не може відмовитися від політичного вишколу, ніхто не може сказати, що він уже все знає і більше йому політичної освіти не потрібно. Приповідка каже, що людина вчиться до смерті і нерозумною вмирає. Це тим більше відноситься до члена політичної організації, бо довкруги нас розбурханий світ, море людських пристрастей і нам треба безнастанно бути на варті, безупину слідкувати за тим світом, за нашими ворогами і прихильниками. Член ОУН може бути або в боротьбі, або на вишколі. В стані спочинку перебувати він не може ніколи. Не на те ставав він членом, не на те зобов'язувався святочним приреченням чи присягою брати участь у діях ОУН,

щоб стояти осторонь і в безділлі приглядатися праці інших.

Завдання Організації Українських Націоналістів — величезні і трудні до здійснення. Для виконання їх не вистачає власних організаційних сил, до помочі треба мобілізувати людей політично неопределених, але добрих українських патріотів і готових щось для України зробити. Вони дадуть свою поміч і признають керівництво ОУН тільки тоді, коли ОУН здобуде собі пошану й авторитет в українському суспільстві, буде визнана передовою силою в національній революції і в державному будівництві та в підготові до нього. ОУН оцінюють по тому, що роблять і як ведуть себе її члени, бо ж це жива організація, що складається з живих людей та з їхніх діл. Чим ліпші й кращі люди, члени організації, тим ліпша і краща сама організація, має більше даних на те, що потягне за собою широкі верстви українського суспільства, накине йому свою волю і свої погляди на політичну діяльність, її потребу, методи і цілі.

Вплив на суспільність і на притягнення її до помічної праці можна досягнути ще й іншим способом. Є це терор і підкупство. Обидва способи широко стосувалися в українській дійсності, особливо на вигнанні в Європі після другої світової війни. Один політичний табір, що поставив собі за ціль досягнути виключну владу в українському житті, прямував до цієї цілі не перебираючи в засобах. Скупчення української громади у великих таборах для переміщених осіб дало широкі можливості так для підкупства, як і для терору морального і фізичного. Боротьба за впливові становища в адміністрації таборів, у магазинах УНРРА а потім ІРО, в таборовій поліції і в усіх тих більш чи менш важних установах, що їх створило життя та його потреби, велися у великій мірі не за покращання стану, поправу долі емігрантів, ліпшу організацію громадського життя та його виявів, але на

те, щоб використовувати зайняті там позиції для опанування еміграційного життя. Наслідком того була політична деморалізація, що знайшла свій вияв у явищі т. зв. поплентачів, цебто людей, що піддержують якусь політичну організацію не з ідейности чи з переконання, тільки в заміну за різні матеріальні чи інші користи. Люди такі не мають вартости, не можна на них покладатися. Вони сьогодні з нами, а завтра підуть туди, звідки будуть сподіватися більшої користи. Ми не виключаємо користування поплентачами, бо цей тип людини є впливом життя, стрічаємо його в усіх суспільностях усіх народів і на те нема ради. Але тих людей використовуємо доривочно, до означених цілей і не можемо вважати їх підставою наших впливів у суспільстві.

Поплентачів не слід мішати з прехильниками організації, що вправді до організації не належать чи навіть не хочуть належати, але симпатизують з її цілями і діяльністю, в міру своїх сил, можности й охоти їй помагають, а часом теж і піддержують фінансово. Це позитивний тип людини і таких стараємось придбати якнайбільше, бо вони дають нам певну і солідну опору в громадському житті та в його організаційних виявах.

Коли організація стане на дещо вищому ступні розвитку, осягне впливи, засоби і силу, та коли на її чолі стоять безоглядні люди — вона легко може піддатися спокусі тероризувати суспільність чи то погрозами, ти то й актами фізичного терору, щоб залякати політичну конкуренцію, застрашити противників і не допустити до критики. Безперечно, ці методи залякування можуть принести деякі користи. В деяких суспільствах, як ось у московському, вони практикуються від соток літ без огляду на зміни політичної влади. Не бракувало того і в українському політичному житті, особливо впродовж останнього десятиліття від початку другої світової війни. Але ОУН

стала на становищі осудження морального і фізичного терору у внутрішніх українських політичних відносинах і дала вислів свого становища в безчисленних комунікатах, статтях, заявах, а останніми часами у спільній з іншими політичними партіями та організаціями декларації, підписаній восени 1946 року з нагоди створення "Координаційного Українського Комітету" (КУК). Ближчий розгляд проблеми внутрішнього терору у власному суспільстві сюди не належить. Тут ми згадуємо про нього тільки на те, щоб підкреслити, що ОУН вправді прямує до найбільшого поширення своїх впливів та піднесення свого авторитету і закріплення своєї влади в українському суспільстві, але методи підкупства й терору відкидає в принципі. Раз тому, що ці методи негідні чесної людини й ідейної організації, а подруге, вони до цілі не ведуть, не дають тривкої підбудови для організації і не закріплюють її становища у власному суспільстві.

Тут постає питання, якими ж методами і якими способами ОУН хоче свій вплив у громадянстві здобути? Перш усього прикладом ідейности і жертвенности своїх членів. Кожна чесна людина схилить голову перед бійцем, що з нараженням власного життя бореться за Україну, що не жаліє труду, здоров'я і грошей на службі нації під проводом своєї організації. Коли таких людей більше, організація сильна, до її голосу прислухаються не тільки люди байдужі і неутральні, але й противники.

Дальше, ОУН має спеціальний реферат суспільно-громадських справ для керування і координацій, себто узгіднення праці своїх членів на громадському полі. Кожний член ОУН повинен тим чи іншим способом зазубитися за громадське життя і в ньому працювати. Організація осягає в той спосіб ціль подвійну: поперше, привчає своїх людей до суспільної праці, щоб могли вони колись стати при її кермі. Подруге,

через свою участь у громадській праці, наші члени здобудуть собі пошану і впливи серед свого оточення, і тим самим приносять користі організації. Вони здійснюють ідеї націоналізму в практиці в усіх ділянках українського життя і примушують суспільність рахуватися з думкою націоналістів та підготовляють його психологічно до того, щоб одного дня повністю піддатися під керівництво українського націоналістичного руху.

Супроти своєї організації члени ОУН мають два основні обов'язки, що з них випливають усі інші. Це:

- а) коритися наказам своєї влади,
- б) бути вірним ОУН і зберегати організаційні таємниці.

Революційна організація — а такою є ОУН — може думати про виконання своїх завдань тільки тоді, коли в ній буде панувати безоглядний послух і дисципліна. Тут вона дуже подібна до системи військової: кожен наказ мусить бути виконаний. За його доцільність відповідає той, хто з титулу свого організаційного становища покликаний накази видавати.

Послух наказам влади — це найбільш підставова вимога справності організації. На жаль не всюди і не на кожному місці можна завести дисципліну ідеальну, але зрікатися тієї засади не то ОУН, але й ніяка інша організація не може. Людина, що ввійшла до організації, прийняла її цілі за свої, підчинилася організаційній владі — тратить частину своєї волі в користь волі збірної, волі організації, до якої належить. В деяких частинах ОУН, нпр. в партизанських відділах, в підпіллі, на засланні, дисципліна є абсолютним обов'язком, від якого ніхто не може відхилитися під загрозою найстрогіших кар, до кари смерти включно. Бо там непослух може за собою потягнути небезпеку для життя інших друзів, а подруге, там є теж засоби послух і дисципліну запевнити. Одначе в умовах спокійного життя, в запллі й на еміграції люд-

ська природа нерado піддається вдердим обов'язкам дисципліни. Тяжче вдержати послух, більше часу і труду треба присвячувати, щоб його вибороти. Методи вдержання дисципліни лежать більше в площині морального обов'язку. Тим більше повинен собі усвідомити кожен член, що від його власної постави, від його особистого прикладу залежить, чи в організації пануватиме послух і чи через те організація буде в своєму діянні справна.

Що це значить бути вірним ОУН? В першу чергу означає те, що член ОУН не може належати до іншої політичної організації. В ніякому разі не може належати до організації, що своєю метою ставить поборювання українського націоналістичного руху взагалі, а Організації Українських Націоналістів зокрема. Туди може він увійти тільки за згодою і порозумінням своєї організаційної влади, або з її наказу. Бо ОУН мусить знати, що діється в організованому українському житті і те своє знання мусить черпати не тільки з преси чи з принагідних джерел інформації, вона повинна бути поінформована про все з першого джерела. Тому мусить мати своїх членів і прихильників в інших організаціях, щоб слідкувати за тим, що там діється, і впливати на те середовище в своєму дусі. Очевидно, до того можна і треба вживати тільки одиниці, що для такої праці надаються. Загалом членів до чужих політичних організацій входити не вільно.

Вільно належати — очевидно теж тільки за згодою і відомом керівних організаційних чинників — до таких політичних організацій, що ставлять собі цілі подібні до ОУН. Нпр., в якійсь країні — а таке трапляється в більшості випадків — ОУН не може легально існувати. Для виконання своїх завдань вона може творити політичні партії під іншими назвами і туди посилати своїх членів для практичної роботи.

Вірність організації простягається не тільки на факт приналежності до тієї чи другої партії та організації. Член мусить відноситися лояльно до кожної акції своєї організації, не вільно йому критикувати її перед чужими людьми, не слід висказуватися негативно про неї в гурті навіть друзів. Хто буде шанувати таку організацію, що її не шанують власні члени?

Тут заторкнули ми дуже дразливу справу критики. Цей момент часто видвигали противники ОУН, як зброю проти неї, і він буде докладніше обговорений внизу, де буде мова про права члена організації. Кожному повинно бути зрозуміле одно: хто зле говорить про свою організацію, хто критикує її в приязності людей для ОУН чужих чи ворожих, той підкопує її авторитет, той не тільки не здобуває для неї ролі провідного чинника в українському житті, а навпаки, — працює для прискішення її упадку.

Все те, що довідався член ОУН про свою організацію, її дії, її пляни й наміри — це організаційна тайна. Тайною є не тільки те, що ми довідалися від своїх організаційних зверхників, так сказати б службовим порядком, але й те, що хоч би й зовсім przypadково дійшло до нашого відома, і що відноситься до життя й діяльності ОУН, і не було проголошене в пресі чи в публікаціях самої ОУН. Бо навіть коли якась річ про ОУН була надрукована в книжці чи в газеті, але зі сторони противників ОУН або людей нейтральних — з точки погляду ОУН це є тайна. Тайною перестало бути тільки те, що сама ОУН подала до публічного відома. Про все інше треба мовчати. Може бути, що наші вороги чи противники навмисне будуть розпускати чи друкувати різні вістки, правдиві, неправдиві чи напів правдиві, з метою потягнути за язик і змусити зайняти становище до різних подій і явищ та це становище публічно проголосити. Тільки організаційна влада має право в таких випад-

ках забирати голос, членство повинно мовчати, щоб своєю незручністю не пускати води на млин противника і не давати йому в руки зброї проти ОУН. Взагалі треба постійно мати на увазі, що про справи ОУН слід говорити якнайменше і тільки тоді, коли це потрібне.

Під цей обов'язок підпадає вся важлива і широка проблема конспірації. Конспіративний спосіб життя, конспірування всієї діяльності ОУН — одна з її найважливіших вимог. Про цю тему багато писалося в організації від перших початків її існування, однак ніколи не буде замало про неї повторяти.

Для більшості людей ясно, що тайну треба берегти перед ворогом. Але вже менше ясно, чому треба берегти її перед своїми власними людьми, українцями, навіть членами однієї і тієї ж самої організації. Але скільки тайн попало до відома ворога тільки через непотрібну балакучість людей між собою! Нідє не справджується краще про стіни, що мають вуха, як в конспіративній організації.

Обов'язок зберегати організаційну таємницю триває не тільки так довго, як довго член до організації належить. Навіть, якщо він опустить її ряди, чи навіть коли його з організації викинуть, не вільно йому з ніким про справи ОУН говорити, не вільно зраджувати організаційної тайни. За зламання тієї засади, за недотримання обов'язку зберегати організаційні тайни можна кожної хвилини поставити під організаційний суд навіть таку особу, що від років перестала бути членом організації. ОУН мусить забезпечити себе перед шкодами і небезпеками, що впливають з балакучости людей.

Права членів ОУН:

- а) права членів ОУН стоять у прямому відношенні до їх обов'язків і відповідальности.**
- б) перед членами ОУН, незалежно від їхнього звання і походження, стоїть відкритий шлях**

до найвищих керівних постів у гієрархії ОУН, якщо вони цього гідні і мають потрібні до того особисті прикмети.

в) члени ОУН мають право через свої надрядні органи вносити пропозиції на покращання праці ОУН.

г) покараний член ОУН має право відклику до найвищих судових органів ОУН гієрархічним порядком.

В ОУН нема рівних прав, як нема їх ніде в житті і в світі. Права члена організації є тим більші, чим більші обов'язки на нього накладено і чим більшу він має відповідальність за доручену йому частину організаційного життя. В тому нема ніякої різниці між Устроєм старим і новим.

Є право тільки теоретичне: кожен член може дійти до найвищих становищ в організації, на перешкоді не стоїть йому ні соціяльне походження, як у большевиків, ні ліпше чи гірше матеріяльне положення. Все залежить тільки від двох передумов:

а) має він бути гідний того посту,

б) повинен мати потрібні до того особисті прикмети, а особливо потрібну здібність і знання, щоб міг і потрапив виконати свої завдання.

Устрій II. вимагав тільки, щоб член був "гідний свого посту". Устрій III. звужує це додатком, що — "член мусить мати потрібні до того особисті прикмети". Бо можна бути людиною чесною, хрустального характеру, ідейною і безмежно відданою організації, але не мати зовсім провідницького хисту, організаційних здібностей. І тоді, ставши на відповідальному пості, принесеться організації тільки шкоду.

Про те, хто "гідний" і хто має "потрібні особисті прикмети", рішає тільки зверхня організаційна влада. В ОУН нема виборів, нема агітації, там обсада організаційних постів рішається волею згори, як у війську, за винятком таких найважливіших в організації ста-

новищ, як Голова ІУН, Головний Контрольний і його Заступник, Генеральний Суддя і його Заступник.

Критика в тому розумінні, як це звичайно мається на увазі, в ОУН виключена. Не можна в розмовах між собою критикувати діяльність організації, піддавати під сумнів доцільність розпоряджень і наказів її керівних органів. Це тільки розслаблює дисципліну і поменшує виконну справність в організації. Очевидно, нема мови про те, щоб у розмовах з людьми чужими, що стоять поза ОУН, піддавати під критику її акти, дії та особи, що до неї належать і т. д. ОУН це революційна організація і не може дозволити собі на те, щоб перший-ліпший осібняк, без огляду на свою освіту чи суспільне становище, обмовляв та опоганював свою організацію. Не далеко ми тоді зайшли б, якби наші члени, замість виконувати накази своєї влади, зачали перш усього застановлятися над тим, чи вони добрі, чи злі, чи ведуть до цілі, чи можна це в інакший спосіб зробити. Була б це банда, а не організація. І коли б ми хотіли щось виконати, мусіли б скликати збори, піддавати під дискусію внесення, голосувати і більшістю голосів вирішити... Краще відразу розв'язати таку організацію та розігнати її на чотири вітри. Це може бути добрим в читальні "Просвіти" або в кооперативі, але ніяк неможливе в політично-революційній організації, що мусить вимагати безоглядного послуху від своїх людей, або в разі непослуху, викидати їх поза свої рамки.

Однак ОУН не хоче робити зі своїх людей бездушних автоматів, сліпих виконавців наказів без думки і застанови. Навпаки, вона хоче, щоб її члени вказували ініціативу для кращої діяльності, до поправи відносин внутрі організації, до ліпшого ведення праці. І коли член завважить щось зле, він не тільки може, але й повинен негайно зголосити про те своєму організаційному зверхникові. Коли йому прийде до голови добра думка, він не повинен її берегти для

себе, тільки поділитися нею зі своїм зверхником, що подасть її даліше вгору, доки вона не дійде до тієї особи, що може з того зробити вжиток. Інакше організація закам'яніла б і змінилася б у мертву машину. А зацікавлення її членів усім тим, що може організацію піднести, принести їй користь — ось запорука її розвою. Коли член думає про ОУН тільки в тому моменті, як дістає наказ і його виконує, як приходить на сходини чи діє з якогось доручення, а позатим організацією не цікавиться і займається тільки своїми особистими справами — злий це член і не багато може від нього ОУН сподіватися.

Устрій уважав за відповідне підкреслити в цьому місці, що покараний член має право відклику до найвищих судових органів ОУН. Відклик зголошується не відразу у вищому судовому органі, тільки гієрархічним порядком, т. зн., складається він у тому суді, що видав присуд чи оречення, а той справу передає даліше.

Тієї постанови немає в II. Устрою, бо, по суті речі, вона сюди не належить, про неї говорить судовий правильник. Одначе, щоб підкреслити, що в ОУН нема сваволі і що раз хтось став членом і прийняв на себе обов'язки, прислуговує йому теж охорона його членства перед несправедливістю, помилкою чи недбальством вищих органів, вміщено тут виразний уступ про право відклику покараного члена.

VII.

II. Юнацтво ОУН

1. Юнацтвом ОУН є українська молодь, юнаки і юначки до вісімнадцяти років життя, що проходять націоналістичний вишкіл і підготову до праці в умовах революційної боротьби за найвищий ідеал нації.

2. Організація і дії юнацтва визначаються окремим правильником.

Про юнацтво Устрій говорить дуже коротко. Він визначає тільки границю віку юнаків, а саме до вісімнадцятого року життя, і головну ціль перебування в юнацтві, а саме:

а) націоналістичний вишкіл, і

б) підготову до праці в умовах революційної боротьби за найвищий ідеал нації.

Мусимо зятати собі, що юнаки в організації мають тільки підготовлятися до своїх майбутніх завдань, як членів ОУН. Ані самі вони не можуть, ані нікому не вільно їх вживати до практичної політичної діяльності чи революційних актів. В тому віці людина ще не зрівноважена, легко може заломатися, стратити віру в свою справу, зневіритися в свою організацію. Якраз на те й передбачається формація юнацтва, щоб там виховувалася молодь, приготовлялася до твердої школи життя. Авже ж, в часі цього вишколу прийдеться може тут і там виконати якийсь практичне завдання, щоб привикати до організаційного діяння і привчатися до політичної роботи, пізнаючи її зблизька, при зустрічі з нею, одначе це будуть вийнятки, з метою навчання, справа до практичної роботи.

Трудно повністю того притримуватися в умовах підпільного життя. Перш усього тяжко там провадити вишкіл, зберегти конспірацію. А дальше, нераз бракує оперативних, виконних сил і треба їх брати з рядів, що не токінчили ще 18 років, особливо для

справ зв'язку та інформації. Одначе це тільки в крайності, поза тим обов'язує засада, що юнак — для вишколу, а для праці — член.

Ближче про організацію і працю юнацтва має говорити окремий правильник. Устрій не каже, хто має право чи обов'язок видавати цей правильник. Але тому, що видача його не застережена для Великого Збору, приймаємо, що може його видати ПУН. В ПУН є завжди або референтура, або підреферентура для справ юнацтва, до неї належить розпрацювати такий правильник і перевести через постанову Проводу Українських Націоналістів.

Другий Устрій займався тією справою дещо докладніше. В Частині IV. (Членство) присвячений тому останній Розділ В:

Формації націоналістичної молоді.

В цілях ідейного, націоналістично-державницького та суспільно-організаційного виховання української молоді, існують при ОУН окремі формації доросту і юнацтва обох полів.

а) до груп доросту входять діти від 6 до 14 років життя. До груп юнацтва входить молодь від 15 до 18 років життя.

б) організаційні форми згаданих формацій націоналістичної молоді визначають — відповідно до умов і обставин — опрацьовані керівними органами ОУН окремі, затвержені Головою ПУН правильники.

Відразу бачимо, що II. Устрій обмежує завдання і призначення юнацтва. Юнацтво мало перебувати в своїх окремих формаціях тільки для спеціального виховання, при чому визначено напрям, в якому повинно йти це виховання. Воно повинно бути:

а) національно-державницьке, і

б) суспільно-організаційне.

Третій Устрій говорить коротше: націоналістич-

ний вишкіл. А між вишколом і вихованням — різниця велика. Виховання обіймає цілість людської душі, вдачі і характеру, і повинно довести до того, щоб юнак був підготований до державного життя в майбутньому, а поки така можливість заіснує, до тих суспільно-організаційних форм, що ними тепер пливе українське життя з-за браку власної держави. А метою вишколу є тільки дати основні відомості з ідеології, програми і політичних цілей українського націоналізму та його виконного рамени — Організації Українських Націоналістів. Отже Третій Устрій точніше визначає, чим молодь має займатися і над чим повинна працювати, перебуваючи в рядах юнацтва ОУН. Хоч ця мета точніше визначена, але й звужена. ОУН дбає про політичний націоналістичний вишкіл, повним вихованням молоді займаються інші установи, що діють у порозумінні з ОУН і в співпраці з нею.

Ще точніше поданий зміст і ціль вишколу в Третньому Устрої в тому реченні, де говориться про "підготовку до праці в умовах революційної боротьби". Ось цього в Устрої Другому зовсім немає.

Зате Другий Устрій впроваджує в юнацтві дві категорії:

- а) доріст — від 6 до 14 років,
- б) властиве юнацтво — від 14 до 18 років.

Це можна виконати тільки у власній державі, тому теперішній Устрій мусів зовсім закинути думку організації дітей. Однак ОУН того не зріклася зовсім. Вона буде старатися впливати на доріст при допомозі легальних і явних дитячих та юнацьких організацій, як ось Пласт чи які інші, але не може собі дозволити на влучення дітей в організаційні лави ОУН. Така постановка була б чисто паперова, без можливості її здійснення. Бо й справді, чи можна собі уявити, щоб в умовах большевицької дійсності організувати дітей в іншій, як комуністичній організації? Ні одного дня не могло б це зберегтися в тайні. Тільки зайву шко-

ду і величезні людські втрати це принесло б.

Тому Третій Устрій мусів скреслити в себе все, що відноситься до доросту, і зайнятися тільки юнацтвом.

Устрій II. теж постановляв, що окремий правильник урегулює організаційні форми юнацтва, і ставив вимогу, щоб цей правильник був затверджений Головою ПУН. Коли взяти до уваги, що в II. Устрою Голова ПУН мав куди більше значення і куди більшу владу, як в Устрої Третьому, стане ясно, що Устрій II. прив'язував більшу вагу до справ практичної організації молоді і ставив її під безпосередній догляд Голови ПУН. Устрій III. не говорить нічого про потребу затвердження правильника юнацтва Головою ПУН.

Справа юнацтва ---- для ОУН одна з найважливіших. Звідти сподівається вона припливу найліпших і найвірніших своїх членів. На жаль, в практиці віддає вона юнацтву дуже мало свого часу та уваги. Не тому, щоб не доцінювала цієї справи, але в умовах підпілля з одного боку та еміграційного розсіяння, з другого, просто нема як провадити систематичної праці серед молоді. ОУН намагається надолужити працею в інших юнацьких організаціях, наскільки це можливе, а в основному мусить обмежитися до того, щоб тільки теоретично розробити проблему, зв'язання з молоддю, зібрати досвід і підготовлятися до солідної праці в умовах власної державности.

III. Розділ членство ОУН.

1. Кандидатами в члени ОУН є особи, старші за 18 років, що заявляють бажання стати дійсними членами ОУН і складають кандидатське приречення.

Час кандидатства триває впродовж шести місяців. Керівні органи ОУН використовують період кандидатства як для всебічного виявлення особистих прикмет і придатності кандидата, так і для його ідеологічного й політичного підготовлення.

Керівні органи ОУН можуть скорочувати чи продовжувати час кандидатства.

В який спосіб можна стати членом ОУН? Організація повинна берегтися перед тим, щоб не набирати людей без розбору, перших-ліпших, хто попаде під руки, чи непродуктивно заявить охоту вступити в члени. Бо в той спосіб в її лави можуть просунутися небажані елементи, підкинені ворогом для розвідки чи для деморалізації членства, а з другого боку теж люди слабкі характером, малої моральної вартості, що їм пізніше забракне чи відваги, чи охоти йти на революційне діло і в ім'я націоналістичного ідеалу принести жертву. Тому кожний майбутній член мусить перед тим перейти якийсь час підготовки до членства і в тому часі він є тільки кандидатом на члена.

Звичайна дорога до членства виглядає менш-більш так: на якусь людину звертає увагу один з членів ОУН. Він її обсервує і приходить до висновку, що варто було б її приєднати до націоналістичного руху. Тоді він шукає з нею ближчого знайомства, входить у товариські розмови й гутірки, поволі скеровує балачки на теми, близькі до ОУН, щоб пізнати, яке її відношення до ОУН і до націоналістичного руху взагалі. Коли вона нічого або мало про ОУН знає,

треба її освідомити в розмовах, давати читати націоналістичну літературу, організаційні видання, входити в дискусії на політичні теми, старатися настроїти прихильно до ОУН. За якийсь час можна достатечно пізнати, чи та людина має особисті вартості для того, щоб стати членом ОУН, і чи симпатизує з націоналістичним рухом. Тоді вона вважається прихильником ОУН і можна вже її притягати ближче до різних акцій ОУН, особливо в ділянці культурній, молоді, суспільно-громадській. Власне через таких прихильників ОУН закріплює свої впливи серед українського громадянства. Можливо, що на тому й стане, і ця людина залишиться в стані прихильника ОУН та не вступить на дальший шлях, що довів би її до членства. Але можливо теж, що тоді або вона сама поставить пропозицію, щоб її ближче допустити, або з такою пропозицією треба буде підійти до неї та посунути її один крок далше, з прихильника на кандидата. Тоді вона складає кандидатське приречення і вже входить в ОУН, хоч не є ще членом.

Ціль перебування в стані кандидата ясна:

а) пізнати, чи має він особисті й моральні прикмети, щоб стати членом ОУН,

б) підготувати його за цей час політично й ідеологічно, т. зн. перейти з ним солідний та основний організаційний вишкіл.

Якщо кандидат викажеться людиною надійною — переходить у члени і складає присягу дійсного члена. Коли ж не витримає проби — може остатися кандидатом до кінця своїх днів, може теж зовсім відійти від організації, коли виявить таке бажання.

Постає питання, як довго треба бути кандидатом, щоб пізніше стати членом. Тут обидва Устрої згідно встановили час 6 місяців, до котрого часу треба і пізнати кандидата, і перейти з ним відповідний вишкіл. Одначе можливим є з одного боку скорочення, з другого, продовження часу кандидатури. Коли людина

була довший час під обсервацією, ще заки стала кандидатом, і за цей час можна було її як слід пізнати, — нема потреби ждати шість місяців. Так само в умовах підпілля, де падають жертви і постійно відчувається брак людей, може зайти потреба скорочувати час кандидатства, щоб скоріше поповнювати членські лави. В першому випадкові за скороченням промовляє доцільність, в другому — **конечність**. Всежтаки треба старатися дотримуватися постанов Устрою і передержати кандидата в стані кандидатури не менше шести місяців.

Продовження стану кандидатури може зайти ось в таких випадках:

а) виявляється підозріння щодо особи кандидата. Треба її перевірити, виставити його на пробу, для певности продовжити час кандидатури,

б) нема можливости перейти кандидатові формальности включення в членство ОУН і зложення присяги перед уповноваженим Краєвого чи Теренового Провідника, чи то через віддалення місця перебування кандидата, чи то через перешкодження Краєвого або Теренового Проводу, чи з якоїсь іншої причини. Не лишається тоді нічого іншого, як виждати до відповідного часу.

В першому випадкові продовження часу кандидатури є **свідоме**, в другому — **випадкове**.

Устрій не означає докладно, хто рішає про скорочення чи продовження часу кандидатури, говорить тільки загально, що це належить до "керівних органів ОУН". Але керівні органи є вижчі й нижчі, від Проводу Українських Націоналістів та його Голови почавши, а на Районовій чи місцевій Екзекутиві скінчивши. З того виходило б, що так про одно, як і про друге, міг би рішати навіть провід найнижчої організаційної клітини, що опікується кандидатом, себто — провідник організаційного звена. В практиці воно так і буває, одначе це не зовсім правильно. Про скоро-

чення чи продовження часу кандидатури повинна рішати та організаційна інстанція, що переводить кандидата в члени, себто Краєвий чи Тереновий Провід. Це в деяких випадках трудно, а якщо йде про Краєву Екзекутиву, дуже часто майже неможливо через часте вривання зв'язку в умовах підпільного життя. Тому Краєва чи Теренова Екзекутива може це своє право передати на нижчі органи, якби про те рішила Районова Екзекутива, а де її менає, — найближча Екзекутива в гієрархічному порядку дороги.

Очевидячки, скорочення чи продовження часу кандидатури відбувається на пропозицію місцевих органів ОУН, що кандидата найкраще знають, мають його весь час на оці і через те найліпше можуть оцінити, чи надається він уже до прийняття в члени.

В більшості випадків усі постанови про кандидатів, час їхнього перебування в кандидатурі, перехід у дійсні члени за зложенням членської присяги, залишається неможливими до точного виконання. Життя кидає людьми, має свої вимоги і не раз змушує ОУН відступати від утертих шляхів, керуватися вимогами здорового розсудку і націоналістичного сумління. Одначе всіх сил треба докладати, щоб якнайбільше бути в згоді з постановами Устрою і завжди пам'ятати, що Устрій подає обов'язні приписи, що мусять бути виконані, а не як директиви чи вказівки, що їх можна тут і там міняти відповідно до місцевих потреб.

Деякі пояснення до того питання можна найти в Другому Устрою, що під деяким оглядом висловлюється точніше.

“Особи, що заявляють бажання стати дійсними членами ОУН, вважаються впродовж шести місяців кандидатами, виконуючи пробні праці й завдання. Період кандидатства керівні органи використовують як для всебічного виявлення особистих прикмет і придатности кандидата так і для його ідеологічного і політичного під-

готовлення.

Примітка:

Провідник даної організаційної клітини, чи вищі від нього керівні органи ОУН, можуть скорочувати термін кандидатства.

Відповідальність за перехід кандидата в дійсні члени ОУН несуть керівні органи, що його затверджують. До часу затвердження кандидата дійсним членом ОУН відповідальність за нього несуть ручителі.

Перші різниці між II. і III. Устроєм, що кидаються ввічі:

а) в Устрої II. час кандидатури можна скорочувати, але не можна його продовжувати. Після шести місяців кандидат мусів стати членом, але міг ним стати і скорше. Значить, що властиве приступлення до ОУН зачиналося вже з хвилиною, коли дана особа стала кандидатом, бо скорше чи пізніше, але в кожному разі не пізніше 6 місяців він мусів стати членом. В Устрою III., де говориться про можливість продовження часу кандидатури без означення на як довго і скільки разів час кандидатури може бути продовжений, є можливість вічної кандидатури. Бо один з керівних органів ОУН може рішити продовжити кандидатуру "до часу, доки кандидат не покажеться гідний стати членом ОУН".

Отже в часі обов'язування II. Устрою треба було бути значно більше обережним в прийманні кандидатів, бо раз прийнятий кандидат, мусів стати членом за шість місяців. Тепер, хоч само собою обережності завжди треба дотримуватися, але є можливість затримати відповідного кандидата перед приступленням до членства.

б) Тепер кандидат складає кандидатське приречення, давніше не мусів. Коли вдумамось в різницю стану кандидатства тепер і давніше, стане нам ясно, чому. Бо давніше він, стаючи кандидатом, в дійсності

фактично приступав до ОУН і за 6 місяців, найдальше, чекало його членське приречення — присяга. А тепер невідомо, чи стане він членом за шість місяців, чи за рік, чи може взагалі ним не стане. Отже потрібно зложити приречення відразу в моменті прийняття в кандидатський стан, щоб бути зв'язаним дисципліною і залежним від керівних органів ОУН.

В деяких пунктах Другого Устрою висказується точніше про кандидатуру та про зв'язані з нею справи:

а) Час кандидатури призначений на підготову до членства. Не сказано, як ця підготовка має йти і на що в ній треба класти натиск. Устрій II. дає деякі наляки на методи підготовки до революційної націоналістичної діяльності, а саме через різні "пробні праці й завдання".

б) в примітці зазначено, що про скорочення терміну кандидатури може рішати навіть провідник організаційної клітини, себто ланки чи звена, або й вищі органи. В Устрою III. це належить неясно до керівних органів ОУН взагалі.

в) порушена тут дуже важна справа відповідальності за кандидата, що її III. Устрій зовсім не заторкує. Ясно, що коли хтось пропонує людину прийняти в члени, чи ще скорше в кандидати, повинен її знати і дає за неї поруку та бере відповідальність. Коли приймаються члени до різних культурних, добродійних, кооперативних, спортових та інших товариств, звичайно водиться так, що інші, вже прийняті члени, дають за них свою поруку. В той спосіб вони гарантують моральну вартість кандидата на члена, що він покажеться корисним набутком для тієї суспільної спільноти, куди вступає членом.

Тим більше це потрібне в організації політичній, де поведіння члена приносить славу чи ганьбу, користь чи шкоду для всієї організації. Устрій III. зовсім промовчує справу ручителів. Устрій II. не гово-

рив про неї ясно, але бодай у примітці зазначив, що — “до часу затвердження кандидата дійсним членом ОУН, відповідальність за нього несуть ручителі”. Не ручитель, тільки ручителі, отже мусить їх бути щонайменше два.

Тут насувається питання, як треба розуміти цю “відповідальність”. З тексту примітки того устійнити не можна. Там говориться тільки загально про “відповідальність”, при чому вона поділена часово на дві частини: до моменту зложення членської присяги відповідальність спочиває на ручителях, після присяги — на тих керівних органах, що його в членстві затверджували. Одначе відповідальність може бути різна: моральна, дисциплінарна, карна. Коли ближчого означення немає, треба її інтерпретувати в сенсі звуженому, себто в напрямі не збільшення, тільки зменшення відповідальности на ручителях і керівних органах ОУН, що затверджують кандидата. Годі прийняти, що коли кандидат на члена чи вже навіть і член зробить дурницю, або покажеться негідним бути членом ОУН, ручитель, що його пропонував у члени, або Районовий Провідник, що від нього відібрав присягу, буде поставлений під суд ОУН. Це було б і недоцільне і несправедливе; відповідальність за чужі вчинки може йти тільки до деякої границі. Тому відповідальність карну можемо виключити відразу. Залишається ще можливість відповідальности дисциплінарної і моральної.

Відповідальність дисциплінарну можна допустити в ручителя, коли можна буде йому доказати недбалство, необережність чи легковажний підхід у підборі і пропозиції кандидата на члена. Всежтаки не повинна вона йти дальше упізнання, нагани чи щонайвище, — хвиливого відсунення з відповідального посту.

Зате нема підстави допускати дисциплінарної відповідальности в того, хто затверджує кандидата в членстві. Поперше, він виконує тільки формальність, пе-

редбачену Устроєм, бо раз уже хтось є кандидатом, скорше чи пізніше стати членом мусить і той, хто на цей час є його безпосереднім організаційним зверхником, не може відмовитися перевести кандидата в члени, це його обов'язок, наложений на нього Устроєм. Тому несправедливо було б потягати когось до відповідальности за виконання свого обов'язку. По-друге, він робить це не з власної волі і не на підставі власної оцінки особи кандидата, якого може й на очі не бачив, але на внесення і поруку тих, що з кандидатом живуть ближче, його знають ліпше і його до організації приєднали. Його відповідальність можна скваліфікувати, як формальну.

Але як ручителі, так і приймаючий орган несуть за нового члена відповідальність моральну перед організацією. Вони були його опікунами в часі кандидатури, вони його з народньої гуці вишукали, вишколили й організаційно оформили, вони неначе його організаційні батьки. І хоч новий член, з хвилиною прийняття, стає рівноправним і самостійним, нарівні з іншими членами організації, всежтаки якась частина відповідальности моральної за нього мусить тяжіти на тих, що уможливили йому вступ до організації. Це один з тих випадків, коли людина може бути відповідальна без власної вини.

Ще одно: як довго тривала б відповідальність за члена? Щодо ручителів — справа ясна. Відповідальність їхня кінчиться з хвилиною заприсяження кандидата в члени і з тією хвилиною перебирає її на себе орган, що кандидата затвердив членом. Логічно беручи, довго тривати воно не може. Бо згодом навіть трудно буде устійнити, хто за члена ручив в часі його кандидатури і хто його в членстві затверджував та відбирав від нього присягу. ОУН не веде і не може вести протоколів і реєстрів членів, принаймні в теперішніх часах, і це просто виключене в умовах підпілля. Вимоги конспірації на те не дозволяють

і це скоро затирається в пам'яті, тимбільше, що члени звичайно не виступають під своїми правдивими прізвищами в організаційних діяннях, тільки під псевдонімами. Псевдоніми часто міняються і згодом просто неможливо дійти до того, хто, коли і де приймав кого у члени. Докладно дотримуватися тих приписів можна тільки в умовах власного вільного державного життя.

Висновок з того такий: II. Устрій накладав відповідальність за прийняття в члени. Відповідальність ця була **формальна і моральна**, метою своєю мала збільшити обережність при підборі кандидатів на членів.

Третій Устрій про відповідальність не згадує зовсім, уважаючи природним і самозрозумілим, що добро організації вимагає якнайбільшої обережності відносно всіх тих, що мають ближче чи далше відношення до ОУН.

Устрій не дає відповіді на питання, чи юнак, себто член юнацтва ОУН, мусить переходити стан кандидатури, чи просто з юнацької лавки, закінчивши 18 літ, має право стати членом ОУН, склавши приписану присягу. Питання доволі важне і повинно бути розв'язане в самому Устрої; правильник юнацтва для того не вистачає. Відповіді на нього слід шукати з одного боку в інтерпретації Устрою, з другого ж в логічних висновках з нього і в потребах організації.

Виходити мусимо з таких постанов Устрою:

а) юнацтво в розумінні Устрою, це юнацтво ОУН, себто молодь, свідома свого призначення і зв'язку з ОУН.

б) ціль юнацтва ОУН: націоналістичний вишкіл і підготовка до праці в умовах революційної боротьби за нийвищий ідеал нації,

в) ціль кандидатури: всебічне виявлення особистих прикмет і придатности кандидата, його ідеологічне і політичне підготовлення,

г) дійсними членами ОУН можуть бути особи, що скінчили 18-й рік життя та:

— пройшли кандидатський або юнацький стаж.

Юнацтво ОУН є тим головним резервуаром, звідки ОУН черпає свіжий приплив сил для поповнення своїх кадрів. Це нормальна підготовка на члена ОУН. Позатим передбачується можливість приступити до ОУН іншим особам, що в юнацтві не були, або про організацію не знали, чи не мали змоги ввійти з нею в контакт і ті особи мусять перейти звичайний вишкіл кандидата.

Цілі перебування в юнацтві і в стані кандидатури є одні і ті ж: пізнати характер і якості майбутнього члена та відготувати його до майбутньої політичної діяльності. Отже кандидатуру можна трактувати, як скорочений час перебування в юнацтві ОУН, якого кандидат на члена в свою пору не міг відбутися. Кандидатура має йому заступити юнацтво. З того виходить, що юнака, який вийшов з юнацтва ОУН, покінчивши 18 літ життя, можна трактувати нарівні з кандидатом у члени, що закінчив свій період кандидатури, і можна його відразу переводити в члени, допустивши до членської присяги. Тим більше, що уст. 3. розділу III. "Розподіл членства ОУН". Устрій ставить, як вимогу приступлення в дійсні члени ОУН пройдення кандидатського або юнацького стажу, при чому ставить обидві речі рівнобіжно, з чого можна заключити, що юнацький і кандидатський стаж щодо своєї вартості собі рівні.

Це зробити можна, але нема до того обов'язку, бо Устрій того не наказує. Тому треба прийняти, що дотичний провідник, до якого має належати юнак після свого виходу з юнацтва ОУН, має перед собою до вибору трояку можливість:

а) при найближчій нагоді перевести бувшого юнака в активні члени ОУН, відібравши від нього членську присягу,

б) перевести його в кандидати, щоб в часі кандидатського стажу перевірити практичними дорученнями його здатність на члена,

в) не переводити ані в члени, ані в кандидати, залишивши його в стані прихильника ОУН.

Ця остання можливість у практиці стосуватиметься мало, бо тепер нема обов'язку переводити кандидата в члени, тому юнак, ставши кандидатом, може ним залишитися на все!

Вправді юнацький стаж дає право перейти відразу в дійсні члени, але може зайти випадок, коли організаційна влада це буде вважати недоцільним, мавши тільки право перевести юнака в дійсні члени, але не мавши обов'язку того зробити. Залишити юнака в юнацтві ОУН не можна, бо він закінчив 18 літ життя, а перебування в юнацтві обмежене границею віку, отже нема іншого виходу, як перевести його в кандидати, або не переводити і залишити в стані прихильника ОУН.

Інституція кандидатури в ОУН не оригінальна. В тій чи іншій формі віднайдемо її в різних організаціях політичних, суспільних, релігійних і військових. Своєю метою має вона підготувати людину до пізніших обов'язків, що спадуть на неї з моментом остаточного приступлення до організації, щоб дати можливість чи то їй самій до того звикнути і перевірити свою здатність, волю і витривалість, чи виробити собі про те осуд її майбутній організаційній владі. Хто вступає до війська, не стає відразу повноправним воюючим. Він переходить спочатку рекрутський вишкіл, звикає до вояцького життя, пізнає своє майбутнє призначення і стає після того до присяги та щойно від того моменту вважається воюючим у повному значенні того слова. Факт примусу військової служби не міняє тут нічого: рекрута можуть вигнати з війська перед присягою.

Хто вступає до монастиря з наміром постригтися

в ченці, теж не стане монахом відразу. Перше .мусить перейти новіціят, себто довший чи коротший час, звичайно біля одного року, перебуває в монастирі для того, щоб звикнути до монашого життя, перевірити своє покликання і поборооти спокусу повороту до світського життя. Кожної хвилини вільно йому монастир покинути, що пізніше, після зложення монашого обіту, що є свого роду організаційною присягою, буде вже неможливо; монастирська брама замкнеться за ним символічно навіки, поза передбаченими в церковному праві винятками.

Але найбільш знане поняття кандидатури — в комуністичних партіях; тому, що там і слово те саме вживається, як теж і тому, що в большевиків відбуваються часті чистки з більшим або меншим засягом діяння, а одною з можливостей висліду такої чистки — повернення члена компартії в стан кандидата. Ці чистки, що здебільшого служили способом розправи і поррахунків у боротьбі за владу внутрі комуністичної партії. Це діється доволі часто і від досить довгого часу, про те звичайно пише вся преса і через те наше вухо звикло до того терміну, себто до тієї назви. Але, як бачимо, і большевики того не винайшли, в тому чи іншому вигляді інституція кандидатів завважується в різних організаціях, і в різних народів.

ІХ.

ДІЙСНІ ЧЛЕНИ

2. Члени ОУН поділяються на:

- а) дійсних членів,
- б) присяжних членів.

3. Дійсними членами ОУН можуть бути особи, що скінчили 18-й рік життя та:

- а) пройшли кандидатський або юнацький стаж,

- б) виявляють ідеологічну і практичну підготованість до активної праці в ОУН,
- в) визнані за гідних бути членами ОУН на ухвалу відповідних керівних органів ОУН,
- г) мають за поручителів двох дійсних членів ОУН,
- г) зложили зобов'язуючу в ОУН присягу дійсного члена ОУН перед уповноваженням Креевого чи Теренових Провідників ОУН.

Особа, що скінчила 18-й рік життя та відповіла всім іншим умовам Устрою, стає звичайним, або дійсним членом. Крім дійсних є ще присяжні члени, про що буде мова пізніше.

Щоб стати членом ОУН, треба перше всього:

- а) пройти кандидатський або юнацький стаж,
- б) виявити ідеологічну і практичну підготованість до активної праці в ОУН.

Це саме і є метою вишколу в часі кандидатського стажу і перебування в юнацтві ОУН. Але в цьому місці підкреслюється ще потреба прикличної підготовки, про що вгорі не було мови, але про що згадувалося в Устрої ІІ. Отже ідеологічний і політичний вишкіл не відноситься тільки до теоретичного студіювання націоналізму, але також і до практичної заправи.

- в) бути визнаним за гідного стати членом ОУН на ухвалу відповідних керівних органів ОУН.

Прийняття в члени вирішується одним з керівних органів ОУН, але Устрій не говорить, яких. Через аналогію можна прийняти, що ті самі, які мали право рішати про скорочення чи продовження часу кандидатури. В кожному разі наперед має застати рішення про прийняття, а щойно пізніше настає подання того факту до відома кандидатів на члена і запряження його.

- г) мати двох членів ОУН за ручителів.

Цікаво, що при обговорюванні стану кандидата, де саме найбільше виступає потреба ручителів, Уст-

рій їх промовчує, аж тут видвигає це, як одну з передумов прийняття в члени. В цій стилізації Устрою справа ручителів виходить більш, як вимога тільки формального характеру, бо нема ніякої згадки про відповідальність ручителів.

Кандидат ручителів не підшукує сам. Про те запитує серед оточення кандидата найнижчий провідник, що передає догори пропозицію прийняття кандидата в члени. Сам кандидат навіть не повинен знати, коли його справа рішається, його повідомляється вже після доконаного факту і визначається реченець зложення членської присяги.

г) скласти членську присягу.

Відбирає її особа, визначена Краєвим або Тереновим Провідником. Краєвий чи Тереновий Провідник може присягу і сам відібрати, бо коли вільно йому до тієї справи уповажнити когось іншого, тимбільше вільно виконати це самому. В засаді такий важний акт, як запряження нового члена, повинен відбуватися в приявності одного з вищих провідників ОУН. Але Устрій передбачує труднощі виконати це самому провідникові, тому дає йому право визначити до того акту іншого члена, як свого уповноваженого.

Устрій не говорить, що діється з членом після того, як він складе присягу. Поділом членства на Відділи, Гуртки, Звена чи Ланки або інші організаційні одиниці Устрій не займається зовсім. Тут витворилася вже організаційна практика, освячена традицією, на підставі різних організаційних інструкцій, що їх випускали чи то Організаційні Референти ПУН, чи то Краєвий або Теренові Провідники. Тих інструкцій було безліч, видавалися вони в міру потреби, в достосуванні до вимог терену або моменту. Це звичайні адміністративні акти з обмеженим затугом діяння так часово, як і територіяльно. Вже з того, що Устрій зовсім не нормує цієї так важливої життєвої справи для ОУН, можна заключити, що він не хоче в'язати Ор-

ганізацію непорушними приписами, що в деяких випадках були б тяжкі, а подекуди навіть неможливі до здійснення. Тут мусить бути залишена якнайбільша можливість гнучкого вирішування відповідальних за долю Організації її керівних органів. Умови підпілля вимагають, одно, вільне життя у вільній країні, друге — втискати всю організацію під одну шапку, недоцільно і шкідливо. Ведення організаційної праці підпільними методами на еміграції тільки гальмує життя, а стосування прийомів легального життя в підпіллі було б самовбивством. Інакше гартуються і поділяються членські кадри в околицях, де членів мало, інакше — де їх багато. Інакше там, де комунікаційний зв'язок трудний і слабкий, інакше там, де він легкий і справний.

4. Вихід дійсного члена з ОУН може наступити:

- а) на власне бажання, за згодою Краєвого чи Теренових керівних органів ОУН,
- б) у випадках органічної непридатности дійсного члена ОУН до праці в твердих революційних умовах — через звільнення зверхніми краєвими чи тереновими органами ОУН,
- в) правосильним засудом революційних краєвих чи теренових трибуналів.

Трояким способом розв'язується відношення члена до ОУН:

- а) його добровільним виступленням,
- б) звільненням вищими керівними органами,
- в) виключенням засудом революційних трибуналів.

До виступлення з організації замало тільки зголосити цей намір у свого провідника. Односторонній акт волі тут не вистачає. Заява виступлення мусить бути затверджена в краєвій або тереновій інституції, нижчі органи не мають права давати на те своєї згоди.

Устрій не входить в те, якими мотивами руководиться член, що виступає з ОУН. Це може бути страх перед відповідальністю за революційну діяльність, розчарування, перехід на інші ідеологічні позиції чи до іншого політичного середовища, збайдужіння до політичних справ, втрата ідейності і перевага нижчих, самолюбницьких інстинктів. Не має це значення для ОУН, бо сяк чи так з такого члена не буде користі, а тільки шкода, він деморалізуватиме своїм поведінням других. Безперечно, заки заява виступлення буде затверджена, треба вжити всіх способів впливу на члена, щоб він роздумався, треба добре пізнати, які причини криються за виступленням, чи людина зовсім втратила ідейність, чи тільки заломилася хвилево, чи треба тільки затвердити заяву виступлення, чи може поставити члена під суд і виключити.

В дійсності більшість випадків виступлення відбувається самовільно, без лояльності з боку бувшого члена. Звичайно він подає якісь більше або менше важні причини, що мали б морально оправдати його поступок, показати його в ліпшому світлі так перед своїми бувшими товаришами, як і неутральними людьми, чи особами інших політичних переконань. Нерідко діється це в супроводі різних заяв і "ревеляцій" в пресі. Ніколи не може це бути приємне для ОУН, але, кінець-кінців, краще позбутися балясту, і чим скорше такий осібняк з організації виступить, тим краще, бо міг би він це зробити в більш критичний час і принести більшу шкоду.

У випадку, коли бувший член хоче поступати чесно і бути лояльним до ОУН та до своїх дотогочасних товаришів праці, — зголошує виступлення своєму безпосередньому провідникові і подає на те причини. Провідник звітує про це догори, жде на вирішення справи, але тимчасом старається, чи то сам, чи при допомозі інших друзів, ближче пізнати причини такого кроку, душевний стан члена, і намагається від-

вести його від наміру виступлення, коли покажеться, що людина справді вартісна і що шкода було б утратити її для ОУН. Одначе від зв'язку слід відлучити того члена негайно, не давати йому ніяких організаційних доручень, перевірити, які організаційні тайни він міг знати, і забезпечити організацію перед наслідками балакучості такого члена. Про те згадується тут тільки мимоходом, це належить до організаційних інструкцій.

При складанні Устрою перехрещувалися дві головні думки, якщо йде про добровільне виступлення з членства: одна вимагала, щоб член, раз добровільно вступивши до ОУН, мусів у ній залишатися до кінця своїх днів. Це забезпечувало б організацію з одного боку перед легкодушністю охочих вступити в члени, з другого ж — перед занадто легкими змінами політичної та ідеологічної орієнтації її членів. Бо коли хто знає, що раз приступивши до ОУН, немає вже звідти повороту, хіба під усіма карними санкціями, що ними диспонує ОУН, він добре надумається, заки захоче бути членом. Тоді нема добровільного виходу, є тільки виключення. Вихід з ОУН — це зрада організації і за це йдеться під революційний трибунал. Одинокий спосіб в такій ситуації — це безтермінова відпустка, в наслідок чого член може піти в забуття.

Друга струя схилялася в сторону, щоб дати можливість добровільного виходу з організації, виходячи з того заложення, що в революційній організації завжди знайдуться люди, з тих чи інших причин, нездатні для організації, чи то з суб'єктивних чи з об'єктивних. Організаційні суди мусіли б діяти часто, навіть зачасто. Виключена людина завжди залишиться ворогом ОУН, коли ж їй дати змогу звільнитися від організаційних вузлів без утрати честі, вона може ще не раз віддати прислуги для ОУН. Ця остання

думка переважала і знайшла свій вислів у постановах Устрою.

Що станеться, коли Краєві чи Теренові Проводи ОУН не дадуть своєї згоди на добровільний відхід з ОУН? Є можливі три випадки:

а) член скориться рішенню, залишиться в організації далі, буде виконувати свої обов'язки і чекати іншої нагоди розв'язати своє відношення до ОУН, або й помириться з долею і спроб виступу поновляти не буде,

б) член не визнає рішення органів ОУН і самовільно виступить з організації. Тоді буде поставлений під Революційний Трибунал і покараний,

в) член не скориться рішенню, але назовні того не буде показувати. Буде занедбувати свої обов'язки, недбайливо ставитися до своїх завдань. Тоді, залежно від форми, в якій це буде проявлятися, або поставлять його під організаційний суд, або звільнять з ОУН.

Звільнення може наступити теж тільки рішенням Краєвої чи Теренової Екзекутиви. Є це теж односторонній акт, але коли при виступленні з організації є це акт волі члена, при звільненні — акт волі керівного органу ОУН. Причина звільнення тільки одна: непридатність члена до праці в твердих умовах революції. Може бути так, що член сам собі здає справу з того і хотів би виступити, але не стає йому смілости скласти заяву, бо він або встидається, щоб не вважали його боягузом, або жаль йому покидати середовище, що з ним зжився. Може бути, що член собі з того справи не здає, навпаки, він переконаний у свою здатність та в свій хист. Це відноситься в першу чергу до людей надмірно нервових, хворобливо амбітних і через те тяжко їх втримати в карбах дисципліни. В обох випадках провідник мусить бути добрим психологом і знати своїх людей.

Оцінка мусить бути дуже обережна, щоб не на-

нести моральної кривди людині і не спричинити шкоди організації через відсунення від неї ще одної людини.

Звільнення з ОУН належить до дуже рідких випадків, куди рідших, як виступлення, або виключення. Звичайно в періоді кандидатури є час доволі добре пізнати кандидата, заки він буде прийнятий в члени. Але буває, що деяких захованих слабостей людини немає змоги пізнати, а навіть самий кандидат може їх не знати, або їх не завважувати. Нпр., деякі люди не можуть знести виду крові, їх млоїть і вони просто мліють на її вид, хоч поза тим вони відважні і готові нераз на небезпечні виправи. Про те не можна так довго переконатися, доки ця людина не стане віч-на-віч кривавого діла. Є ще інші органічні чи нервові хиби, що з іншого боку зовсім не поменшують вартости людини, але роблять її цілком нездатною до боевої революційної роботи. Вираховування таких випадків, як прикладів, що справді мали місце в організації, завело б нас задалеко.

Немалу ролю грає тут конфлікт між амбіцією і страхом. Ні один з тих психологічних факторів нераз не може рішуче переважити в той чи інший бік — людина бореться з собою і коли того завчасу не завважити та не відсунути її з відповідального посту, може це трагічно скінчитися не тільки для неї самої, але й для організації.

Рішення Краєвої чи Теренової Екзекутиви остаточне, не передбачається ніяке право відклику до ПУН, Голови ПУН, чи Великого Збору.

Само собою, що засуд одним з організаційних трибуналів теж потягає за собою втрату членства, тим разом через виключення. Цікаво, що Устрій не передбачає виключення адміністративним порядком, себто рішенням керівних органів ОУН, а застерігає це право тільки судовим органам ОУН. Це реверанс в бік демократичних метод організування і питання ще, чи

один з найближчих Великих Зборів не буде змушений впровадити тут деяких змін. Так як тепер справа стоїть, ніхто, навіть Голова Проводу не має права виключити члена з організації, хочби який він злочин зробив, хочби й зрадив ОУН чи українську справу взагалі. Одиноке, що можна, — і треба, — зробити, це припинити члена в його членських правах і віддати під суд. Опісля суд — в цьому випадку Революційний Трибунал — видає свій присуд і з тією хвилиною член знову підпадає під компетенцію виконавчих органів ОУН, що виконують присуд, при чому Голові ПУН прислуговує право ласки. Ця процедура добра, коли йдеться про справи великі і про людей в організації значних. Але справляє великі труднощі в умовах підпілля, коли нема часу скликати суду в справах, де йде про звичайне виключення члена без ніяких дальших карних санкцій, або в умовах еміграційного розкидання, де годі діяти судам на далеку віддаль.

Устрій Другий був ще менше докладним, якщо йде про справу виходу з організації:

Вихід дійсного члена ОУН відбувається за згодою керівних органів.

Примітка: У випадках, коли виявиться органічна нездібність дійсного члена ОУН до праці в твердих революційних умовах, дотичний член може бути звільнений з ОУН в організаційному порядку безпосереднім провідником, який подає мотиви свого рішення на апробату керівним органам.

Тут теж треба було згоди організаційної влади на вихід члена з ОУН, але без означення, якої саме. Певне одно, що не може того робити безпосередній провідник. До провідників звен Устрій не стосує означення "керівні органи", а в тому ж самому уступі внизу, в доданій до нього примітці, згадується окремо про "безпосереднього провідника" й окремо про

зверхні “керівні органи”, і на тій підставі можна прийняти заключення, що “керівний орган” треба інтерпретувати аналогічно, як це ми вже в інших випадках робили, і розуміти під ним Екзекутиву ОУН.

Інтерпретація керівних органів так як ми її вже при іншій нагоді подавали вгорі, допускає навіть Районової Екзекутиві, якщо така є, давати згоду на вихід члена з ОУН. Це недобре, бо з одного боку, вихід з членства — занадто важна справа, а з другого, — Районова чи інша нижча Екзекутива може заскоро вирішити справу і дати свою згоду хочби й тому, що зв'язок з нею ближчий і легший.

Рішення про звільнення члена з ОУН пересунене було занадто далеко вниз, міг це зробити безпосередній провідник, отже навіть провідник звена. Це зовсім недобре. Не може бути так, щоб приймала члена вища влада, а звільняти могла нижча. До того ще й стилізація неясна: невідомо було, чи провідник перше звільняє члена, а опісля подає на апробату вищій владі мотиви свого рішення, чи перше представляє мотиви, дістає апробату, а тоді звільняє члена. Та й не було означення, які саме зверхні керівні органи давали апробату, можна було знову інтерпретувати це в сенсі розширеному аж до найнижчої Екзекутиви.

Але, що найцікавіше, Другий Устрій зовсім промовчує справу виключення дійсних членів. Це була люка в Устрої, що її конечно треба було заповнити і через те в Третьому Устрою найшлася постанова про втрату членства через присуд організаційних трибуналів.

4. Після виходу з ОУН дотична особа і надалі зобов'язана додержувати таємниці ОУН. На випадок зломання цього обов'язку ОУН застерігає за собою право санкції.

Устрій не накладає ніяких інших зобов'язань після виходу з ОУН, за винятком додержання організаційної тайни. Цей обов'язок простягається на особи,

що вийшли добровільно з ОУН, були керівними органами звільнені, або судовими органами виключені. На випадок зламання цього обов'язку, ОУН може таку людину поставити під Революційний Трибунал.

Отже, коли член розв'язав своє відношення до ОУН, він може вступити до будьякої іншої політичної організації, може навіть ОУН поборювати і проти неї активно на політичному полі виступати. Як довго він при тому не порушує організаційних тайн ОУН, так довго ОУН ним зацікавлена лише на стільки, на скільки треба давати відпір пропагандивній і політичній акції противників ОУН. Коли ж він у своїй політичній діяльності розкриває тайни ОУН, або робить те, навіть не належавши до ніякої іншої політичної організації, тоді ОУН може, якщо з його роботи вийде шкода для неї і якщо буде вважати за доцільне й потрібне, поставити його під організаційний суд.

Постанови II. Устрою були в тому відношенні далеко більш суворі:

“Після виходу з ОУН, дотична особа не може належати до угруповань і брати участь в акціях, що поборюють ОУН.

Примітка: Карні санкції ОУН стосуються й осіб, що вийшли з її складу.

Коли хтось вийшов зі складу ОУН, не міг належати до угруповань, що поборюють ОУН. Міг належати до організацій, що в засаді ОУН не поборювали, але коли б вони рішилися на яку небудь акцію проти ОУН, не вільно йому було в тій акції приймати участі, під загрозою карних санкцій ОУН.

На перший погляд таке становище виглядає дуже логічне і справедливе, коли на нього дивитись з точки погляду інтересів ОУН. Чому людина, що мала честь і нагоду бути допущена до ОУН і пізніше показала негідною, тому й опустила ОУН, має використовувати своє знання внутрішніх організаційних від-

носин і битися проти своїх недавніх товаришів? Чи не слід це кваліфікувати як зраду і злочин проти організації? Адже ж навіть у мирних торговельних законах міститься припис про те, що після опущення промислового чи торговельного підприємства працівник через якийсь час не сміє відкрити власного підприємства того самого типу, щоб не робити конкуренції своєму бувшому працедавцеві чи спільникові. Адже кожна релігійна організація кидає анатему на своїх відступників, чому ж би ОУН мала щадити людей, що проти неї більше як хто будуть наставлені, бо ніхто так палко ненавидить, як відступники від віри чи від політичної доктрини. Справді, можна собі думати, що творці Устрою не передбачали цієї справи до кінця і не забезпечили організації перед ударами найбільш болючими, бо зі сторони своїх власних недавніх товаришів.

Одначе враження це тільки позірне і при ближчій застанові зникає. Коли хтось нечесно проти ОУН воює, коли вживає зрадницьких чи неетичних способів боротьби, коли в своїй ненависті до українського націоналізму та до ОУН, як його найчистішого виразника, в'яжеться з ворогами українського народу — на нього завжди простягається компетенція організаційного судівництва, без огляду на те, чи належав він колись до організації, чи ні. Не треба того спеціально підкреслювати, непотрібно спеціальних постанов Устрою, до нього стосуються приписи судової процедури ОУН так, як до кожного іншого злочинця супроти ОУН чи української нації. Коли б ОУН, мавши можливість і право, як було вище висказано, реагувати карними санкціями на злочини і проступки супроти неї, вмістила спеціальну постанову про заборону належати до інших політичних організацій та про стосування обов'язкових санкцій за поборювання ОУН і участь в тих акціях, тим самим накладала б на себе величезний обов'язок, на її судовий та організацій-

ний апарат. ОУН мусіла б тоді, силою постанов свого Устрою, себто найвищого свого закону, своєї конституції, відкривати процесове поступовання проти кожного, хто покинув лави ОУН та вступив до іншої організації. Для того потрібно розгалуженого судового апарату, системи слідчих комісій, судових розправ, збирання доказового матеріалу і, що дуже важне, виконання присудів. Бо присуд, який би він не був, коли його не можна виконати, тратить свою гостроту і минається з ціллю та потягає за собою зменшення престижу судового трибуналу та організації, з рамени якої цей трибунал діє. А в природі ОУН, як великої і масової організації, лежить оживлений рух її членства. Коли організація мала, сильно законспірована в своєму складі й діянні, як ось бойові терористичні організації, тоді вихід з такої організації — небуденна подія, бо членів там мало і добираються вони надзвичайно дбайливо та уважно. Зрада через відступництво може за собою потягнути повну ліквідацію організації. Випадки виходу там дуже рідкі, зрада у великій більшості карається смертю. Але в ОУН члени приймаються в більших кількостях, через те неможливо, щоб усі вони були вповні однозгідні та одностумні відносно різних складних проблем суспільного і політичного життя. Через те безукінний там процес очищування організації через відсунення небажаних елементів, добровільний вихід чи непомітне залишення організації. Певне, деякі випадки можуть бути для ОУН дуже болючі, навіть соромні — але на те ради немає, на те мусить бути завжди приготована кожна політична організація. Вплутувати її в масові процеси, дуже часто навіть без можливості їх перепровадити, не говорячи вже про виконання присудів, було б рівнозначне з пуганням її рухів, відриванням уваги від справжніх революційних цілей та зв'язанням з масою непотрібних дрібниць. Авже ж, справна організація пильно нотує виступи

проти себе, бо може прийти час, коли буде можливе й потрібне потягнення винувників до відповідальності. Повна байдужість до нападів на організацію так само шкідлива, як і педантичне перепровадження процесів та розгублювання себе в дрібницях. Шануюча себе організація має довгу пам'ять і не забуває ніколи своїх ворогів, хоч з мотивів доцільності може їх залишити в спокою навіть тоді, коли має змогу з ними розправитися.

Х.

ПРИСУЖНІ ЧЛЕНИ

6. Присяжними членами ОУН можуть стати дійсні члени, що на те заслужили:
 - а) високими особистими прикметами та заслугами перед ОУН, з тим, що ті особи мають не менше 25 літ життя та були не менше п'ять років дійсними членами,
 - б) за виїмкові заслуги у визвольній боротьбі українського народу і перед ОУН без огляду на членський стаж і вік.
7. Заприсяження — це урочистий акт, що при ньому даний дійсний член складає зобов'язуючу для присяжних членів присягу, яку переводить Голова ПУН або в його заступництві один з членів ПУН.
8. У надзвичайних, виїмкових випадках звільнити від присяги присяжного члена ОУН може лише Головний Революційний Трибунал, рішення якого затверджує Голова ПУН.
9. З числа присяжних членів вибираються та іменуються Голова ПУН, члени ПУН, Генеральний Суддя та його Заступник і Головний Контрольний та його Заступник.

Інституція присяжних членів в ОУН має величезне значення: вони творять найбільш віддане організації її ядро, заправлені в революційній роботі бійці та досвідчені в політичній діяльності політики, що в них завжди і всюди знаходить свою головну опору кожна революційна і політична організація, звідки вона добирає свій провід, своїх ідеологічних, політичних і військових керівників. Тільки з числа присяжних членів можна вибирати Голову і членів Проводу Українських Націоналістів, Генерального Суддю і Головного Контрольного із своїми заступниками.

Кількість присяжних членів неозначена — нема в Устрої ніяких обмежень. Їх може бути стільки, скільки відданих своїй ідеї і заслужених для своєї організації найдеться членів ОУН, гідних стану присяжного члена. Безперечно, ОУН була б задоволена, коли б могла гордитися тисячами присяжних членів, але досі ще не була вона і мабуть не скоро буде в такій позиції. З природи речі число присяжних членів мусить бути доволі обмежене, бо стати ним не легко. У великих акціях, у могутніх історичних потрясеннях виростають щораз нові члени, гідні запряження. Але тоді ж частіше, як коли, неблаганна доля косить революційні лави і позбавляє організацію її кращих сил і тяжко через те перебути в рядах організації 5 років, щоб не впасти під ударами долі. А в безпечніших умовах праці легше набути в організації вимаганий Устроєм стаж, зате тяжче, бо нема нагоди, відзначитися і заслужитися для ОУН.

Кожний член ОУН може стати присяжним членом, коли собі на те заслужить. До того потрібно:

а) скінчених 25 літ. Тільки за виїняткові заслуги можна стати присяжним членом, не дійшовши границі 25 літ. Що треба розуміти під виїнятковими заслугами — ніколи не можна наперед окреслити і вбрати це в якісь постійні норми. Це залежить від оцінки тих, що признають членові гідність присяжного чле-

на, себто в першу чергу від Голови ПУН.

Устрій розрізняє заслуги „високі” і „вийняткові”. Перші потрібні для кожного присяжного члена, другі для члена, що не скінчив ще 25 літ. В кожному разі мусять вони бути небуденного значення і виходити далеко поза нормальні границі користей, що їх має організація з діяльності своїх членів.

б) найменше 5 літ перебути в ОУН дійсним членом. І знову тільки у вийняткових випадках за вийняtkово великі заслуги можна стати присяжним членом без огляду на те, скільки літ член перебув в якості дійсного члена.

Це, так сказати б, вимоги формальні, щоб досягнути гідности присяжного члена: границя віку і членський стаж. Тепер приходять вимоги найважливіші:

а) заслуга перед ОУН. Ця заслуга мусять бути „висока”, отже неабияка. Бо обов’язком кожного члена є так працювати, щоб принести користь для ОУН, а через те й перед нею заслужитися. Але тільки заслуги „високі”, вищі за пересічні, дають підставу переведення в присяжні члени.

Самі високі заслуги не вистачають. До того ще треба мати високі особисті прикмети, як нпр., відвагу, чесність, політичне знання, ідейність тощо. Ці особисті прикмети дають за поруку, що присяжний член не спочине на лаврах, що буде він далше для організації працювати та в дальшій своїй праці ще більше користи для неї придбає. Обидві речі — особисті прикмети і заслуга перед ОУН — мусять іти в парі, однієї з них не вистачає. Бо можна дуже заслужитися перед ОУН і зробити це або випадково, нпр., впавши на слід приготованих репресій супроти керівних органів ОУН, перестерегти Провід і тим зберегти його перед ліквідацією, або під впливом хвилевого імпульсу, щоб задовольнити свою амбіцію чи з заздрости за заслуги інших. Але, коли такому членові бракує високих особистих якостей, він не дає надії на

постійне таке своє поведіння, тому за свою заслугу дістане він признання, похвалу чи іншу моральну нагороду, прийняту організаційним звичаєм, без обов'язкового переведення в категорію присяжних членів. З другого боку, можна бути людиною хрустального характеру, високо ідейною і готовою на все, але нічого для ОУН не зробити, чи то через такий збіг обставин, чи то через те, що доля його поставила на такому місці, де до того не було нагоди. Віддаючи повний респект і пошану такому членові, всежтаки нема причини підносити його до становища члена присяжного.

Це, так сказати б, нормальний шлях до стану присяжного члена. Крім того можна ним стати, як було вже згадано, не мавши приписаного віку 25 літ і не перебувши в ОУН 5 літ під такими умовами:

а) за виїмкові заслуги у визвольній боротьбі українського народу,

б) за виїмкові заслуги перед ОУН.

Помітна деяка різниця в постановах про присяжне членство в Устроях II. і III., бо Другий Устрій постановляв, що:

Присяжним членом ОУН можуть стати дійсні члени, що заслуговують на ту честь:

а) Про перехід дійсного члена ОУН в категорію присяжних членів рішення високі особисті прикмети даної особи та її заслуги перед ОУН, з тим, що та особа має не менше 25 літ та була не менше трьох років дійсним членом ОУН.

Примітка: У виїмкових випадках і за виїмковими заслугами перед ОУН, присяжними членами ОУН можуть стати й дійсні члени нижче 25 років життя, якщо були щонайменше 3 роки дійсними членами ОУН.

Помітне тут дещо більш урочисте ставлення до інституції присяжного члена, бо підкреслено, що тре-

ба заслужити на честь стати присяжним членом, яке то слово зовсім не згадується в теперішньому Устрою. Дальше, нема ніякої згадки про те, що Голова ПУН, члени ПУН, Головний Контрольний і Генеральний Суд дя та їхні заступники рекрутуються з-поміж присяжних членів. З одного й другого треба заключати, що II. і III. Устрої зовсім інше значення прив'язують до присяжного членства. В Другому Устрої це було подумане тільки як почесне становище, як свого роду нагорода за заслуги супроти ОУН. Третій Устрій впроваджує велику новість: присяжне членство стає тим ядром організації, звідки черпаються її керівні сили. Бо на основі Другого Устрою, ані Голова Проводу, ані інші члени ПУН, Головний Контрольний і Генеральний Суддя з Заступниками не конче мусіли бути присяжними членами. В такому ставленні справи відчувалося якесь недоговорення: інституція присяжного члена передбачувалася, поставлено умови, як можна було стати присяжним членом, та не сказано, яке становище в ОУН присяжні члени займають, для якої цілі їх встановлено. Бракує тут остаточного кроку і цей крок робить Третій Устрій.

Давніше вистачав тільки трирічний членський стаж до ступня присяжного члена, але цей стаж був безумовний: ніякі, хочби й найбільші заслуги для ОУН не давали права іменувати когось присяжним членом, коли він не пробув трьох літ в рядах ОУН. Можна було звільнитися від вимаганої границі віку, себто стати присяжним членом, не мавши 25 літ, але три роки перебування в ОУН це було *conditio sine qua non*.

Деякі моменти в постановах Другого Устрою відносно цієї справи, коли їм докладно приглянутися, були дуже характеристичні. Найперше, нема там нічого про "виїмкові заслуги у визвольній боротьбі українського народу". Вимогою є праця для ОУН і заслуги для ОУН. Це не завжди правильне. Поняття "ви-

їмкових заслуг у визвольній боротьбі українського народу” можна інтерпретувати ширше, або й вужче від “заслуг для ОУН”. Кожний, що заслужився для ОУН, заслужиться тим самим для визвольної боротьби українського народу, бо ОУН ту боротьбу провадить, ставить її собі за ціль і зобов’язує до неї своїх членів. Але визвольну боротьбу провадить не тільки ОУН, теж і інші організації, чи окремі люди. І можна заслужитися в ній теж поза рамами ОУН. За ті заслуги можна дістати гідність присяжного члена. Але чи добре це, щоб члени ОУН занедбували свою організацію і брали участь у визвольній боротьбі поза її рядами? Навіщо ж в такому разі створено ОУН і навіщо веде вона визвольну боротьбу? Бо чейже кожен член обов’язаний в першу чергу боротися в лавах своєї організації.

Одначе не треба забувати, що члени ОУН не раз дістають доручення вести працю поза своєю організацією та її кругом діяння. Нпр. в останній світовій війні ОУН делегувала своїх зв’язкових до партизанських відділів, що творилися подекуди самочинно, поза нею. І тепер члени ОУН борються в рядах Української Повстанської Армії, з доручення чи з наказу ОУН, не будши в постійному з нею зв’язкові і не працюючи безпосередньо для неї. Там член може відзначитися і за те його можуть зробити присяжним членом. Про те зовсім не згадував П. Устрій, він знав тільки заслуги для ОУН. Треба було це доповнити, бо життя змінилося і витворило ситуації нові, з якими ОУН мусить рахуватися.

Але, що цікаве, П Устрій передбачував звільнення від границі віку навіть без виїмкових заслуг для ОУН. Він дозволяв відступити від цієї вимоги “у виїмкових випадках”. Рішення про те, чи випадок є виїмковий і чи членові можна та треба надати гідність “присяжного члена” належало до Голови ПУН, що переводив номінацію на присяжного члена.

Основна різниця між II. і III. Устроями в становищі присяжних членів: давніше це тільки почесний титул, тепер — це творить кадри звідки беруться найвищі керівні органи ОУН.

Присяжні члени складають спеціальну присягу, в урочистих обставинах, звичайно при нагоді Великого Збору, або якоїсь іншої організаційної урочистості. Для підкреслення ваги того акту, поваги хвилі і значення стану присяжного члена, Устрій постановляє, що в засаді присягу відбирає Голова ПУН, а коли йому це зробити неможливо, тоді може він виручитися кимсь з членів ПУН. Власне кажучи, II. Устрій більше підкреслював вимогу персонального запряження Головою ПУН, бо тільки в примітці згадує про можливість доручити запряження одному з членів ПУН.

Устрій не говорить, хто ставить кандидатів на присяжних членів. Під тим оглядом це було з'ясовано точніше в Устрою попереднім, де Голова ПУН або з власної ініціативи, або на пропозицію кого небудь з членів ПУН переводив номінацію. Треба прийняти, що й тепер так мусить бути, бо трудно підшукати інакшого способу ставлення кандидатів на присяжних членів.

Як довго триває присяжне членство? В засаді до смертно. Так постановляє *expressis verbis* попередній Устрій. Устрій теперішній того не підкреслює, одначе це самозрозуміле, інакше інституція присяжного членства минулася б зі своєю ціллю.

Присяжного члена звільнити з присяги може тільки Головний Револьюційний Трибунал, а його рішення потребує до своєї важности ще затвердження Голови Проводу. Це може статися тільки в надзвичайних і вийняткових випадках. Справді, трудно передбачити, які це можуть бути випадки, щоб бодай прикладово їх тут навести. Коли присяжний член провиниться супроти ОУН, тоді його можна виключити з

присяжних членів. Це тільки Головний Революційний Трибунал може зробити і це теж вимагає затвердження Голови Проводу. Устрій говорить тільки про “звільнення” з присяги, промовчує виключення, одначе логічно, що коли про звільнення рішає Головний Революційний Трибунал, тим самим мусить до нього належати і справа виключення. Попередній Устрій в окремому уступі містив таку постанову.

“Звільнення” від присяги каже догадуватися, що діється це на прохання чи домагання самого присяжного члена і в ніякому разі не подумане, як карна санкція проти нього, тоді Устрій ужив би гострішого вислову. Це може наступити нпр. у випадку, коли член не погоджується з генеральною лінією ОУН, чи з її становищем в якійсь справі, не хоче за неї брати співвідповідальности, але й не хоче опускати рядів ОУН та просить тільки звільнити його з присяжного членства. Може це бути й тоді, коли член хоче зовсім виступити з ОУН. Насамперед мусить він звільнитися з присяжного членства і тоді на підставі Розділу Г, III, уст. 4 а) нормальним способом дістати згоду Краєвої чи Теренової Екзекутиви на свій виступ. Будуть це надзвичайно рідкі випадки, якісь великі душевні конфлікти чи інші великої ваги причини, бо годі припустити, щоб людина, яка перебула в ОУН найменше 5 літ, вложила там багато своєї праці, а може принесла й жертви, коли її в признанні тих заслуг наділено присяжним членством, — з легким серцем покидала ОУН.

Постанови про членство перейшли велику еволюцію від часу схвалення І. Устрою на Конгресі Українських Націоналістів 1929 року. Цей Устрій ніколи не був повністю опублікований, друком появилася тільки витяг з нього, раз в Розбудові Нації, ч. 1-2, (13-14) січень-лютий 1929 року, і другий раз у книжці Володимира Мартинця п.н. “Українське підпілля”, часть І. “Від УВО до ОУН” і звідти його цитуємо:

II Розділ.

1. Членами доросту ОУН можуть бути українці (-ки) у віці 8-15 літ.
2. Членами Юнацтва ОУН можуть бути українці (-ки) у віці 15-21 літ.
3. Членами ОУН можуть бути українці (-ки), яким скінчився 21 рік.
4. Кожний бажаючий вступити в ОУН подає до одного з Відділів писану заяву з порукою двох дійсних членів ОУН.
5. Новий член упродовж 6 місяців вважається кандидатом.
10. Обов'язком членів є підлягати приписам Устрою, правильників, постановам і наказам усіх кермуючих органів ОУН, ширити ідеологію українського націоналізму, притягати нових членів і своєчасно платити членські внески.

Як бачимо, первісна границя віку члена зачинається від 21 року життя, в II. Устрою знижується до 18 літ і такою залишається досі.

Поділ на Доріст і Юнацтво, впроваджений I. і затриманий II. Устроєм — зник. Є тільки Юнацтво до 18 років.

Кандидат на члена ОУН мусів вносити письмову заяву з підписами двох ручителів. Це ніяк не могло витривати небезпечних умов діяння в конспіративному житті і вже II. Устрій зовсім закидає небезпечну і непрактичну письмову форму. Від тоді по сьогоднішній день вимагаються тільки ручителі — в II. Устрою в кількості неозначеній, в III. обмежений до двох членів — не вимагається теж заява приступлення в членни, членом стає кандидат не системою власного прохання і прийняття, тільки системою затвердження на пропозицію його провідників.

Прийнятий член ОУН через 6 місяців уважався

кандидатом, після впливу 6 місяців автоматично став повноправним членом. Опісля впроваджено обов'язкову кандидатуру, шостимісячну, перед приступленням в члени, — сьогодні кандидатура обов'язкова і щодо часу свого тривання необмежена.

Не маємо згадки про права членів, може вони обговорені в одному з пропущених (6, 7, 8 і 9) уступів розділу про членство. Натомість обов'язки схоплені дуже поверхово і примітивно, і зводилися до трьох основних ліній: дисциплінарної, пропагандивної і фінансової:

- а) повинуватися законам і наказам ОУН,
- б) ширити ідеологію націоналізму та приєднувати нових членів для ОУН,
- в) своєчасно платити членські внески.

Зокрема цей останній пункт доволі дивно виглядає в конституції революційно-визвольної організації, від нього заносить спортовим клубом чи просвітним товариством. Не дивниця, що зник він зараз в наступному Устрої і перейшов до різних внутрішніх інструкцій фінансового реферату.

ХІ.

Р О З Д І Л Д.

ПОБУДОВА ОУН В КРАЮ І НА ЧУЖИНІ.

1. ОУН діє на рідних землях і на чужині.
2. Діями ОУН на рідних землях керує визначений на пропозицію організаційного референта Головою ПУН Краєвий Провідник ОУН.
3. Краєвий Провідник є намісником Голови ПУН в краю.
4. За свою діяльність відповідає Краєвий Провідник перед Головою ПУН.
5. Не друкується з конспіративних причин.

6. Не друкується з конспіративних причин.

Організація Українських Націоналістів діє скрізь там, де живуть українці. Вправді інший характер її діяння в краю: революційний, підпільний, інший на еміграції: помічний, підготовний, політичний, одначе вся ця діяльність в'яжеться в одно ціле під проводом ПУН і Голови ПУН. Устрій уважав за відповідне підкреслити це спеціально і то зараз у перших словах, що відносяться до терену діяльності ОУН. Чому? Бо серед української громади поширювалися, далі поширюються і напевне й на майбутнє будуть поширюватися дуже суперечні вістки відносно тієї справи. Деякі організації, що теж діють в Україні, як ось ОУНР, пересадно підкреслюють, що вони діють тільки в Україні, а поза межами рідного краю знаходяться тільки закордонні частини, без більшого значення, з допоміжними функціями. Це підкреслюється з пропагандивних причин, щоб надати собі марку більшої революційности з одного боку, і щоб мати претекст не брати на себе зобов'язань супроти інших політичних сил з другого, бо, мовляв, про все рішає "край". Знову ж дехто зовсім заперечує діяння ОУН на рідних землях і хоче звести її, теж у пропагандивних цілях, тільки до ролі одної з багатьох еміграційних груп. Через те являється необхідним підкреслити одність і неподільність ОУН, її діяння в усьому світі, без означування, де її "головна квартира". Її керівні органи не мають постійного місця осідку, вони можуть бути в краю, але й на еміграції, їхні акти датуються з "місця постою".

Само собою, що головний центр уваги ОУН лежить на рідних землях, туди теж спрямована вся діяльність ОУН з усього світу. Всією акцією ОУН на рідних землях керує Краєвий Провідник ОУН. Його визначає Голова ПУН на пропозицію Організаційного Референта ПУН. Треба прийняти, що теж на пропозицію Організаційного Референта Голова ПУН зві-

дільняє Краєвого Провідника з його становища. Устрій виразно говорить, що номінація Краєвого Провідника відбувається тільки на пропозицію Організаційного Референта ПУН. Ніхто інший з членів ПУН не має до тієї справи ніякого відношення, не робить теж того Голова ПУН з власної ініціативи, правдоподібно тому, що всі зв'язки йдуть через Організаційного Референта і він найкраще орієнтується в людях.

Однак негайно після того, як Голова ПУН найменує Краєвого Провідника, роля Організаційного Референта зводиться тільки до посередництва між Краєвим Провідником і Головою ПУН, бо Краєвий Провідник за свою діяльність відповідає тільки і виключно перед Головою ПУН.

Устрій наділяє Краєвого Провідника особливими незнаними досі в історії ОУН повноваженнями. Краєвий Провідник є намісником Голови ПУН в краю, себто виконує в краю всі ті функції, що прислужують Голові Проводу, а відносяться до Краю, за винятком тих, що простягаються на цілу ОУН. Отже Краєвий Провідник може:

- а) іменувати свого заступника в Краю,
- б) визначити свого наступника до часу, доки Голова ПУН на пропозицію Організаційного Референта не призначить нового Краєвого Провідника,
- в) уласкавлювати від присудів Революційних Трибуналів в Краю,
- г) визначувати стратегію і тактику визвольної боротьби на терені своєї діяльності, не відхиляючись від постанов генеральної лінії, схваленої Великим Збором.

Територіальний поділ Краю та інші організаційні подробиці зв'язані з тим, не друкуються з конспіративних причин.

Становище Краєвого Провідника в теперішньому Устрої надзвичайно піднесене і скріплене. Він — перша особа після Голови ПУН. Це не тільки з причин

тяжкого контакту Голови ПУН з місцем постою Краєвого Провідника, але й тому, щоб надати поваги й авторитету тому становищу: це найтяжчий і найбільш відповідальний пост, найбільше наражений на небезпеку. На своїх плечах несе він відповідальність за долю найважливіших кадрів ОУН, керує найтяжчим відтинком боротьби.

“Краєм” в термінології ОУН завжди називалися тільки рідні землі, що перебували під чужою окупацією. В противенстві до країв, інші, українські землі, де жили українці і де діяла ОУН, називалися різно: терени, держави, еміграційні терени. Тепер є тільки один “край”, бо вся Україна перебуває під московською окупацією. Незначні частинки українських земель в межах Польщі (Засяння, Лемківщина, Холмщина), чи Чехословаччини (Пряшівщина), замалі, щоб на них розвинути більшу діяльність та вдержувати окремі організаційні апарати, населення там зрідло, або виселено його на інші території. В початках ОУН, коли Україна перебувала під кількома займаннями, “країв” було більше. Нпр., Перший Устрій в Розділі III, уст. 1, постановляв, що “ОУН на території України ділиться на десять країв”, а в уст. 3, що “Край ділиться на 5 Округ”. Тут “край” не покривався з державними кордонами займання, був він більше поняттям адміністративно - територіяльно - географічним, хоч у межах однієї держави, бо годі було допустити, щоб якийсь “край” обіймав напр. частину Галичини й Наддніпрянського Поділля. Які це були “краї”, Устрій не каже, одначе для прикладу і ліпшого зрозуміння адміністративно - територіяльного поділу ОУН, так як його схоплював Перший Устрій, можна прийняти нпр. ось такий поділ: 1. Закарпаття, 2. Пряшівська Україна, 3. Галичина, 4. Волинь, 5. Буковина, 6. Бесарабія, 7. Правобережна Україні, 8. Лівобережна Україна з Кримом, 9. Донбас, 10. Кубань. Кожний з тих країв мусів обов'язково поділятися на

п'ять Округ, яких границі не були визначені на постійно, це мусіло залежати від того, якими силами в даному краю диспонує ОУН. Деякі з них мусіли б бути дуже маленькі, нпр., на Закарпатті або в Пряшівській Україні цілий "край" рівнявся одній Окрузі решти України.

Р. Устрої Другому завважуємо деякі зміни. Вправді про ці справи дуже мало надруковано; майже все пропущене "з конспіративних причин" одначе з того, що надруковано, як теж з того, що вийшло на яву в організаційній практиці та було безпосередньо чи посередньо подане до публічного відома в організаційній літературі ОУН, можна собі відтворити менш-більш правильний образ територіяльного поділу на землях з-перед 1939 року.

ХІ.

Р О З Д І Л Г.

ПРОВІДНИКИ КРАЇВ І ЇМ ПІДЧИНЕНІ КЕРІВНІ ОРГАНИ.

1. а) В організаційній схемі і праці ОУН, українські землі поділяються: (не публікується з конспіративних причин),
б) кількість, величину й обсяг вищеназваних одиниць адміністраційного розподілу на українських землях визначають керівні органи відповідно до існуючих умов та доцільности.
2. На чолі Країв стоять їх Провідники.
 - а) Провідників Країв призначає і звільняє Голова Г'УН, перед яким вони відповідають за свою діяльність.
 - б) Провідники Країв кермують усією діяльністю ОУН в даному Краю.

3, 4, 5, 6, 7 і 8 — не публікуються з конспіративних причин.

Практика виказала, що Краєвих Провідників було стільки, скільки було займанців української національної території, себто: 1. Краєвий Провідник Східньо-українських Земель, 2. Краєвий Провідник Західньо-українських Земель, 3. Краєвий Провідник Буковини і Бессарабії, 4. Краєвий Провідник Карпатської України, 5. Краєвий Провідник Пряшівської України.

Це могло бути змінене постановами керівних органів ОУН відповідно до потреб, існуючих умов і доцільности. І справді дуже скоро мусіло бути змінене, бо на другий день після схвалення цього Устрою вибухла війна і принесла за собою політичні зміни й пересунення державних кордонів, відповідно до чого треба було і достосовувати територіяльно-адміністративний поділ ОУН на рідних землях.

Провідників Країв призначував і звільнював Голова ПУН з власної ініціативи, без посередництва організаційного референта ПУН. Становище їх було слабше, як в теперішньому Устрою, бо вправді за свою діяльність відповідали вони тільки перед Головою ПУН і керували всією діяльністю ОУН у своїх Краях, але не були намісниками Голови ПУН.

В часі обов'язування Другого Устрою життя впроваджувало надзвичайно різноманітні способи територіяльного поділу України на більші чи менші організаційні одиниці. Не місце тут подавати хронологічно кожного поділу, що дуже часто був обумовлений не так дійсними потребами, як розміщенням керівного активу і можливостями керування з окремих пунктів. Край ділився залежно від доцільности в даному моменті на інспекторати, інспекторат на області, області на округи, округи на повіти або райони, райони на окремі місцевини. Все це було й мусіло бути дуже пливке і мінялося, як в калейдоскопі, однак в загальних своїх зарисах завжди придержувалося основної орга-

нізаційної схеми, зафіксованої Устроєм. Ніякий Устрій не може і не схочє подавати закам'янілої системи територіяльного поділу. Рішальними завжди будуть моменти доцільности. Тепер обов'язуючий Устрій дуже гнучкий: є один Край з Краєвим Провідником на чолі. Край поділяється на області з обласними провідниками в керівництві, кількість областей не обумовлена державним советським адміністративним поділом на області: їх може бути більше або й менше, залежно від організаційних потреб і спроможностей. Тут залишено широкі можливості і вільну руку Краєвому Провідникові.

Адміністративний поділ ОУН на теренах поза межами рідних земель було легше затримати в якихось стабільних формах, вже хочби тому, що конспірація там не мусіла бути така строга, або подекуди й зовсім непотрібна і через те організоване життя могло йти більше певним і одностайним ритмом. Одначе труднощі йшли з іншого боку: мале число українців, розкидане по великих просторах, не давало змоги побудувати сильної організації. До того ще й сам допоміжний характер визвольної праці на еміграції не міг прив'язувати до себе такої пильної уваги ОУН, як це було на рідних землях. Але й тут помічуємо деякі зміни, що витворювалися еволюційним порядком в міру того, як ОУН набувала досвіду, нераз доволі прикрого, в своїй політичній діяльності на еміграції. Погляньмо в дотичні постанови Устрою:

7. На чолі ОУН на чужині в окремих державах і комплексах держав стоять теренові провідники ОУН, визначені Головою ПУН на пропозицію організаційного референта ПУН.

8. Не друкується з конспіративних причин.

9. Не друкується з конспіративних причин.

Властиво маємо тут до діла тільки з одним реченням, що встановлює засаду керування заграничними теренами через теренових провідників, що їх на

пропозицію Організаційного Референта ПУН призначе Голова ПУН. Деталі дальшої адміністративної побудови ОУН на чужині закриті тайною, без сумніву мусять вони міститися в обох пропущених з конспіративних причин уступах. Збережена та сама засада, що й у відношенні до Краєвого Провідника: номінація Головою ПУН, себто найвищим виконним органом ОУН, одначе не з власної ініціативи, тільки на пропозицію Організаційного Референта. Чи може Голова ПУН поминути Організаційного Референта ПУН при доборі Теренового Провідника? Не може того зробити так само як і у відношенні до Краєвого Провідника, супроти виразної постанови Устрою, що вимагає посередництва Організаційного Референта для підкреслення ліпшого діяння організаційних зв'язків. З того теж виходить, Теренові Провідники контактуються з Головою Проводу в службових справах не безпосередньо, тільки через Організаційного Референта. Це вимога доцільности, одначе ОУН не може собі дозволити аж на таку бюрократизацію свого апарату та своїх внутрішніх організаційних відносин, щоб заперечувати високо поставленим своїм членам, як ось Тереновим Провідникам, безпосереднього контакту з Головою ПУН. Було б це з однієї сторони обмежуванням прерогатив Голови ПУН, як найвищого виконного, а не репрезентативного тільки органу ОУН, а з другого боку виявом недовір'я до своїх провідних кадрів. Не добре це теж і тому, що така ізоляція Голови ПУН від підлеглих собі членів виконного апарату доводить до його відчуження від провідного членства і вслід за тим до одностороннього тільки поінформування, та унеможливує йому виробити собі свій власний погляд на стан організаційних справ.

Справу відповідальности Теренових Провідників Устрій поминає мовчанкою. Коли зважити, що відповідальність Краєвого Провідника окреслена точно — відповідає він тільки перед Головою Проводу — тре-

ба з того зробити висновок з'загальної орієнтаційної засади відповідальности перед своїм безпосереднім зверхником догори. Тереновий Провідник, як частина виконного апарату ОУН, відповідає за свою діяльність перед Проводом Українських Націоналістів, з яким держить зв'язок за посередництвом Організаційного Референта ПУН.

Поле праці Теренового Провідника не обмежене до однієї тільки держави, може простягатися теж і на комплекс держав, що стаюють собою географічну чи комунікаційну цілість. Теж інші причини можуть тут братися до уваги, нпр., мала кількість українців у якійсь державі не дозволяє на вдержування там окремого організаційного апарату та окремого Теренового Провідника.

В справі організації ОУН закордоном нема розбіжности між II. і III. Устроями. Хіба можна завважити те, що теперішній Устрій трактує територіяльно-адміністративний поділ ОУН в краю і на чужині в одному розділі (Розділ Д. Побудова в краю і на чужині), чим підкреслює одність організації в усьому світі і нав'язує під тим оглядом до традицій Першого Устрою, в той час, як Устрій попередній розглядає цю справу в двох окремих розділах: Розділ Г. Провідники Країв і їм підчинені органи (цитований вгорі) і Розділ Г.: Керівні органи на чужині:

1. На чолі націоналістичного активу в поодиноких державах чи в комплексі держав стоять Провідники еміграційних теренів.
2. Організацію націоналістичного активу на чужині та його керівних органів, опреділює окремих, затверджений Головою ПУН, правильник.

Бракує тут точнішого визначення, хто покликуює і звільняє провідників еміграційних теренів. Устрій перекинув ці постанови до правильника, що повинен бути випрацьований ПУН і затверджений Головою ПУН,

що, як було вже вище виказано, в тому періоді життя ОУН займав становище в організації найвище і мав права законодавчої влади в часі поміж одною і другою сесіями Великого Збору.

Правильник організації націоналістичного активу на чужині був вироблений і затверджений Головою ПУН в році 1940, отже рік після того, як відбувся II. Великий Збір. Але не був він ніде опублікований, бо призначений тільки для внутрішньо-організаційного вжитку ОУН, тому не відчуваємося в праві його ось тут передруковувати.

Дуже цікаво підходив до цієї проблеми, себто до цілої побудови ОУН, Перший Устрій. Для ліпшого перегляду наведемо ось тут дотичні його постанови:

III. Розділ

1. ОУН на території України ділиться на 10 країв.
2. ОУН на чужині ділиться на 10 теренів.
3. Край ділиться на 5 округ.
4. Терен ділиться — відповідно до політичних кордонів — на держави.
5. Кожна округа й держава ділиться на Відділи.

IV. Розділ.

1. Відділ складається з членів ОУН, що перебувають в одній місцевості.
2. Відділ має гурти Доросту і Юнацтва.
3. На чолі Відділу стоїть Управа в складі Голови і двох членів.
4. Голову обирають Загальні Збори Відділу. Членів Управи затверджують Загальні Збори на пропозицію Голови.

V. Розділ.

1. На чолі Округи чи Держави стоїть Секретар, якого призначає Провідник Краю чи Терену.

VI. Розділ.

1. На чолі Краю чи Терену стоїть Провідник, якого призначає Провід Українських Націоналістів.

Територіяльний поділ потрактований тут схематично, як десятична система у мірах і вагах. В 10 розділах Устрою маємо 10 країв + 10 теренів, кожний край — 5 округ, кожний терен — кількість держав, що входять в його склад. Цей поділ показався абсолютно непрактичний і він властиво ніколи не входив у життя. Обов'язував він теоретично, бо не було переведено зміни Устрою на відповідному форумі покликаними до того органами, та в дійсності життя ОУН від перших днів пішло по зовсім іншій лінії. Тільки в дуже нечисленних еміграційних осередках були лояльні спроби його притримуватися.

Друге, що теж в очі впадає, це система поділу знизу догори. Спершу обговорено керівні органи найнижчої адміністративної одиниці, себто ВУН (Відділ Українських Націоналістів), потім Секретарів Округ чи Держав, накінець Провідників Країв і Теренів. Взагалі, бракувало тут сестиматики в підході до проблеми конструкції організації, так і видно, що не була вона вироблена життям, його потребами й вимогами, тільки запроектована згори в організаційному центрі, який щойно творився.

Система провідництва, що в Другому Устрої була доведена до найчистішої своєї форми, та й у Третньому збережена до деякої міри, принаймні якщо йде про нижчі керівні органи і спосіб, в який вони покликаються, тут просто не існує, чи радше завважується якась вироблена і непродумана до кінця комбінація: Голову Проводу покликає Збір Українських Націоналістів, членів ПУН Збір затверджує на пропозицію Голови ПУН чи Організаційного Референта, тільки всім Проводом, отже колективним тілом. Секретарів Округ і Держав призначували Провідники Країв і Те-

ренів; але Устрій не давав їм навіть назви Провідників, наділяючи їх якимсь неозначеним становищем Секретарів — в самій назві вже відчувається брак чогось, бо Секретарі звичайно бувають в Радах, Управах, Комітетах і т.д., трудно до того титулу прив'язати якесь самостійне і начальне становище.

Але найцікавіший дивогляд виходить на самому низу. Відділами керують не провідники чи секретарі, тільки виборне колегіальне тіло, Управа, що складається з вибраного на Загальних Зборах Управи Відділу і двох членів, що їх Загальні Збори затверджують на пропозицію Голови Управи. Цей припис лишився мертвою літерою від хвилі його написання. Ніколи ОУН не впроваджувала виборів у свою організаційну структуру, за винятком найвищих органів: Голови Проводу, Генерального Суддю і Головного Контрольного. Це не тільки було недоцільне в умовах конспіративного діяння в краю і розсіяння по еміграції, але це суперечило основним принципам побудови організації в дусі військової дисципліни. Де є вибори, там агітація, де агітація, там демагогія — а все разом до купи тільки спиняє акцію.

Чим пояснити, що в Устрій ОУН вкрався такий небажаний, незрозумілий і незгідний з її духом дисонанс? ОУН не постала з порожнечі, як організація зовсім нова. Її поява на політичному горизонті з локальним чи ширшим масштабом діяння, з яких найважливіші ось такі:

Українська Військова Організація

Союз Української Націоналістичної Молоді

Група Української Націоналістичної Молоді

Легія Українських Націоналістів.

Внутрішня конструкція тих організацій була дуже різна: в деяких, особливо локальних, спиралася на виборчому принципі в найчистішій його формі. Коли всі ті організації на Конгресі Українських Націоналістів створили одну спільну, велику політичну ор-

ганізацію ОУН, мусіли вони перебороти багато вже устійненої та освяченої кількалітнім діянням устроєвої формалістики та ідеологічного зрізничкування. Найважливіша проблема була — знайти спільний ідеологічний знаменник українського організованого націоналізму, що був у стадії ставання. Туди спрямовані були головні зусилля і завдяки їм оформився могутній рух модерного українського націоналізму. Устроєві форми пішли на дальший плян, це видно вже з самої форми Устрою, що був потрактований дуже побіжно. Склався на нього організаційний досвід, не довгий ще і слабкий, дотеперішніх націоналістичних організацій, за виїмком УВО, що мала вироблену вже організаційну структуру, сперту на військових зразках з пристосуванням до умов конспірації. В Устрій не вкладено нічого з УВО, намагаючись сперти нову організацію на багато ширшій політичній платформі. Одначе згодом тверді умови життя змусили ОУН багато дечого перебрати від своєї попередниці. Але в часах творення ОУН треба було взоруватися на тих організаціях, що ввійшли пізніше в її склад, через те зрозумілими нам стають деякі постанови тодішнього Устрою, що для вуха сучасного націоналіста виглядають дивні і видаються подекуди запереченням основних засад діяння націоналізму.

Два моменти впадають у вічі при розгляді всіх трьох Устроїв, якщо йде про побудову ОУН:

а) Устрої займаються адміністративно-територіальним поділом ОУН, не торкаючи поділу людських кадрів ОУН,

б) спиняються тільки на особах Провідників найвищих організаційних одиниць, не подаючи системи провідних органів внизу, за виїнятком до деякої міри Устрою Першого, що заподає представлені вгорі деталі.

Хоч з одного боку це вражає, як неповність і неточність Устроїв, так з другого, це до деякої міри зро-

зуміле і навіть конечне. Устрій мусить і повинен містити в собі такі постанови, що визначаються найбільш стійким характером і якнайменше підлягають зміні. Вся побудова організаційної мережі від Провідників Краю чи Терену вниз може сьогодні бути така, а завтра інша, залежно від потреб, доцільности й можливости. Ставити тут послішно обов'язуючі норми і нагинати до них організаційне життя на всіх місцях, у всякому часі і за кожних умов — було б не добре. Через те в організаційній практиці, що цю проблему мусить вирішити і браки Устрою доповнити, витворився звичай регулювати ці справи при допомозі організаційних інструкцій. Коли взяти порівняння з державно-політичного життя — Устрій рівняється конституції ОУН, що містить у собі основні принципи організації, схвалені в законній формі, а організаційні інструкції, це акти виконної влади, видавані у виконанні, інтерпретації та доповненні закону. Виконній владі ОУН, себто Проводові Українських Націоналістів, залишено тут до деякої міри вільну руку в такій чи іншій побудові організаційної мережі та поділові й організаційному оформленні кадрів ОУН. В часі діяння П. Устрою був опрацьований і затверджений Головою ПУН "Правильник організації націоналістичного активу на чужині", що втратив свою силу разом з Устроєм і тепер має тільки історичне значення та може послужити прикладом і досвідом на майбутнє. У відношенні до Краю не було і не могло навіть бути правильника, тут діяли тільки усні доручення і традиційний звичай. І так воно буде й надалі.

Організаційний досвід виробив у практиці менш-більш такі, однакові в різних країнах, форми організації націоналістичного активу:

I. Провідник Краю чи Терену.

II. Краєва Екзекутива (ТЕ), чи Теренова Екзекутива (ТЕ).

Складається вона з референтів; що їх число не-

означене, залежить воно від потреби і наявності відповідних людей. Здебільшого це найвища форма Екзекутиви, обсаджена повністю, і складається звичайно з ось таких референтів:

- а) організаційного,
- б) пропагандивного,
- в) фінансового,
- г) розвідочного,
- г) суспільно-громадських справ,
- д) культурного.

Це реферати основні. До них доходять в Краю реферат військовий, з яким получений реферат бойовий. Часом він долучений до реферату розвідочного. Як підреферати звичайно виступають при організаційному рефераті підреференти для справ молоді і жіноцтва, що часом можуть бути виділені в окремі реферати. При рефераті пропагандивному може бути створений субреферат преси і кольпортажі, цей останній часом приділяється в склад реферату фінансового. Реферат бойовий в Краю давніше був самостійний, як передана традиція з Української Військової Організації.

III. Край, або великий Терен може ділитися на Інспекторати, а тоді коло Провідника Інспекторату твориться Екзекутива Інспекторату (ЕІ), з аналогічними рефератами. Тут, як теж і в усіх нижчих Екзекутивах, можлива кумуляція двох рефератів в одних руках.

IV. Інспекторат, а коли його нема, тоді Край чи Терен ділиться на Області з Провідниками Областей та Обласними Екзекутивами (ОЕ), побудованими в такий самий спосіб.

V. Область може ділитися на Округи, Повіти і Райони, з тим, що перші дві одиниці можна пропустити. Тоді, відповідно до поділу, маємо Окружного Провідника з Окружною Екзекутивою (ОКЕ), Повітового Провідника з Повітовою Екзекутивою (ПЕ), і Районового Провідника з Районою Екзекутивою (РЕ).

VI. Район складається з кількох чи кільканадцяти

місцевин і кожна з них має Місцевого Провідника, що зветься нпр. Провідник Кирилівки чи якоїсь іншої місцевини. Він керує найнижчими організаційними клітинами, що зветься звичайно звенами (звено), або ланками (ланка) та означаються порядковими числами, нпр., звено перше, друге і т.д., або ланка перша, друга і т.д., чи то спеціальними назвами, нпр., звено “Орел”, чи ланка “Залісся”, і мають на своєму чолі Провідника Звена, або Звенового, чи Провідника Ланки, або Ланкового. Всі звенові чи ланкові творять т.зв. Провідне Звено чи Провідну Ланку на чолі з Місцевим Провідником.

Саме ж звено чи ланка складається з 3 до 7 членів, що з них кожний має приборане ім'я т.зв. псевдо.

Кожний нижчий провідник іменується вищим на пропозицію організаційного референта, якщо він є, і перед вищим своїм провідником відповідає. Значить:

1. Краєвий Провідник іменує Провідника Інспекторату, — звичайно на пропозицію Краєвого Організаційного Референта. Провідник Інспекторату відповідає перед Краєвим Провідником.

2. Провідник Інспекторату іменує Обласного Провідника, звичайно на пропозицію Організаційного Референта Екзекутиви Інспекторату.

Обласний Провідник відповідає перед Провідником Інспекторату.

3. Обласний Провідник іменує Округного Провідника, — звичайно на пропозицію Організаційного Референта Обласної Екзекутиви.

Округний Провідник відповідає перед Обласним Провідником.

4. Округний Провідник іменує Повітового Провідника, — звичайно на пропозицію Організаційного Референта Округу.

Повітовий Провідник відповідає перед Округним Провідником.

5. Повітовий Провідник іменує Районового Про-

відника, — звичайно на пропозицію Повітового Організаційного Референта.

Районовий Провідник відповідає перед Повітовим Провідником.

6. Районовий Провідник іменує Провідників Місцевин, — звичайно на пропозицію Районового Організаційного Референта.

Провідник Місцевини іменує Зенових чи Ланкових, що перед ним відповідають за свої організаційні клітини.

В часі останньої світової війни стрічався подекуди поділ ще на Надрайони з Надрайоновими Провідниками. Звичайно творилися вони замість Повітів.

Кожну Екзекутиву підбирає собі дотичний Провідник і повідомляє про те свого безпосереднього вищого Провідника. Члени Екзекутиви відповідають перед своїм Провідником, він може їх кожної хвилини звільнити. В справах своїх ресортів можуть референти Екзекутиви стояти в діловому зв'язку з дотичними ресортними рефератами безпосередньо вищої Екзекутиви, нпр., Обласний Фінансовий Референт може бути в зв'язку з Фінансовим Референтом Інспекторату в справах, що тичаться його ділянки праці. В разі різниці думок чи розбіжності доручень між Провідником Екзекутиви і Ресортним Референтом Екзекутиви вищого типу, рішає Провідник Екзекутиви і йому референт тієї Екзекутиви має повинуватися, а Ресортний Референт Екзекутиви вищого типу може старатися перевести свою думку в життя через доручення Провідникові Екзекутиви зі сторони його безпосереднього Провідника.

Так мала б виглядати ідеально поставлена організаційна схема ОУН і до того ОУН, де тільки могла і як тільки могла, прямувала. Одначе вже з самої багатоступневості тієї схеми видно, що її неможливо в практиці повністю придержуватися. Вона не витримає проби життя в конспіративних умовах діяння в Краю, а на еміграції вимагала занадто великої кількості людей

до провідних місць. Тому завжди в ній були дуже великі люки, бракувало того чи іншого звена в організаційному ланцюгові. Коли ворожа акція порвала зв'язки, треба було наново ставити організаційну мережу, часто не маючи доступу до деяких місцевин. В багатьох випадках треба було взагалі резигнувати з побудови системи Екзекутив та обмежуватися тільки до Провідників, а навіть тільки до зв'язкових.

Таку систему можна буде поставити тільки в умовах вільного діяння ОУН у незалежній українській державі, якщо тоді не покажеться потреба перебудувати її на інший лад.

Тепер нам стане зрозуміле, чому Устрій не може ставити організаційної схеми в обов'язковій формі, що в'язала б організацію, мусіла б бути перекреслена вимогами життя і по більшій частині залишилася б тільки паперовою установою.

ХІІІ.

Ч А С Т И Н А ІІ.

К О Н Т Р О Л Я О. У. Н.

1. Контрольними Установами ОУН кермує Головний Контрольний ОУН.
2. Контрольні Установи ОУН складаються з:
 - а) Головної Контрольної Установи ОУН,
 - б) її Експозитур.

В підпільній організації того роду, як ОУН, контролю потрібна, більш як деінде. В суспільних творах, що спираються на т.зв. демократичній засаді поділу влади на три галузі: законодавчу, виконну і контрольну, підставою її існування є недовір'я до людини та її збірного життя. В самому своєму заложенні кладе вона принцип, що кожна людина, що виконує якусь

суспільну функцію і тим самим має в своїх руках якусь частину влади, з самої своєї природи схильна до надужиття тієї влади і через те мусить бути встановлена інституція, якої завданням є контролювати те, що роблять інші, і тим самим запевнити спокій пересічному членові даної людської збірноти.

Зовсім інакша роля контролі в організації революційній, що змушена зовнішніми обставинами конспіруватися в своїй діяльності. Передумовою справного діяння такої організації мусить бути з однієї сторони залізна дисципліна, що вимагає безоглядного виконання кожного наказу згори, а з другої — абсолютне довір'я так зверху до низу, як і навпаки. Без того неможливе було б ніяке діяння. На того рода контролю, як її проклямують т. зв. демократичні устрої, немає тут ні часу, ні місця, ні потреби. Тимбільше, що контролю демократичних устроїв існує більше номінально, як фактично, має більше значення психологічного заспокоєння обивательщини, як справжньої суспільної функції.

ОУН не має ні часу, ні людей, щоб витратити їх на фікції. Контроля в ОУН має стисло і точно означені функції — вона доповняє діло інших органів, помагає їм справніше діяти і заощаджує їм часу, що його інакше мусіли б витратити на перевірки виконності, матеріальної господарки засобами, політичної чи організаційної доцільності тієї чи іншої дії. Це належить до Контролі, що в той спосіб стає співпрацівним чинником в організації, з ролі поліциста сходить до дії співробітника.

Устрій не займається точніше побудовою Контролі, її органів та визначуванням меж і способів її діяння. Він загально постановляє, що одна людина, а саме Головний Контрольний стоїть на чолі всіх контрольних установ ОУН. В той спосіб Головний Контрольний та його становище дістають особливе значення в орга-

нізаційній структурі і ми вже його частинно обговорили в інших місцях.

Головний Контрольний має до своєї диспозиції контрольний апарат, а саме на верху: Головну Контрольну Установу, а в окремих країнах чи там, де це потрібно, Експозитури Головної Контрольної Установи ОУН.

Устрій не обмежує кількості Експозитур, ані не визначає точніше меж їхнього діяннн. Залишено це для Правильника, що його затверджує ВЗУН. З того теоретично можна заключити, що Експозитури Контролі можуть творитися скрізь, не тільки на принципі територіяльному, але й на діловому, т. зн., що Експозитури Контролі можуть діяти не тільки в окремих країнах, де їх не мусить бути одна, але може бути й більше, а також при окремих рефератах, при різних ділянках організаційної діяльності, залежно від потреби, організаційної доцільности і наявности потрібних для того людських сил.

Нема теж згадки про час тривання Експозитур Головної Контролі: вони можуть бути покликані до життя на постійно в якомусь місці, або лише для виконання означених і доручених їм завдань.

Постанови Другого і Третього Устроїв у тому пункті однозгідні.

3. Головна Контрольна Установа ОУН незалежна в своїй діяльності.

Устрій говорить про незалежність діяннн Головної Контрольної Установи і промовчує її Експозитури. Одрначе цю постанову слід розтягнути теж і на її підбудову, бо Експозитури не мають самостійного існування, вони є тільки частинами Головної Контролі, що діють чи то на означеному територіяльному засягові діяннн чи в якійсь ділянці ОУН.

Цього не найдемо в попередньому Устроєві. Через те давніше Контроля була, чи радше могла бути дещо стиснена в своїй діяльності, в той час, як Устрій

новий, підкреслюючи її незалежність діяння від інших органів ОУН, тим самим підносить її престиж.

4. Головний Контрольний ОУН не може сполучати свого посту з несенням інших постійних функцій в ОУН.

Цього теж нема в попередньому Устрої. Обидві останні постанови є відхилом в сторону клясичної теорії поділу влади: незалежність контролі і несполученість посту Головного Контрольного з ніякими іншими становищами в організації мають підкреслити надрядний характер цієї інституції.

Питання, чи інші члени апарату Головної Контролі можуть займати теж інші пости в організації, а зокрема, чи це можливе в Експозитурах Головної Контролі.

Інтерпретуючи за аналогією і беручи за вихідну точку інтенцію III. Великого Збору надати системі контролі в ОУН окреме і збільшене значення, треба б прийняти, що члени контрольного апарату, хоч не вільні від усіх інших організаційних обов'язків, проте не можуть виконувати ніяких інших функцій, бо в такому разі мусіли б контролювати самі себе, бути судьями у власних справах. Для повної ясности це повинно бути виразно сказане в Устрої. Принаймні, якщо йде про керівні пости в Контролі. Нема сумніву, що Правильник Головної Контролі розв'яже справу і поставить крапку над "і".

Головний Контрольний не може нести інших "постійних" функцій в ОУН. З того заключаємо, що може він виконувати функції інші, хвилеві. Його можна нпр. включати в різні місії, комітети чи інші органи з обмеженим часово діянням.

5. Структура, склад і компетенції Контрольних Установ ОУН встановлюються окремим правильником, затвердженням ВЗУН.

Побудова і спосіб та межі діяння Контрольних Установ ОУН зайняли б забагато місця, щоб їх по-

дрібно обговорювати в Устрої. Тому вилучено ці справи в окрему цілість, що має бути обговорена в правильнику. А тому, що правильник є неначе однією частиною Устрою, що трактує про цю важну в організаційному житті ділянку, його затвердження застережене для Великого Збору.

Великий Збір затверджує правильник. Питання — на чію пропозицію. Устрій промовчує це, отже можна прийняти, що на пропозицію Головного Контрольного, бо це найбільш природне. Хоч не виключена теж ініціатива Проводу або Голови Проводу.

Правильник досі не був опублікований. Нема обов'язку подавати його до публічного відома, бо він є неначе внутрішньою інструкцією для контрольних органів ОУН, яким способом мають вони переводити контролю, які межі їхньої діяльності, які взаємовідносини між Контролею та іншими органами ОУН.

6. Контроля ОУН має за завдання перевіряти всю діяльність ОУН і наслідки своєї праці подавати до відома Голові ПУН-у та ВЗУН-ові.

Ось цей уступ подає в загальних рисах, чим має займатися Контроля в ОУН: до неї належить перевірка не тільки фінансової діяльності, але теж і всіх її політичних і громадських дій. Контроля має право стверджувати, чи окремі органи ОУН у межах своїх компетенцій, чи притримуються вони політичної програми ОУН, чи не переступають постанов Великого Збору Українських Націоналістів. Оцінка перевірюваної діяльності ОУН відбувається з однієї сторони на підставі легальности, т. зн. згідности з обов'язними організаційними приписами, з другого боку на підставі доцільности, т. зн. потреби і добрих чи злих її наслідків.

Висліди своєї праці, свої завваги і спостереження Контроля подає до відома Голові ПУН і Великому Зборові. Голові ПУН на те, щоб з однієї сторони був

він поінформований про те, що діється в організації, за яку він відповідає, і щоб мав можливість силою своєї влади чи то направити, що потрібно, чи то потягнути винних до відповідальности. А Великий Збір на те, щоб при устійнюванні генеральної політичної лінії, при схвалюванні стратегії і тактики ОУН брав за підставу реальні факти дійсности так, як вони виявили себе в організаційній практиці і щоб не губився в теоретизуванні.

Постанови II. Устрою в справах Контролі були дуже скупі. Подавали вони тільки кількома словами склад Контролі з Головним Контрольним на чолі і всі інші справи відсилали до Правильника Головної Контролі.

Коли порівняти, як трактує справу Контролі I. Устрій, можна ствердити, що з бігом часу ОУН щораз більше уваги присвячувала цій галузі своєї діяльности. I. Устрій постановляв у IX. Розділі, що:

Фінансово - технічну контролю ОУН проводить Головний Контрольний; якого покликує Збір *Українських Націоналістів.

Отже спершу контроля була подумана тільки як контроля фінансова, контроля господарки матеріальними засобами ОУН. Через означення "фінансово - технічна" контроля її діяння можна було ще вужче інтерпретувати, а саме, що доцільність видаткування була поза межами оцінки контрольних органів.

Але вже Другий Устрій впроваджує точніше організаційне оформлення Контролі, постановляючи, що складається вона не тільки з Головної Контрольної Установи, але теж з її Експозитур. Всі інші справи залишає Правильникові, чим признає конечність ширше її трактувати і не робить того тільки з браку місця. А Устрій Третій робить ще дальший крок, даючи загальний нарис завдання Контролі і розширяючи її компетенції з вузьких рам фінансово-технічної конт-

ролі до найширших меж провірювання всієї діяльності ОУН.

Одначе в умовах конспіративної діяльності дуже мало є можливостей розбудувати справне функціонування контрольних органів і ці приписи надовго ще лишаться чисто теоретичними постановами.

Х І V.

Ч А С Т И Н А І І І.

Судівництво ОУН.

1. Судовими Установами кермує Генеральний Суддя ОУН.
2. Судові Установи ОУН складаються з:
 - а) Головного Революційного Трибуналу ОУН,
 - б) Крайових і Теренових Революційних Трибуналів,
 - в) Суддів ОУН.

Побудова судових органів ОУН не різниться нічим в II. і III. Устроях, за виїмком того, що в III. Устрої передбачені революційні трибунали не тільки крайові, але й теренові. Давніше в теренах діяли тільки Суди ОУН.

Не каже Устрій нічого про те, які справи належать до Головного Революційного Трибуналу, які до Крайових і Теренових Революційних Трибуналів і які до Суддів ОУН.

3. Судівництво ОУН спирається на засаді незалежності своєї дії від інших органів ОУН.

Цей уступ теж нав'язує до поділу влади в класичній демократії. Майже всі конституції демократичних держав підкреслюють засаду незалежності судівництва, на що даються різні гарантії організаційчої натурі. Устрій уважав за відповідне помістити цю поста-

нову, якої в попередніх Устроях не було. До деякої міри це самозрозуміле, бо коли б суди мали тільки виконувати волю виконавчої влади ООН, непотрібно було б окремого судівництва. Була б це фікція, як нпр. фікцією є судівництво в СРСР.

4. Генеральний Суддя ООН не може сполучати свого посту з несенням інших постійних функцій в ООН.

Аналогічна постанова, як у розділі про Головного Контрольного. Не можна завантажувати суддів іншою працею, бо тоді вони втрачуть свій характер незалежної судової установи. Однак Устрій тільки Генеральному Судді забороняє займати інші організаційні становища, не впроваджує таких обмежень відносно інших суддів. Отже судді можуть виконувати всяку організаційну працю незалежно від того, що беруть участь в судах.

5. Структуру і компетенції окремих судових установ ООН окреслює окремий судовий правильник, затверджений ВЗУН-ом.

Взаємовідносини окремих судових органів, їхня внутрішня будова, засяг діяльності і процедура — це речі, обговорені в правильнику. Правильник затверджує ВЗУН, як найвища влада в ООН, для збереження повної засади незалежності судівництва.

Ці справи потрактовані дуже лаконічно. Попередній Устрій трохи ширше ними займався:

3. Структура, склад і компетенції судових установ ООН, як також роди злочинів і переступків, належних їх розглядові, порядок процесуального поступовання і виконання присудів — встановлюються затвердженням ВЗУН Судовим Правильником, (Ч. І. розділ Б. т. 2. г.).

Правильник мав окреслити ось такі комплекси справ:

- а) структуру і склад Суддів,

- б) їх компетенції,
- в) зокрема компетенції речеві, цебто роди злочинів і проступків, що належать до кожного Суду зокрема,
- г) судову процедуру,
- г) виконання присудів.

Всі ці пункти в III. Устрої підтягнені тільки під два вислови: структура і компетенції Суддів. Це, мабуть, трохи замало, правильник повинен зайняти до тих справ ширше становище.

Правильник повинен випрацювати і на затвердження Великому Зборові предложити Генеральний Суддя ОУН. Такий логічний висновок, однак, ясно того не сказано, бо Устрій вимагає тільки затвердження Судового Правильника Великим Збором, а не окреслює, на чю пропозицію. Отже внесення можна поставити теж і від ПУН або від Голови ПУН.

6. Судівництво ОУН побудоване на тому принципі, що санкція повинна відогравати насамперед виховну роль; карний характер санкції виступає на перший плян тоді, коли Суд має справу з навмисним злочинством.

Устрій уважав за потрібне покласти натиск на **правчу** роль Судів ОУН. Не **репресія** за нарушений правний порядок, ані не **превенція** з метою захоронити правний порядок від порушення в майбутньому, висувається тут на перший плян, тільки турбота за людину, щоб не пропала вона назавжди для націоналістичного руху. З того виходить, що карні санкції в легких провинах повинні бути більше морального і психологічного характеру.

Над тим можна дебатовати й оспорювати доцільність чи недоцільність такої постанови Устрою, але постанова ця схвалена Великим Збором і мусить зобов'язувати. Було б задалеко вдаватися в теорії карного права, особливо в її тенденції з доби суспільного лібералізму. ОУН не може віддаватися шуканню аб-

солютної правди — на те покликані інші суспільні і релігійні спільноти. Вона мусить в першу чергу берегти організацію перед розкладовими елементами і запевнити своїм членам почуття справедливого підходу до всіх справ, що підпадають під суди.

Перший Устрій передбачував тільки один Суд ОУН, що складався з Головного Судді, покликаного Великим Збором, і двох членів Суду, іменованих провідом з-поміж фахово підготованих членів ОУН.

• Будо б неможливим, щоб один Суд міг охопити потреби всієї організації. Розбудова судівництва була необхідністю і тому Другий Устрій уже значно ширше цю справу потрактував.

Круг людей, що мали входити в склад Суду, в Першому Устрої був дуже обмежений: окрім Головного Судді, щодо якого не ставлено ніяких вимог і кваліфікацій, два члени мусіли бути “фахово-підготовані”. Це можна розуміти так, що “фахова” підготованість мусіла бути перш усього теоретична, себто що судді мусіли бути правниками, або навіть і практична, тобто мусіли вони мати більшу чи меншу судову практику.

Дальші Устрої такої вимоги не ставили. Там суддею може бути кожен член ОУН.

Перший Устрій передбачував ще “Правильник Організаційної Карности”, що встановлював норми дисциплінарної влади керівників і діяльності Суду ОУН. Це доволі неясне. Що значить “норми дисциплінарної влади керівників”? Можна під тим до деякої міри розуміти компетенцію Суду, а під “діяльністю” — судову процедуру.

Від Першого до Третього Устрою ОУН минуло майже 20 літ. Це не могло не відбитися на устроєвих нормах Організації Українських Націоналістів: за кожним разом стають вони стрункіші, повніші і більш достосо-

вані до організаційної дійсності. Але життя не стоїт на місці, ОУН іде даліше наперед, переходить свої зміни так само, як їх переходить увесь український нарід. Вже тепер, ледви три роки після схвалення останнього, Третього Устрою, дається відчувати потреба його дальшого доповнення. Це й буде завданням наступного Великого Збору Українських Націоналістів

**PROPERTY OF LIBRARY
ENG. LANG. DEPT.**